YÖN
HAFTALIK GAZETE

VESİKA

VERGİLER KONUSUNDA

Gizli Rapor

PLANLAMADA KAVGALAR



EKREM ALİCAN «Ya o, ya ben!..»

Yıl: 1 - Sayı: 37 29 Ağustos 1962 100 Kuruş



OKUYUCU'DAN YÖNE

Fındıkoğlu'nun kırdığı cevizler

Yazıya konu olan kitap: Karl Marx (1818 — 1883) Hayatı, şahsiyeti, eserleri, tahlilleri ve iktisadî nazariyeleri.

Yayınlayan: Gençlik Kitabevi; içtimaî eserler serisi; sayı: 9 140 sayfa; fiyatı: 10 lira. Fakülteler Matbaası; 1962 İstanbul.

Yayınlarının kabarık sayısına bakarak; çok verimli bir yazar sanılan Fındıkoğlu; aslında eskiden kaleme alıp bastıklarını ve sağdan soldan derlediklerini ısıtıp ısıtıp zaman ve mekânını kolluyarak; yeni başlık ve kapaklar altında önümüze sermektedir.

Onun gibi, gençliğinde toplıyabildiklerini, daha ileri yaşlarında ve türlü adlar altında karşısındakileri enayi yerine koyarak, eser diye veren, kürsü sahibi allâmelerimiz az değildir.

Fındıkoğlu, Sosyalizmin aydın çevrelerimizde korkusuzca görüşülebildiği, 1960—1962 Türkiyesinde, onun prensiplerini formülleştiren ve perspektifini çizen Karl Marx'ı, üzerinde kimsenin kalem oynatmasına fırsat vermeden ele alıyor hemen.

Kitabın ön sözünde, yine eski defterlerini yokladığını ve 15 yıl önce yayınladığı Sosyalizm adlı kitabının birinci cildini 1961 de yeniden bastığını açıklıyan Fındıkoğlu, düşünceleri kendine benziyen Peyami Safa'nın, olsa olsa sosyalizmi dinamitlemek amacı ile gider ayak çıkardığı bu addaki kitabını, Barlas'ın sınıf realitesini torpillemek için yayınladığı «Sosyalistik polları ve Türkiye gerçekleri» ni de sayarak, toplama ve çeviri şeklinde yayınlanmış başka kitap adları ile veriyor.

Bu arada anılması kimsenin aklının kıyısından bile geçmiyen, Sağcıların birtakım eski siyasi polis ve provoktör raporlarına dayanarak önce gazetelerinde bayrak bayrak yayınladıkları ve sonra da bir araya toplayıp bastıkları, kitap kusuru nesnelere de,—eski alışkanlık icabı — dokunmadan edemiyor.

Önsözü okumaya devam edersek; Fındıkoğlu'nun bu kitabının da yeni birşey olmadığını; 1948 de yayınladığı Sosyalizmin ikinci cildinin bir parçasından meydana getirildiğini anlıyoruz.

Bugüne dek, Batıda, Sosyalizmden yüzgeri edenler, o tezgâhta yetişip sonra ona sırt çevirenler olmuştur. Bunların en tipik örneği, Mussolini'dir. Ama bunun tersi pek görülmemiştir. Biz bize benzediğimizden; rüzgâr gülü gibi her esintiye göre yön değiştirmekte maharetli aklı evvellerimiz, bir gün bu ülkede sosyalizm başarıya ulaşırsa, Fındıkoğlu gibi, sosyalistliği kimseye vermiyeceğe benzemektedirler.

Önsözün bitimine doğru, Fındıkoğlu bakınız ne diyor:

«Gençlik Kitabevinin benden, bu sırada, ısrarla, bir Karl Marx istemesi de, okuyucular dünyası ile teması olan kitap basanlar ve satanlar çevresinde öyle bir ihtiyacın mevcudiyetine delil olsa gerektir.»

Oysa, biz kendisinden sorsak?

Bizim bildiğimiz, şu kadar yıllık üniversite öğretim üyesisiniz. Hem de bu konuda en yetkili kürsüler den birinde bulunuyorsunuz? Bu alanda, bugüne dek ne ektiniz ki, şimdi o ektiklerinizin yemişini deresiniz? Bereket versin ki, siz ve sizin gibilerin, yıllar yılıdır genç beyinlere ekmiye çabaladığı tohumlar, umduğunuz çapta tutmadı. Bugün de Karl Marx adı altında, ona karşı yönelmiş ne kadar düşman varsa, onların saldırılarını vermiye çalışıyorsunuz.

Marx'ın eserleri, henüz okuma çağına erişmemiş bir çocuğun kazara eline geçse de, makasla bu kitapları gelişigüzel ve tümüyle kırpsa, ancak sizin kadar kuşa çevirebilirdi.

136 sayfalık kitabın ilk 36 sayfası, sözde Marx'ın biyoğrafisine ayrılmış. Bir bilginin biyoğrafisini yazan bir başkası, onun düşünce ve davranışlarını, şahsen beğenmiyebilir. Hattâ onun hakkında kitap yayınlama işini de — tıpkı sizinki gibi — sırf kötülemek için, aklısıra gözden düşürmek amacı ile yapmış olabilir. Ama bütün bunları yaparken, karşısındakileri hiçe sayarak, sureti haktan görünmiye tarafsız maskesi takınmaya, bilim adamı dürüstlüğü taslamaya kalkışmaz.

Fındıkoğlu, Marx'ı anlatırken, onu kötülemek için elinden geleni yapmaktadır. Bu arada: Marx'ın hiç bir zaman kendi geçimini ve yuvasının geçimini sağlamadığını, ömrü boyunca ötekinden berikinden para istediğini, yeni deyişle «asalak» olduğunu tekrarlamaktadır.

Bunu Marx'ın uğraşılarından anlamıyan körkütük cahil biri söylese belki «akla kesmez» diyerek, kendisine gülünüp geçilir. Ama gelin görün ki bunu ileri süren kişi, üniversitede bu konu ile ilgili bir kürsünün başında bulunmaktadır.

Marx, toplumun en çetin, en içinden çıkılmaz konularına kendini vermiş, ömrü boyunca, günlerinin 24 saatinin tümünü birden bu işe harcadığı halde, yine de vaktinin yetmediğine üzülen olağanüstü bir insandı. Hele, bilginimizi, kendisini arkadaşları durmadan sıkıştırdıkları halde, kapitali bir türlü kaleme alamıyan, ve rimsiz biri gibi göstermiye yeltenis, gerçeğe taban tabana aykırı bir iftiradır. Marx gibi, kendi alanlarında çığır açmış, parmakla sayılacak kadar az sayıdaki bilginler arasında, onun kadar eser bakımından verimlisine az rastlanır. Fındıkoğlu, sanki söylemekle, ona değerinden bir şey kaybettirecekmiş gibi, her fırsatta, Marx'ın çoğu eserinde ona Engels'in yardım ettiğini tekrarlayıp duruyor. Aslında, meydana getirilen müşterek eserlerin nereleri nin Marx'a, nerelerinin Engels'e ait olduğu bütün dünyaca bilinmekte ve Engels'in çok büyük maddî yardımına rağmen, asıl yapıtın Marx'ın eseri olduğu da kesin olarak belirtilmektedir.

Fındıkoğlu'nun, Marx'da bir türlü havsalasının almadığı bir yön de, onun bilim adamlığı yanında, bir aksiyon adamı olarak görülmesidir.

Oysa Marx'ın en orijinal yanı, kitap yaprakları içine kapanıp kalmakla yetinmiyerek, bulgu ve düşüncelerini aksiyona katılarak uygulamasıdır. Bunda da kendisine yerden göğe hak verilir.

28 Nisan olaylarında, üniversitenin bahçesinde, kendi öğrencileri, o günün despotlarına karşı direnip, 1789 da gerçekleştirilen insan haklarından birkaçını koparmak için «Hürriyet, Hürriyet!» diye haykırışırken, Fındıkoğlu ve benzerleri, aynı üniversite binasının içinde saklanacak delik arıyorlardı. Marx ise lâboratuvarı, aksiyon olan bir araştırıcı idi. Bu bir çap meselesidir. Marx, yıldız yılı ile ancak ifade edilebilir. Fındıkoğlu'nun ise elindeki ölçünün en kabadayısı metreyi aşmaz.

Başkalarının tek tek, filozofi, sosyoloji; ekonomi, politik—ekonomi; tarih felsefesi, alanlarında ömür boyu çalışmaları ile yapabildiklerini kat kat aşan ve herbiri kendi alanında yeni çığırlar açan eserlerin yaratıcısını kısırlıkla suçlamaya kalkışmayı insanın aklı almıyor.

Fındıkoğlu, «Karl Marx Fransaya gidinceye kadar, sosyalizmin — S — sini, İngiltereye ayak basmadan önce Ekonominin —E— sini bilmiyordu» demekle de, kendi kendisi ile çelişmeye düşüyor. Çünkü, aynı Fındıkoğlu, bu kalem çiziştirmesinden az önce, Marx'ın Almanyada, üniversitede Hukuk ve Felsefe okuyup doktora yaptığını ve gazeteciliğe atıldığını yazmak zorunda kaldığını herhalde unutuyor. Marx gibi bir deha, üstelik bilim seviyesi Avrupanın üstün ve ileri kültür ocaklarından biri olan ünlü bir üniversitede, hukuk ve felsefe okuduktan sonra, sosyalizmi ve ekonomiyi işitmemiş olamaz. Kaldı ki, Fındıkoğlu'nun dediği doğru bile olsa bu durum, Marx'ın eserinin yüceliği üzerine bir gölge düşüremez.

Eğer Marx, herkes gibi, günlük ekmek kaygısına düşseydi, Marx olamazdı. Bir yandan, Londra kitaplıklarına aylar ayı gece gündüz kapanıp, öteyandan uyanmıya başlıyan proletarya rehberlik edemezdi.

Fındıkoğlu'nun insanların küçültmek istedikleri şeylerden söz ederken, dudak büküşleri gibi; Marx'ı sözüm ona; küçültme yeltenişiyle giriştiği birkaç yakışıksız jesti daha var.

Bunlardan biri, Kapitalden bahsederken, «eser» i diye belirtmesi; ve hele, «Engels'in sürekli ikazlarına rağmen bir türlü bitiremediği eseri» diye ikide bir yazması, en serinkanlı insanın bile sinirine dokunur. Fındıkoğlu, böyle yaparak, aklı sıra kapitali küçümsemeye yelteniyorsa, hemen le, hâlâ türkçeye tam çevi... şu sorunun karşılığını versin?

Eğer Karl Marx'ın bilim dünyasını yerinden oynatan ve sosyal bilimlere yeni perspektifler açan Kapitali de eser değilse, yeryüzünde bugüne kadar insanoğlu hiçbir eser vermemiş sayılmaz mı?

Hakkında, övücü veya yerici en çok tartışma yapılan, en çok yazı yazılan, en fazla konferans konusu olan ve toplumların dününü, bugününü ve yarınını bütünü ile kavrıyan eser, Kapitaldir.

Kapitalin birinci cildi yayınlandığı zaman, Alman reaksiyonerlerinin akıl hocası Dühring olanca hıncı ve düşmanlığı ile bir küfürnâme kaleme alır. Fındıkoğlu, mal bulmuş mağribi gibi buna sıkı sıkı sarılıyor da, ona verilmiş karşılıklardan meydana gelen Anti—Dühring'den ilâç için olsun bir satır almıyor.

Kapital gibi, kürsü sahibi Fındıkoğlu gibilerin bile altından kalkamadığı, yoğun bir eserin yayınlanmasından biraz sonra, rusçaya ve arkadan fransızcaya çevriliveresi, dünya çapında gördüğü ilginin en şaşmaz belgeleridir. Ama, Fındıkoğlu, yine de «eser» in, ilgi görmediğinden ve Marx'ın buna çok üzüldüğünden dem vuruyor.

Bugüne dek alışılan, bir kitapta adı sık sık geçen uzun bir terim, bir formül veya bir ad, yalnız baş harfi ile veya ona tekabül eden bir işaret ile gösterilmesidir. Marx gibi, Engels gibi aslında kısa olan adlar için böyle bir kısaltmaya kimse lüzum görmezken; Fındıkoğlu, kitabını okuyanların hâfızasında Marx'ın adı yer etmesin diye «M.» olarak göstermiye kalkmış.

Fındıkoğlu'nun, eskiden yayınladığı, Sosyalizm adlı kitabının ikinci cildinde yer alan bazı kısımları makaslıyarak meydana getirdiği «Karl Marx» adlı eserinin ikinci bölümünde, Marx'ın eserleri ve yazılarının ele alındığı bildiriliyor. Bu bölüm, sayfa 40 dan başlayıp, 73 te bitiyor. Hepsi 33 sayfa. Bu bölümde ancak Marx'ın şu üç eserine değinebilmiş:

1 — Manifest, 2 — Kapital, 3 — Şark Meselesi.

Manifest için Fındıkoğlu şöyle buyuruyor:

«Türkçe, faydalanabileceğimiz emniyetli bir tercümesi bulunmayan, bu küçük, fakat tesiri itibariyle çok mühim eserin tahliline girişeceğiz.»

Bu satırları, ya bilgisizliğinden, ya da mahsus yazıyor Fındıkoğlu. Çünkü, Manifest, aslına uygun olarak türkçeye çevrilmiş, Marx'ın biricik eseridir. Hem de ayrı ayrı zamanlarda ve iki ayrı kimse tarafından.

Manifesti, özetlemek maskesi altında baltalamak işi için 18 sayfa harcamış, oysa koskoca üç ciltlik Kapital için kitapta ayrılan yer, sadece 3.5 yapracıktır. Polemik'teki bütün hünerini, Beyannâmeye harcıyan kitap yazarı, Sermayeye gelince kuruya kalmıştır.

Dünyanın en despot, en korkunç baskı rejimlerinden biri olan Çarlık Rusyasında bile 1872 de rusça çevirisi yayınlanan bu sosyalizmin ve modern politik ekonominin temel kitabın; 1962 yılında birisi şöyle dursun, doğru dürüst bir özeti bile yapılmamıştır. Bundan 30 yıl önce, Haydar Rıfat'ın Marksizme dair yayınladığı yalan yanlış çeviriler dışında, Kapital'in başından birkaç yaprağı forma halinde, bir aralık piyasada görülmiye başlamış ise de, onun da arkası gelmemiştir. Kapitali bilmeden, üzerinde tartışmaya kalkışmak ise bilim nâmusuyla bağdaşamaz.

Fındıkoğlu, bundan sonra, Marx'ın bütün öteki olumlu eserlerini bir yana bırakıp, Türk okuyucusunu — âmiyane terimi ile — tavlamak amacı ile, gençliğinde gazetelerde yayınlanan politik yazılarından «Şark Meselesi» ni ele almış. Hem böylece, bugünkü rejime karşı olan düşmanlığını da Marx'ı kullanarak açıklamak ve böylece bir taşla iki kuş birden vurmak niyetiyle bu işe girişmiş anlaşılan. Aslında, Marx'ın bu yazıları değerlendirilebilmek için kronolojik sırasının gözönünde tutulması gerekirdi. Marx, Çarlık politikasını ele alarak giriştiği yazılarda, Rus halkı ve Rusyada yaşıyan öteki halklar hakkında ileri sürdüğü düşüncelerin de yanıldığını, çok sonra, muhtelif vesilelerle belirtmiş. Marx öldükten sonra, bu alanda en salâhiyet sahi arkadaşı Engels; önceleri Marx ile birlikte kendisinin de yanılmış olduğunu, devrimi teknikte en sivrilmiş ülkelerden beklerken, şartların gö...ündüğünden başka türlü gelişmesi yüzünden, devrimin ilk olarak Rusya'da patlak vermesinin çok muhtemel bulunduğunu, bildirmiştir.

Marx'ın Osmanlı İmparatorluğu hakkında ileri sürdüğü düşünceler belki tarihî bakımdan enteresan olabilir. Ama bütün bu düşüncelerin Marksizm bakımından aşırı bir önemi yoktur. Çünkü, kronolojik bakımdan ele alındığı zaman, bilginin gençlik çağlarına rastlamaktadır.

Fındıkoğlu, kitabının son bölümünde, «İktisadi Düşünceler» başlığı altında, Marx'ın şu ekonomik nazariyelerini sıralamakta ve asıl yazdıklarını belirtmekten çok, karşısında yer alan düşünceleri saymakla yetinmektedir:

1 — Kıymet nazariyesi, 2 — Birikme nazariyesi, 3 — Proleterleşme nazariyesi, 4 — İstismar nazariyesi, 5 — Buhran nazariyesi, 6 — İhtilâl nazariyesi.

Fındıkoğlu, kitabında bütünü ile şunu yapmak istemiş: Marx adı altında, Marx'ı vermeden, onun hakkında yapılmış olan bütün tenkidlere yer vermek. Böylece, Fındıkoğlu «Karl Marx'sız Karl Marx» meydana getirmiş. Kitabının kapağında, Karl Marx adını okuyorsunuz. Kitabı elinize alıp çevirmeye başlayınca, satırlar arasında habire Marx'ı aramaya koyuluyorsunuz. Hattâ arada sırada, bulacakmış gibi de oluyorsunuz. Ama, sonunda bütün çabanız havaya gidiyor. Çünkü, elinizde tuttuğunuz kitap, Karl Marx için değil, ona saldıranların düşüncelerini bir araya getirmek için tertiplenmiş, sözün kısası, Fındıkoğlu, hep o eski Fındıkoğlu. Hiç istifini bozmadan, neyin ne zaman sürüm yapacağını biliyor. Hepsi bundan ibaret.

Musa GERÇEKÇİ

«Bu soylulara yer yok...»

«Okuyucudan Yöne» sütunumuzda her türlü fikre yer vermenizden yararlanarak bir noktaya dokunmak istiyorum:

Bizlere ilkokuldan beri, «imtiyazsız, sınıfsız kaynaşmış bir kütle» olduğumuz, memlekette herkesin — özellikle köylünün — efendi olduğu, beylik, ağalık, şeyhlik ,prenslik v.s. gibi ünvanların cumuriyetten sonra ilga olundukları öğretilmişti ve bizler de buna gayet tabiî olarak inanmış ve hiç bir zaman Türkiye'de kimsenin diğer bir kimseden soyluluk itibariyle üstün olamıyacağını kendimizden küçüklere öğretmiye başlamıştık. Ama görüyoruz ki son birkaç yıldır memleketimiz —özellikle yaz aylarında— bir takım Türk soylularının akınına uğramaktadır! Kimdir bunlar? Daha önceki yıllar nerede idiler?

Yönettikleri toprakları, kendi canlarının selâmeti uğruna terkedip kaçan veya millî irade tarafından ebediyyen soysop yurtdışı edilen düşük saltanat mensuplarının çocukları veya torunları olan prensler, prensesler...

Ekonomik ve sosyal dâvalarını halledememiş ve hattâ Atatürk devrimlerinin tamamen uygulanamadığı Türkiyede, daha dün sayılacak kadar yakın bir geçmişte yurt dışına kovduğu kimselerin bugün Boğaziçi'nin bir çoklarımız için oturulması imkânsız yalılarında yaşaması mahzurlu değil midir? Nereden bulur bu kişizadeler bu paraları? Şayet ecdadının kaçırdıkları paralar ise bu milletten sömürülmüş paraları yine bu topraklar üstünde yemeğe utanmazlar mı? Eğer bu kişizadelerin yurdumuza gelmeleri «turistik bakımdan yurt yararına» ise de vede kulak kalacak bu gelir olmasa da olur. Zira manevî bakımdan yarattığı hasar bence maddi gelirle oran kabul etmez derecede büyük olsa gerekir.

Hele bir kısım basınımızın maksatlı veya maksatsız; bilerek ya da bilmiyerek bu kişizadeler hakkında yaptıkları yayınlar onların varlıklariyle yaptıkları zarardan daha büyük ve tesirlidir.

Aydın bir Türk genci olarak «bu soyluların yurdumuzda yeri olmadığı» fikrimin de aslâ şovence olmadığına da inanmaktayım.

Ortaçağ yakıştırması asaletlerin arzuladığımız ileri ve modern Türkiye'de yeri olmasa gerekir.

Saygılar...

Dinçer H. GÜNDÜZ

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

YÖN

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAYI TAAHHÜT ETMİŞTİR)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

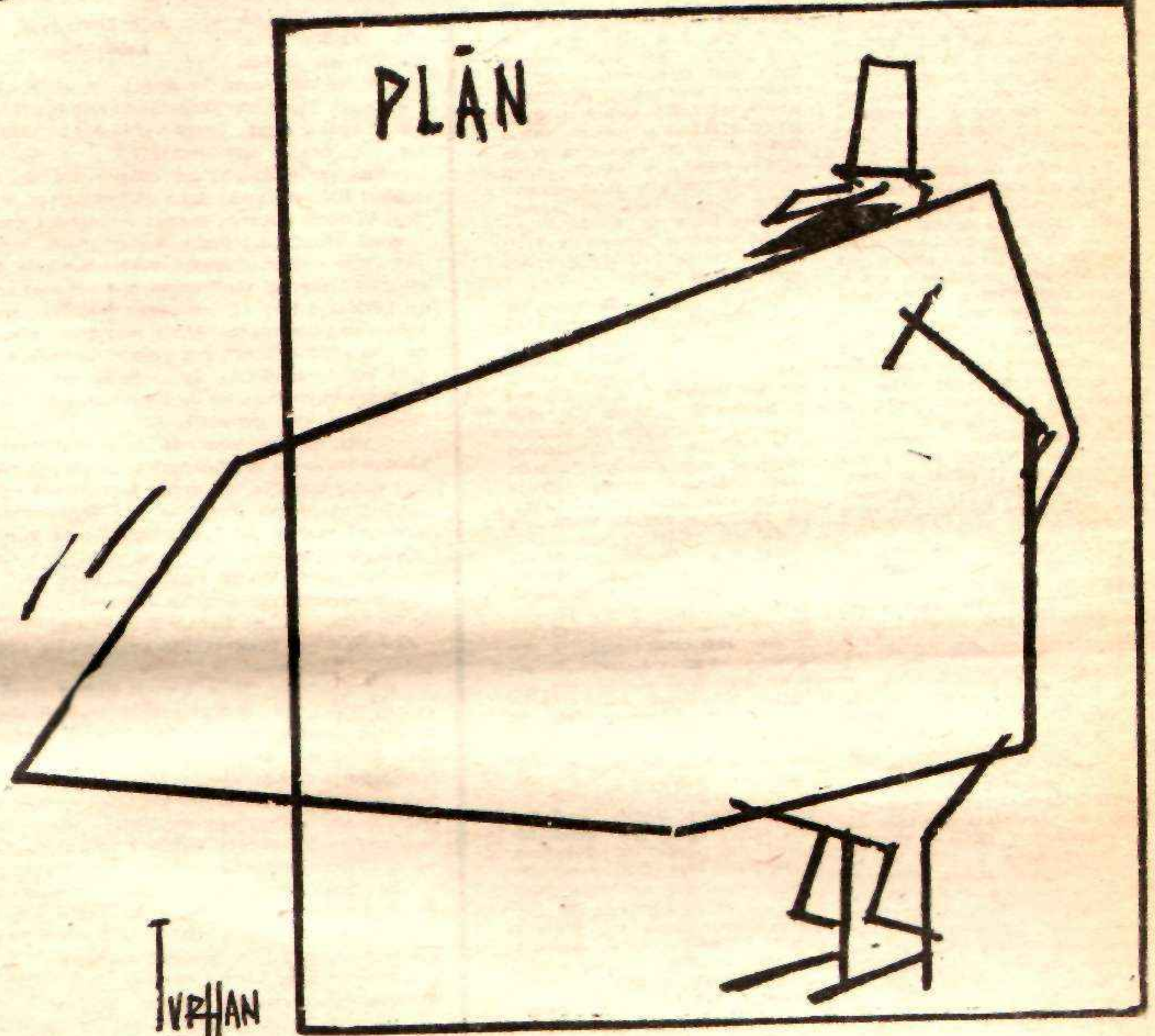
İDAREHANE: BAKANLIKLAR — AKARA, ATATÜRK BULVAR 137/8 Telefon: 12 72 08 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari Sokağı 32 Çağaloğlu. Posta kutusu 512 — İstanbul, Tel: 229315 — 229316 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE Yıllığı (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı (26 sayı) 25 T.L. üç aylık (13 sayı) 12.50 T.L.'dır. 1962 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 TL., altı aylık 20 TL., Üç aylık 10 T.L.'dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

BAKIŞ

"Hoş geldin Johnson. güle güle Thalmayer...,,



1922'yi 1962'den çıkardığınız zaman elinizde kalacak rakam tam tamına kırk'tır. Demek ki 30 Ağustostan bu yana tam kırk yıl geçmiş. Emperyalizmin Anadoludaki temsilcilerine vurulacak kat'i darbe, kırk yıl önce bir şafak vakti başlıyordu

Yeryüzünde her ideolojinin bir savaşı, her savaşın da bir ideolojisi vardır. Mustafa Kemal Paşa kumandasındaki Büyük Taarruzun gerçek hedefleri, 1921 Büyük Millet Meclisi Anayasasında ve Halkçılık Beyannamesinde yazılı idi. 1924 Anayasası aynı fikirlerin Yeni Türkiye Cumhuriyetinin temel kanununda gerçekleşmesi sayılıyordu. Çünkü Türkiyenin yabancı devletlerin boyunduruğundan kurtularak gerçek anlamda bağımsızlığına kavuması Büyük Taarruzu izliyen çeşitli devrimlerden sonra mümkün olabilmiştir

Bu devrimlerin sonunda Düyûnu Umumiye ce...na ve yabancı şirketlere boynu bükük Osmanlı devletinin yarı bağımsızlığı değil, Atatürk Türkiyesinin tam bağımsızlığına ulaşılmıştır. Kâpitülâsyonlara son vermek, Osmanlı iktidarlarının ağır şartlarla yüklendiği dış borçları ciddi bir ödeme usulüne bağlamak, memleketin mukadderatını ve istikbalini başka devletlerin yardım lütuflarına değil Türk halkının kendi gücüne ve çalışma kaynaklarına dayamak, yabancı şirketleri millileştirerek memleketteki sermaye piyasasını kontrol altına almak ve tâbi ekonomilerin sonucu olan memleket dışına servet akımını önlemek.

Atatürk biliyor ve her konuşmasında ifade ediyordu ki, bunları gerçekleştirmeden bir ülkenin bağımsız olabilmesine imkân yoktur. Süngü zaferini iktisadi zaferle tamamlıyamıyan milletlerin:

— Ben özgürüm! demesine imkân yoktur.

Kırk yıl sonra

Kırk yıl sonra bugün, 30 Ağustos zaferinin yıldönümü günlerinde Atatürkün görüşlerinin ne kadar haklı olduğunu her şafak vakti bir daha anlıyoruz. Kırk yıl sonra bugün konsorsiumlu, borçlu, harçlı, bükük boyunlu Türkiye bir Amerikalıyı ardına bir tekme yapıştırıp kovarken ve bir diğer Amerikalıyı başının üstüne buyur ederken Mustafa Kemalin görüşlerinin ne kadar haklı olduğunu bir daha anlamaktadır.

Bu Amerikalılardan biri büyük dostumuzun anlı şanlı, şerefli, şöhretli Başkan Yardımcısı Johnson'dur.

Hoş geldin Johnson! Başımız üstüne geldin!..

Bu Amerikalılardan öteki Türk işçilerinin dostu ve misafiri Hür Sendikalar Federasyonu temsilcisi müevazi Thalmayerdir.

Güle güle Thalmayer! Her ne kadar seni kovuyorsak da kusura bakma...

Bu iki Amerikalıdan biri olan Johnson diyor ki:

— Ben size hayranım... Siz çok, ama çok büyüksünüz... diyor.

Bu iki Amerikalıdan biri Thalmayer diyor ki:

— Morisson şirketinin rahatını kaçırdım diye beni kovuyorlar... diyor.

Bu iki Amerikalıdan biri Johnson diyor ki:

— Siz Türkler hiç bir zaman sendelemediniz, hiç bir zaman duraklamadınız, hiç bir zaman tâviz vermediniz... diyor.

Bu iki Amerikalıdan biri olan Thalmayer diyor ki:

— Etmeyin eylemeyin, hiç bir koskoca hükümet bir yabancı şirkete tâviz verir mi?... diyor.

Bu iki Amerikalıdan biri olan Johnson diyor ki:

— Hükümetinizin nazik daveti üzerine Kemal Atatürkün büyük Cumhuriyetine gelmek benim için büyük şereftir... diyor.

Bu iki Amerikalıdan biri olan Thalmayer diyor ki:

— Bir yabancı şirket istedi diye Kemal Atatürkün büyük Cumhuriyetinden beni kovmanız hükümetiniz için şeref midir... diyor.

Gelen Amerikalı sevimli Johnson ve giden Amerikalı sempatik Thalmayer ikiniz de haklısınız ama bir ufak yanlışınız var:

Ne biriniz Kemal Atatürkün büyük Cumhuriyetine geldiniz, ne de ötekiniz Kemal Atatürkün büyük Cumhuriyetinden gidiyorsunuz...

Türkiye artık büyük Kemal Atatürkün değil, küçük politikacının cumhuriyetidir.

Dikkat ediniz!

Bunun içindir ki sevgili okuyucular size bu 30 Ağustos yıldönümünde bazı tavsiyelerde bulunacağız:

Zinhar bu memlekette bir NATO görevlisi Amerikalı dostun arabası önüne çıkmayınız, kendisi ile çatışmayınız, ihtilâfa düşmeyiniz, çünkü 24 saatın her saniyesinde vazife gören sevgili dostlarımızın hususî mahkemelerine derdinizi anlatamazsınız. Bizim mahkemelerimize gitmek hakkınız ise yoktur.

Zinhar bir yabancı firmanın, şirketin verdiği işe talip olup yabancı iş yerlerinde çalışmayınız. Çünkü bu iş yerlerinde sizin haklarınızı koruyacak Türk kanunlarının uygulanma şansı yoktur. Türk makamları bu yabancı şirketlerin karşısında acizlerini ilân etmişlerdir.

Türkiyeye yardım ve yardım direktifleri vermek için konsorsium kurulmasını büyük bir başarı imiş gibi halka ilân eden ve konsorsiumun propagandasını yapan iktidarın başarısını alkışlayınız. Konsorsiumun başkanına dikkat ediniz. Çok önemli kişidir. Biliyorsunuz ya... Yardım meselesi. Yardım alabilmek için dikkat etmeniz, daha doğrusu cümlece dikkat etmemiz gereken durumlar var. Yardım verecek çevrelerin midesini bulandıracak, yabancı sermayeyi ürkütecek davranışlar vatan hainliğidir. Bu işlerin şartını şurtunu büyüklerimiz düşünürler ve siz her şeye:

— Evet efendim... dersiniz.

Her ne kadar hükümetimizin bakanlarından biri:

— Dostlarımız öyle şartlar ileri sürüyorlar ki açıklıyamam... dedi ise de siz ona bakmayınız. O ne dediğini bilmiyor. O bir garip bakan!..

«Kimimiz nutuk söyledik..»

Ve efendim anlaştık mı?..

Anlaştıksa size son bir şey daha tavsiye edeyim. Gidiniz 30 Ağustos'un yıldönümü törenlerini seyrediniz. Biz Türklerin bağımsızlığımızı sağlayan büyük ve kafi darbenin başlangıcıdır bu... Hem kimbilir ne güzel nutuklar söylenecek:

— Vatandaşlarrrr... İstiklâlliil... Cumhuriyettit... Bağımsızlıkkk... Bizzzz... Aslanlarrrr... Hükümetimizzzzz... Zaferlerimizzzzz...

İlhan Selçuk

Sosyalist Dernek Meselesi

Bazı toplumcu aydınların sosyalist bir kültür derneği kurma tasavvuru, geniş ve çeşitli tepkilere yol açtı. Daha nasıl bir dernek kurulacağı belli değilken, bazı yazarlar, derneğe hayal mahsulü birtakım fikirler atfederek, muhayyel düşmanlarının peşindeki Donkişotu andırır bir edayla, dernek fikrine saldırdılar. Bu kimseler, «Efendim, aydın sosyalizmi yapmak istiyorlar. Sosyalizm ancak işçi sınıfının önderliğiyle olur» diyorlar. Sanki kurulan bir kültür derneği değilmiş de, bir partiymiş gibi. Kültür derneği nihayet ve nihayet sosyalizmin fikriyatını yapar, seminerlerle ve broşürlerle bu fikirleri yaymaya çalışır. Yaydığı fikirler, işçi sınıfının menfaatine uygunsa, bir aydın sosyalizminden bahsedilemez. Fabian'cılar 7 tane aydındılar, fakat aydın sosyalizmi yapmadılar. Bunlar, İngiliz İşçi Partisinin gelişmesinde önemli bir rol oynadılar. Önemli olan, Behice Boran'ın da belirttiği üzere, derneğin aydınlar tarafından kurulması değil, yaydığı fikirlerin mahiyeti olsa gerek.

Bu konuda da hâlen memleketimizde bir vuzuhsuzluk var. Sosyalistim diyenlerin görüşleri çok farklı. Sosyalizmi yanlış anlıyanlar da bir hayli kalabalık. Özellikle iki cins görüş ortaya çıkıyor: Bir grup, sosyalizmin işçi sınıfının önderliğinde, bütün emekçilerin ve toplumcu aydınların toplanması ile gerçekleşebileceği tezini savunuyor. Böylece, işçi sınıfının dışında kalan emekçilere ve toplumcu aydınlara ikinci derecede bir rol tanıyor. Başka bir grup, sosyalizmin gerçekleştirilmesinde, işçi sınıfının önemini kabul etmekle beraber, millî kurtuluş devresinde bulunan az gelişmiş bir memlekette, sosyalizmin çok daha geniş bir temele oturtulması tezini savunuyor.

Bütün emekçilere çok daha cazip gelecek formüllerle ortaya çıkılmasını istiyor. Böyle bir tutumun, henüz yeni yeni gelişen işçi hareketlerinin ilk safhalarında, işçi hareketlerini kuvvetlendireceğine ve hızlandıracağına inanıyor.

Kültür Derneği, sosyalist bir forum teşkil ederek, sadece sosyalist fikirleri vuzuha kavuşturmayı bile başarsa, kendinden bekleneni fazlasıyle yapmış olacak. Kaldı ki, sosyalist fikir, Türkiye'de ilk defa, mahdut bir çevrenin malı olmaktan çıkıp, yayılma istidadı gösteriyor. Böylece Türkiye'de, yavaş yavaş sosyalist bir ortam gelişiyor. Ancak böyle bir ortamda, sosyalist hareketler hızla gelişebilir. Sosyalist bir ortam gelişmedikçe, fikirlerin yüzyıllar boyu baskı altında tutulduğu Türkiye'de, sosyalist hareketler, her an çeşitli engellerle karşı karşıya kalır.

Sosyalist bir ortamın veya fikrin yaratılması sırasında, fikirler elbette vuzuhtan uzaktır. Yalnız, bundan korkmamak, hattâ sevinmek lâzımdır. Ondan sonra, fikirleri vuzuha kavuşturma safhası gelecektir. Dernek, her iki bakımdan da faydalı bir rol oynıyabilir. Tabiî ki kültür derneğini, bir sosyalist parti şeklinde düşünmemek şartiyle...

Feridun Ergin'e cevap

Ünlü İngiliz Maliye Profesörü Kaldor'u dünya bilim çevrelerinde tanımayan yoktur. Son aylarda, bu ünlü uzmanın adı, Türk politika hayatına da fazlasiyle girdi.

Kaldor, Macar asıllı bir İngiliz bilginidir ve meşhur Cambridge Üniversitesinde hocadır. Az gelişmiş ülkelerin vergi sistemlerinde, tartışılmaz bir otorite olan profesör, birçok memleketin vergi sistemlerini kurmuş ve bu sistemlerin verimli çalışmasını görmek hazzını tatmıştır. İngiltere'de kurulan bütün malî komisyonlara üye olarak katılmıştır.

İşte bu kadar ünlü ve yetkili bir profesörün, az gelişmiş memleketler vergi uygulamasına ve kendi temel felsefesine uygun olarak, gelir vergisini servet vergileri ile takviye ederek, müessir ve âdil bir vergi sistemi kurma gayretini tavsiye eden raporu, statükocu çevrelerde tepkiler yaratmıştır. Bu durum, Türkiye gibi menfaatlerin müdafaası için ilim çevrelerinden fetva almaya alışmış bir memlekette yadırganamaz. Olsa olsa, müsamaha ve tebessümle seyredilebilir.

Ancak, Kaldor ve Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı arasında irtibat kuran bir kimse, Kaldor raporu ile sosyalizm ve ileri devletçilik arasında da ilgiler aramaktadır. Üstelik, bu kimse, memleketin en büyük üniversitesinde iktisat okutmaktadır. Bu sebeple yazılarının ve fikirlerinin müsamaha ile karşılanması güçtür. Müsamahanın da haksız ithamlar karşısında bir sınırı vardır.

Bay Feridun Ergin'den ve onun Türkiye İktisat Gazetesinin 16 Ağustos tarihli sayısında çıkan yazısından bahsetmek istiyoruz.

Bay Erkin'e göre, Türkiye'ye gelen yabancı uzmanlar, Yeşilköy hava alanında iner, birkaç gün belli kimselerle görüşür, ondan sonra yarım yamalak anladıkları konularda raporlar döşenirmiş... Onun için, fikirlerine itibara lüzum yokmuş.. Bay Ergin, kısmen haklı, bize gelen bazı sudan uzmanların verdikleri raporlarda, gerçek memleket sorunları ifadelerini bulamamış, tavsiye edilen tedbirler de bu bakımdan derde devâ olamamıştır. Ancak, gelen uzman Kaldor olur ve raporunun altına imzasını koyarsa, iş değişir. Bay Ergin de, Kaldor'un hayatını incelerse, görecektir ki bu ilim adamı inanmadığı bir fikre cevetz demiş değildir.

Kaldı ki Türkiye, Kaldor'un ilk defa gördüğü bir memleket değil. Az gelişmiş ülkeler ile onların ekonomik ve sosyal yapıları konusunda bilgi ve görgü sahibidir. Bu sebepledir ki, meselâ Vergi Reform Komisyonu gibi yerli uzmanlardan kurulu bir komisyonun düştüğü fâhiş hatalardan kendisini koruyabilmiştir. Esasen, Feridun Ergin'e yakışan, ulu orta kıymet hükümleri sıralamak yerine, Kaldor'un hangi noktalarda yanıldığını anlatmak olmalıydı.

Bay Ergin, ikinci mesele olarak, Türkiyedeki vergi yükü konusuna temasla, bu yükün oldukça ağır olduğunu yazmakta, Devlet Plânlama Müsteşarlığının millî gelir rakamlarını şişirerek, bu oranları küçük göstermek, bu suretle fazla vergi aldırıp aşırı devletçilik iddialarını hükümete kabul ettirme gayretiyle itham etmektedir.

Burada hislerle ilgili bir gayret varsa, o da hiç şüphe yok, Feridun Ergin'in gayretidir. Ergin'in mensup olduğu siyasî partiyi açıkça tutan bir dergi, bir süre önce, profesörün Plânlama Teşkilâtına bazı hissî sebeplerle kırgın olduğunu açıklamış, fakat pek çok kimse gibi, bizi de inandıramamıştı. Ancak Bay Ergin'in zoraki itham gayretleri karşısında böyle bir hissî meselenin mevcudiyeti ciddî olarak düşünülmektedir. Çünkü:

1) Millî gelir hesapları, İstatistik Genel Müdürlüğünce hazırlanır. Bu teşkilâtın hazırladığı rakamları Devlet Plânlama Teşkilâtı Müsteşarlığı nasıl şişirtebilir? Bizim bildiğimiz, bu iki kuruluş arasında bir emir ve kumanda ilgisi bulunmadığıdır. Başka kimselerin fiillerinden dolayı, kızılan bir kimseyi veya kurumu itham etmek de bir polemik metodudur. Ama dürüst bir metod olduğu iddia edilemez.

2) Maliye Bakanlığı ile Devlet Plânlama Teşkilâtı arasındaki anlaşmazlığın ne devletçilikle, ne ileri devletçilikle ve ne de sosyalizmle bir ilgisi vardır. Özel teşebbüsün yapacağı iş ve yatırımlarla kamu teşebbüsü yatırımları arasında çizilen sınıra Hükûmet ve Maliye Bakanlığının bir itirazı yoktur. Yani Devlet Plânlama Teşkilâtının öngördüğü vergi hacmi kabul edilmiştir. Münakaşa edilen, vergiyi fakir mi ödesin, zengin mi noktasıdır. Bunun devletçilikle ve sosyalizmle doğrudan doğruya bir ilgisi bulunamıyacağını bir iktisat profesörünün bilmesi gerekir.

Amerika ve İngiltere'de 1850 — 1920 yılları arasında geçen tartışmalarda da, Plânlama Teşkilâtının şimdi bizde savunduğu fikirleri ortaya atanları, menfaat grupları ve onların gönüllü sözcüleri lekelemek için ellerinden geleni yapmıştır. Ama fikirler galip çıkmıştır.

Bu tartışmalardan en az kırk yıl sonra, aynı ithamların, hem de bir iktisat profesörünün kaleminden dökülmesi hazindir.

SENDİKACILIK DEDİGİN...


John Thalmayer
Kapı dışarı!..

Uluslararası Tarım İşçileri, Yapı ve Ağaç İşçileri ve Yiyecek, İçki ve benzeri İşçiler Federasyonları Türkiye temsilcisi John Thalmayer, bu haftanın sonunda Türkiyeden kapı dışarı edilecek. Sebeb, bu yaman sendikacının Türkiyede sendikacılık hareketlerine yeni ve canlı bir yön vermesi, Türk—İş Konfederasyonunu, Yapı — İş Federasyonunu dinamik bir politika takip etmeye ikna etmesi. Eh, bizim emniyet makamları için de bundan büyük suç olmaz. Ne demek sendikacılık? Ne demek ikide bir yürüyüşler, mitingler? Atarsın adamı dışarı, bizim yerli sendikacılara bir «höt» dersin, olur biter...

Emniyet makamlarının anlayışı bu olursa, İçişleri Bakanlığınınki daha değişik olmaz. Madem ki adam yabancı, ikamet tezkeresini uzatmazsın, müddetin bitimine kadar adamı, «olur olur» diye oyalarsın, sonra onikiye beş kala da, «ikamet tezkereni yenilemiyoruz, oniki saat sonra Türkiyeyi terk et, sen etmez isen biz seni kolundan tutar atarız» dersin olur biter. Eh ne de olsa adam yabancı, çok gürültü edemez. Üstelik bir de sendikacı, daha olmadı mı kiralık basınınla kuyruğuna bir de komünist damgasını ekledin mi, gitti demektir.

Geçen haftanın sonunda, John Thalmayer'e yapılan muamele bundan farklı olmadı. O gün saat onbir buçukta, bir aydan beri ikamet müsaadesi uzatılacak diye avutulan Thalmayer'e, tezkereyi uzatma imkânı olmadığı gece yarısı 24'e kadar Türkiyeyi terketmesi gerektiği bizzat Emniyet Genel Müdür yardımcısı Ferit Kubat tarafından bildirildi. Bundan sadece iki gün önce ise bizzat İçişleri Bakanı Kurutluoğlu, Türk—İş Başkanına Thalmayer'in müsadesinin uzatılacağını bildirmişti.

Bizim oldu bitticiler, herşeyi kadere bırakmamış olmak için, o günlerde Türk—İş Başkanı Seyfi Demirsoy'a da Ankara dışında Ayancık'a kadar bir seyahat yapmasını tavsiye ettiler. Zaten son zamanlarda Türk—İş'in yüksek başları arasında bir takım karşılıklı anlaşmazlıklar vardı ve Demirsoy son Ereğli mitingine katılmadığından dolayı tarizlere muhatap oluyordu. Türk—İş'in başı da Ankarada olmadığına göre, John Thalmayerin kapı dışarı edilmesi daha da kolaylaşacaktı. Ne var ki evdeki hesap çarşıya uymadı. Boynu bükük, yurt dışını boylayacağı sanılan John Thalmayer, Yapı—İş Federasyonunda bir basın toplantısı yaptı ve olup bitticilere gereken dersi verdi.

Dünyada 53 milyon üyesi olan bir sendikalar federasyonunun Türkiye temsilcisi olan John Thalmayer, bir Amerikalı sendikacı olarak düşündüklerini açıkça söyledi. Kendisi, Amerikalı Morrisson Şirketine karşı da Türk İşçisini uyandırmaya çalışmıştı. Ereğli Demir Çelik Fabrikası inşaatını üzerine alan bu şirket, sadece Türkiyede değil, Dünyanın her yerinde işçileri istismar eder, sömürürdü. Thalmayer bunu da belirterek, insan haysiyetiyle alay eden; kanunları hiçe sayan bir şirkete söz geçiremeyen bizim olup bitticilere bu şirketin kendisini sınır dışına çıkarmak için baskı yapıp yapmadıkları konusunda elinde yeter delili olmadığını söyledi ama, Ereğli civarında üç defa karakollarda sabahladığını; sorguya çekildiğini; her seferinde de kendisinin serbest bırakıldığını fakat, kendisi ile birlikte nezarete alınmış işçileri ertesi günlerde dayaktan her tarafları morarmış halde gördüğünü de söylemekten geri kalmadı.

Toplantının sonunda Thalmayer, gece yarısına kadar Türkiyeyi terke imkân olmadığını, tasfiye edilmesi gereken işleri bulunduğunu belirtti. Gitmeyecekti, isteyen kendisini, zorla kolundan tutup atabilirdi.

Demokrat ruhlu John Thalmayer adlı Amerikalının bu sert çıkışı, basın toplantısı haberini biraz sonra kendilerine dost gazetecilerden alan bizim Emniyetçileri oldukça şaşırttı. Doğrusu hiç de böylesine bir çıkış beklemiyorlardı. Üstelik Tekstil Federasyonu Başkanı Celâl Beyaz ile Petrol—İş Başkanı Ziya Hepbir de İçişleri Bakanına müracaat ederek, John Thalmayer'in ikamet iznini uzatması için ısrar etmişler; yeni ikamet tezkeresi verilmemesinin sebebini sormuşlardı. İkinci soruya haklı ve müsbet bir cevap veremeyen Bakan Kurutluoğlu, şahsî yetkisini kullanarak Thalmayer'in ikamet süresini bir hafta uzattı. Kurutluoğlu, gazetecilere de saat 24 te tebligat yapma gayretkeşliğini «fuzulî» bulduğunu söyledi. İçişleri Bakanı, o gün gerçekten formunda değildi. Bakana göre «Thalmayer ilgili [illegible] müracaat ederek ikâmetini temdit etmek istemiş, bu teklif müracaat ettiği ilgili makamlarca kabul edilmiştir» Onun, bu konuda yapabileceği bir şey yokmuş. İkamet süresinin uzatılmayışı hakkında da kesin bir tahmin yürütemezmiş. Selâhiyetli bulunan bir makamın işlerine karışmak prensipleri dışındaymış. Böylece, belki de ilk defa olarak, bir İçişleri Bakanının ağzından, ona bağlı polisin icraatı hakkında bilgisi olamıyacağını, polisin icraatına karışamıyacağını işitmiş olduk. Cezacı Sahir Kurutluoğlu, idare hukukunu unutmuşa benziyor. Herhalde bundan en çok üzülen Kurutluoğlunun yakın dostu, İdare Hukuku Profesörü Tahsin Bekir Balta olmuştur. Bununla beraber, kendine bağlı polisin sorumluluğunu yüklenmekten kaçınan İçişleri Bakanı, hasım bir sendikacı gayretkeşliğiyle, Thalmayer'in sendikacılığı üzerinde fikir yürütmekte tereddüt etmedi: «Memleketimizde 3 ayda bir iş başaramıyan bir sendikacının verilecek kısa bir temdit süresi içinde daha fazla bir iş yapabileceğini tahmin etmek pek iyimserlik olmaz mı?»

Sendikacılar ise, John Thalmayer'in Türkiyeden uzaklaştırılışını protestolarla karşıladılar. Sevilen sendikacı, Maden—İş Başkanı Kemal Türkler «Thalmayer'in çıkarılmasını normâl görmüyorum; Bir memleket için bir yüz karasıdır; Thalmayer, Sosyal hakları tatbik etmek istemiyen müessesσelerin işçilerine Batılı işçilerinin nasıl çalıştığını, bu zihniyetle nasıl mücadele edileceğini anlattı. Bu konuları bilmemek kötü sonuçlar verir, bilmek iyi sonuçlar getirir. Thalmayer, komünizme karşı bir muafiyet teşkil edecek bilgiyi işçilere veriyordu.» dedi.

Bu yakınlarda göze batacak kadar sert demeçler veren Yapı—İş Federasyonu Başkanı Tahir Öztürk ise, «Bir Thalmayeri dışarı çıkarmakla bizi sindireceklerini sanıyorlarsa yanılıyorlar» tarzında konuştu.

Toprak Mahsulleri Ofisi Gıda Sanayii İşçi Sendikası Başkanı Muzaffer Daysal da meseleyi en iyi şekilde ortaya koyan bir konuşma yaptı: «Altı aydan beri memleketimizde gerçek sendikacılığı tanıtmak istiyen ve bu yolda Amerikan sermayesi dahi olsa, bizden farksız bir işçi gibi kardeşlerimizi sömürmek yolunda Türk kanunlarını dikkate almadan kanunlarımızı çiğneyerek elini kolunu sallıya sallıya Türk Sendikalizmine meydan okuyan Morrison şirketi ile mücadeleye girişen, Thalmayer, kanaatimce ırk, renk, din dil farkı gözetilmek sizin hür sendikacılığa inanan her lider gibi vazifesini yapmıştır.


Sahir Kurutluoğlu
«Ben karışmam!..»

Açık rejim içinde yaşadığımızı ve Batılı demokrasiye uygun bir demokrasi sistemine mâlik bulunduğumuzu her vesile ile iddia ve ifâde eden siyasilerimiz, hususiyle Sayın Başbakan İnönü, bu konu hakkında açıklamada bulunmalıdır.»

İbrahim Güzelce ve Rıza Kuaş da hareketin anlamını ve sendikacılığa vurulması istenen darbenin mahiyetini belirttiler.

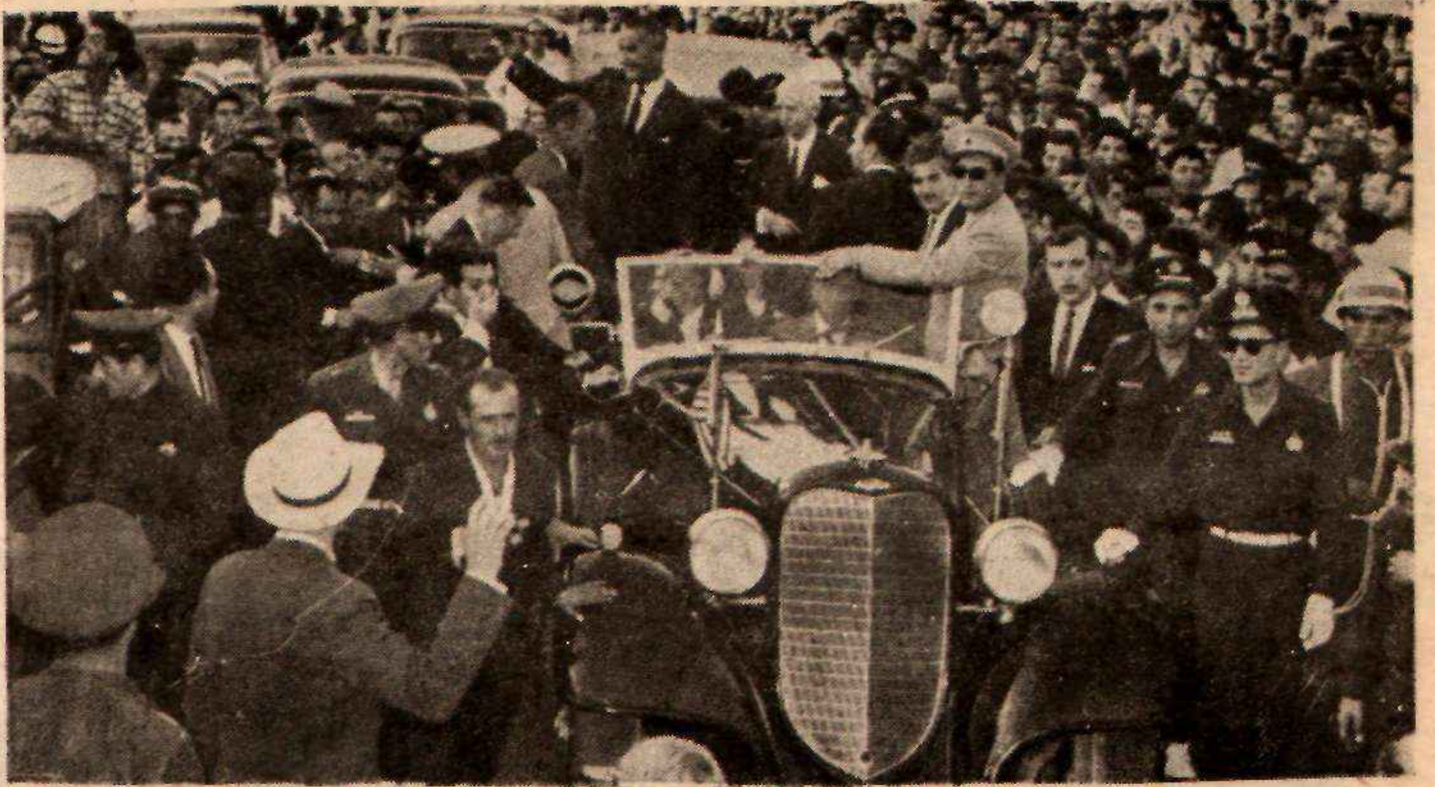
Teksif İşçileri Federasyonu Celâl Beyaz da, bu gibi olayların 1953, 1954, 1955 ve 1960 yıllarında da aynen vuku bulduğunu belirterek,

«Hâdiseler gösteriyor ki, memleketimizde sendikaların kuvvetlenmesi arzu edilmemektedir.» hükmüne vardı.

Celâl Beyaz'ın hükmüne katılmamak imkânsızdır. Bütün sendikacılar tarafından sevilen ve sendikalara çok faydalı olduğu belirtilen bir yabancı sendikacının, hiç bir suç işlemediği halde yurt dışına çıkarılması başka türlü yorumlanamaz. Açık rejim ve demokrasi edebiyatının gerisinde yatan acı gerçek budur.

ZİYARETLER

ABD Başkan Yardımcısı Lyndon B. Johnson memleketimizde.



Başkan Yardımcısı Lyndon B. Johnson'unA nkarada karşılanışı
Seçim turnesi gibi..

Türkiyede gönülleri fethetmek amacıyla gelen Amerika Başkan yardımcısı Lyndon B. Johnson, Ankarada, seçim kampanyasına çıkan bir Amerikalı politikacı gibi davrandı.Herkesin elini sıktı, sırtını okşadı. Ağzından tebessümü eksik etmedi. Arabasını durdurarak sık sık halkın arasına karıştı, halkla konuştu. Bol bol kısa nutuklar çekti. Konuşurken bozulan saçını düzelten kızı ve karısıyla basit ve mütevazi bir aile intibaını vermeye dikkat etti. Doğrusu bu işte de bizim Amerikan tipi yerli politikacımız Kasım Gülekten çok daha büyük bir başarı gösterdi. Yalnız bazı komik olaylar da olmadı değil.

Ulus civarında ihtiyar bir adamı gözüne kestiren L.B.J derhal arabasını durdurup, ihtiyara sokuldu. Onu öptü ve «Ben Koreden beri Türklerin hayranıyım» dedi.

İhtiyar bu işten bir şey anlamamıştı. Nitekim Johnson uzaklaştıktan sonra, «Kim bu adam yahu» diye etrafındakilere sordu. Gerçekten halkın büyük çoğunluğu, L.B.J.nin ziyareti hakkında bilgi sahibi değildi. L.B.J. yerine, «yaşa, sen aslansın» diye İnönü'yü alkışlıyor. İnönü, Parmağıyla işaret ederek, «Onu alkışlayın» demek zorunda kalıyordu. Bismarck tipi aristokrat politikacı İnönü, esasen bu sonradan zengin olma Texas'lı politikacıya ayak uydurmakta güçlük çekti.

Kapasite

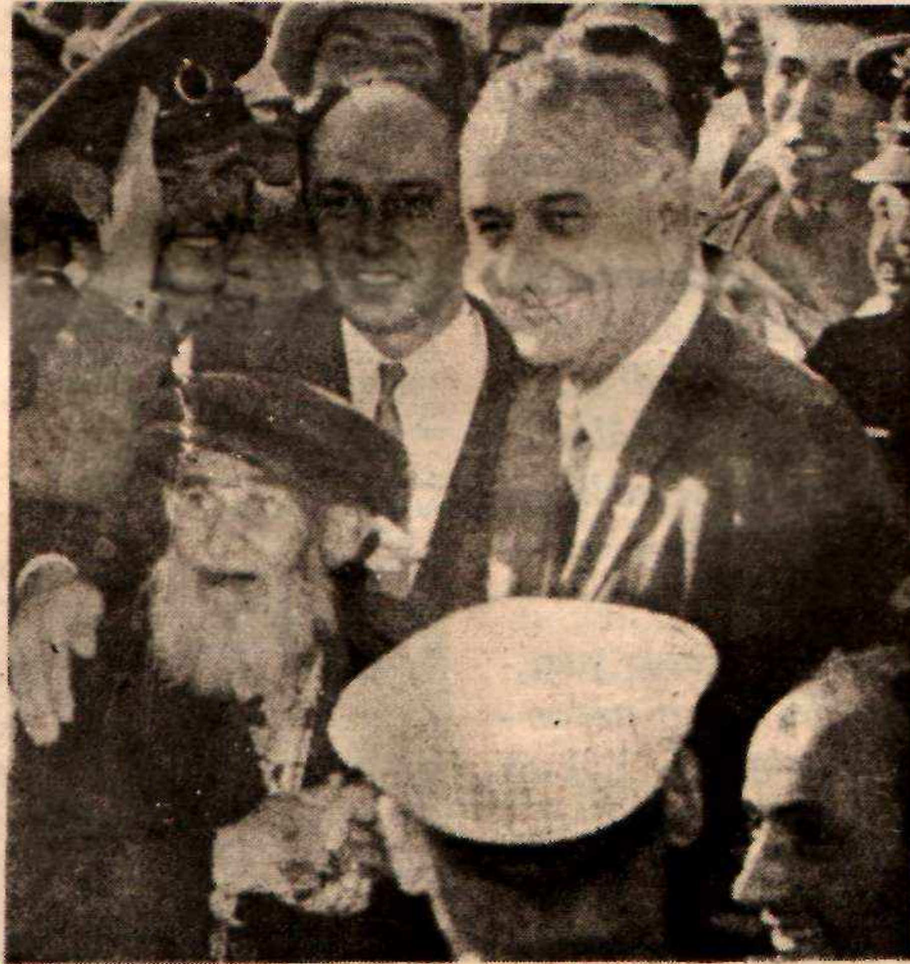
Amerikan başkan yardımcısı Lyndon Baines Johnson'un hayatı bir Meksikalı için başarılı. Babasının kurduğu Johnson City'de 1908 de dünyaya gelen L.B.J. kapıcılıktan sekreterliğe kadar çeşitli işlerle uğraştı. Siyasete atılışı 1948 de Senato'ya seçilmesiyle başladı. Başkan Yardımcısı seçilmeden önce Senato'daki Demokrat Parti grubunun liderliğini yaptı.

Kennedy L.B.J'i yardımcı olarak seçerken, onun Senato'daki tecrübesinden faydalanmayı ummuştu. Gerçekten, Johnson Güneyli demokratların Cumhuriyetçilerle birleşmesini önliyecek ve dolayısiyle parti birliğini koruyabilecek niteliklere sahip görünüyordu.

Fakat son aylarda Kongrenin hiç bir reform kanununu çıkarmamakta direnmesi L.B.J'in Senato'daki nüfuzunun sanıldığı kadar kuvvetli olmadığını ortaya koydu. Oysa, Kennedy, Johnson'un Amerikan tarihindeki en nüfuzlu başkan yardımcısı olacağını vaadetmişti. Olaylar bu tahmini doğrulamadı.

Fikirler

Johnson'a göre sosyalizm, komünizmin bir başka kelime ile ifadesidir. Fakat sosyalizmin Avrupalı toplulukların refah arzularını dile getirdiğini kabul eder. Özel teşebbüse dayanan Amerikan ekonomisinin fertlere saadet getirdiğine inanır ve bunun diğer memleketler için de böyle olduğunu ileri sürer. Bununla birlikte sosyal reformlara karşı değil. Ona göre, demokrasinin yerleşmesi için bir ülkede okur—yazar bir vatandaş topluluğunun bulunması yeterli. Halkın yaşama şartlarını düzeltmeği amaç edinen hükümetleri destekler. Diktatörlükleri desteklememek konusunda kesin bir tutumu yok.



Johnson, bir ihtiyarla konuşuyor
İhtiyar: «Kim bu adam yahu?..»

Nedenler

ABD başkan yardımcısının İtalya ve Orta Doğu'ya yaptığı bu yolculuk başkan Kennedy tarafından kararlaştırıldı. Genç ve dinamik başkan iki güvenilir müttefiki Türkiye ile İran'ın iç meseleleri ve tarafsızlık eğilimleri hakkında sağlam yargılara varmak istiyor. Yolculuk programına son dakikada Lübnan'ın eklenmesi bir diplomasi nezaketi gereği. Kıbrıs, Yunanistan ve İtalya'daki temasları da ikinci plânda kalıyor.

L.B.J. daha Lübnan'da Türk—Amerikan dostluğu ile ilgili, bilinen cümleleri kullanmağa başladı. Fakat Ankarada kulakların alışanlık kazandığı bu sözlerin önemli bir etki meydana getirmediğini farkedecek. Ankara'da beş yıllık plânın finansmanı gibi dev bir problemle karşı karşıya bulunan karma hükümet ve onun başı İnönü Amerikalı dostlarımızın kesenin ağzını açmalarını istiyecek.

Ciddiliği ile tanınan «Le Monde» 'un işaret ettiği gibi geciken yardımın meydana getirdiği kırgınlığı anlıyacak olan Başkan Yardımcısı muhtemelen Türk Genel Kurmayının istekleri ile de karşılaşacak. Komşu İran'ın bütçe açığını kapatmak için asker mevcudunda yüzde 15 oranında indirme yapma kararına benzer tekliflerin L.B.J'in önüne sürülmesi pek uzak bir ihtimal olarak görülmemeli. İran'ın asker indirimine karşılık ordusunun modernleştirilmesi için savunma kredisi istemesi ve Johnson'un da bunu müspet karşılaması Türk Genel Kurmayının gözünden kaçmamıştır. L.B.J. Ankarada daha fazla askeri yardım isteklerini geçiştirmiyecek, raporunda bu konuya öncelik verecektir.

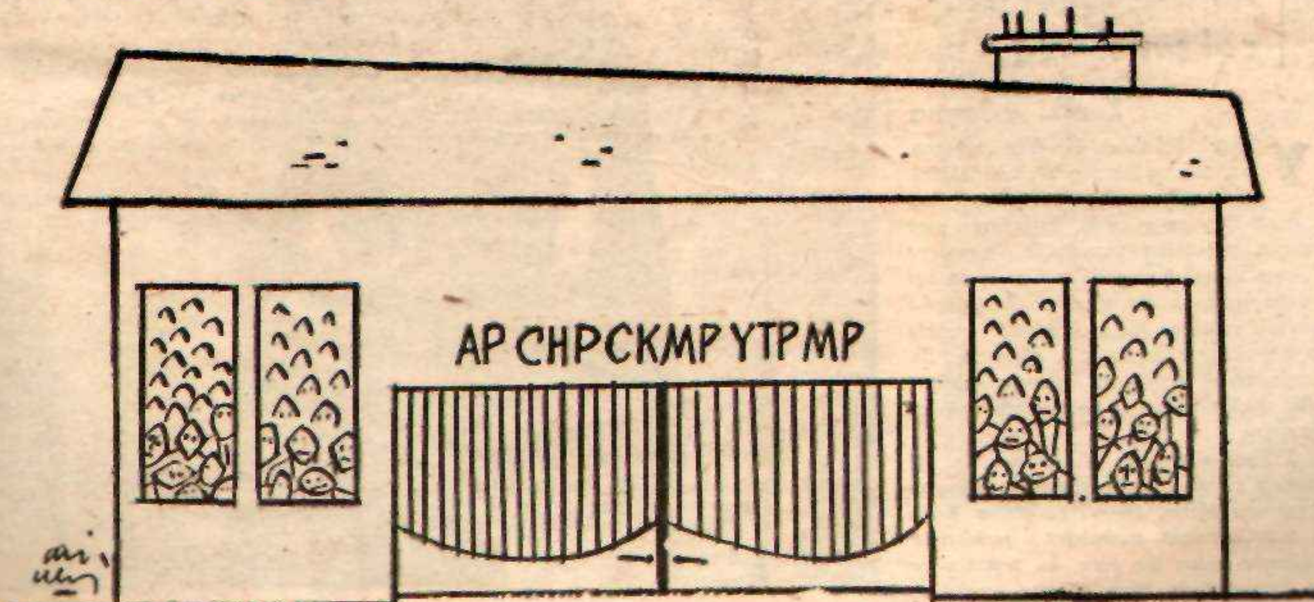
LBJ'e Ankara'da rejimin pek sağlam olmamakla beraber, yakın bir tehlikenin mevcut olmadığı ve özel teşebbüse öncelik verildiği söylenecek, uzun vadeli, düşük faizli kredi istenecektir. Johnson bu istekleri Başkana ulaştıracağı *yardım imkânlarının araştırılacağı yolunda* karşılık verecek ve konsorsiyumun kurulduğunu hatırlatacaktır.

LBJ, bu arada halkla temas imkanlarını arıyacak, ona «Amerikan halkının sevgisi» ni getirdiğini söyliyecek, bu arada yaşama şartları hakkında bazı sorular soracaktır. Eğer Tahir Öztürk adında bir vatandaşa rastlarsa, Amerika'nın kendi ülkesinde tanıdığı grev hakkını Türkiyedeki inşaatlarında çalışan işçilere neden tanımadığı, Morrison'un işçilere karşı neden bir sömürge patronu edası ile davrandığı yolunda sorulara muhatap olacak ve kendisine «Türkiye bir sömürge değildir» denilecektir.

LBJ, bütün bunlardan başka, Türkiyedeği sosyalist hareketin kapsamı ve anlamı hakkında da bilgi almağa çalışacak, sosyalizmi modası geçmiş tehlikeli bir hareket sayan Elçilik ileri gelenleri, onu aydınlatacaktır...

Son olarak bir Lübnanlı gazetecinin L.B.J. hakkındaki kanaatini nakledelim:

«Bazı Amerikalıların uçakla memleketimizin üzerinden geçmekle, bizi gayet iyi tanıdıklarına kani olduklarını işittim. Aramızda bir kaç saat geçiren Lyndon Johnson'un Lübnan hakkında bir kitap yazmakta güçlüğe uğramıyacağını ümit ediyorum.»



DEMOKRASİNİN ALFABESİ



Yüksek Plânlama Kurulunun İnönü'nün başkanlığındaki bir toplantısı
Başbakana açılan son kredi...

Johnson'un Ordusu

Amerika Başkan Yardımcısı Lyndon Johnson'un Ankaradaki temasları sırasında bahis konusu edilen meselelerden biri de Türkiyeye «Barış ordusu» nun gönderilmesi oldu.

«Barış Ordusu» Kennedy'nin iktidara gelişiyle birlikte duyulan bir deyim. Amerikanın ilk günlerindeki «akıncı ruh» u yeniden yaratmak gibi, romantik bir programla işbaşına gelen genç Başkan, aynı atılış ve heyecanı dış dünyaya da gösterebilmek için, «Barış Ordusu» denen bir teşkilât kurdu. Teşkilâta girenler üniversiteyi yeni bitiren genç kızlar ve delikanlılar. Seçimlerinde gayet dikkatli davranılıyor. Her türlü iklim şartlarına dayanabilecek bir bünyeden başka, oldukça geniş bilgi ve çok sağlam bir karakter sahibi olmak da şart. «Barış Ordusu» mensuplarından istenen şey, birçok ülkede yerleşmiş olan «çirkin Amerikalı» intibaını silmek. Bu amaçla gittikleri yerlerde, oradaki hükümetin istediği işlerde bütün güçleriyle çalışmak, yerli halkla haşır neşir olmak, kalkınma gayretlerine katılmak zorundadırlar. Kendilerine yerli hükümet ne veriyorsa, onunla yetinecekler, bütün Amerikalı devlet memurlarının ve ordu mensuplarının faydalandıkları PX. imtiyazlarından faydalanamıyacaklardır. Yalnız, her ay 75 Amerikan doları, hesaplarına bankaya yatırılacaktır. Görüldüğü gibi, «Barış Ordusu» düşüncesinin misyonerliğe yaklaşan tarafları pek fazladır. Katolik Kennedy, Amerikan gençlerinin dünyayı saran yeni akımlara karşı, Hıristiyan havarileri gibi mücadele etmelerini istemektedir.

«Barış Ordusu» şimdiye kadar, dünyanın hayli geniş bir kısmına yayıldı. Seçilen memleketler, daha çok sömürge statüsünden yeni kurtulmuş ve benliklerini henüz bulamamış olan yerlerde. Türkiye gibi köklü gelenekleri bulunan, millî haysiyet ve gurur derecesi yüksek olan memleketlere, böyle bir misyoner ordusu göndermenin bazı mahzurlar doğuracağı âşikârdır. Nitekim, şimdiye kadar, Amerikan makamlarının bu yoldaki bazı temasları karşısında Türk hükümetlerinin davranışı fazla teşvik edici olmamıştı.

Şimdi, Johnson'un Ankara temaslariyle birlikte aradaki buzlar çözülecege benzemektedir. Amerikanın «Güzel Amerikalı» örneklerini bolca gösterebilmesine imkân verecek, fakat Türkiye'yi de tam anlamiyle Afrikalı Hotanto'lar derecesine düşürmiyecek ortalama bir yol bulunmuştur. Gelecek olan «Barış Ordusu» mensupları sadece İngilizce öğretmenliği ve tarım uzmanlığı yapacak, köylere gidip misyoner hayatı yaşamaktan kaçınacaklardır.

PLÂN

Feyzioğlu, plânı kurtarmak için son bir gayret yaptı. Fakat karşısında Alican – Dinçer ikilisini buldu. Feyzioğlu – Alican kavgası ise, koalisyonu kurtarmak endisesiyle tatlıya bağlandı. Böylece koalisyon kurtuldu, plân feda edildi

Aşağıdaki yazıda, bunun nedenlerini ve Yüksek Plânlama Kurulundaki kavgaların hiç bir yerde yayınlanmamış hikâyesini okuyacaksınız.

Zorakî uzlaşma

Yüksek Plânlama Kurulunun geçen haftaki toplantısında sözü İnönü aldı: *«Ben, güçlük karşıma çıkınca, onun üzerine gitmem. Engelleri aşındırmaya, güçlükleri yıpratarak yenmeye çalışırım. Atatürk, meseleler karşısında belki daha kesin bir tutum alırdı. Ben daha yumuşak giderim. Fakat onun da, kararlarını uygulamayı geciktirdiği olmuştur. Bu sebeple, tarım vergisinin alınması geciktirilebilir. Fakat plânın iç finansmanı sağlanacaktır.*

Yüksek Plânlama Kurulunun, iç finansman meselesinde mutlaka bir anlaşmaya varması lâzım. Devlet Plânlama Teşkilâtı temsilcilerinin muhalefet şerhleriyle Hükümete giden bir plân, bu teşkilâtı çeşitli husumetlerle karşı karşıya bırakacaktır. Hükümet, ona bağlı bir daire olan Devlet Plânlama Teşkilâtını korumakla görevlidir. Bu daireyi husumetlerle karşı karşıya bırakamam.»

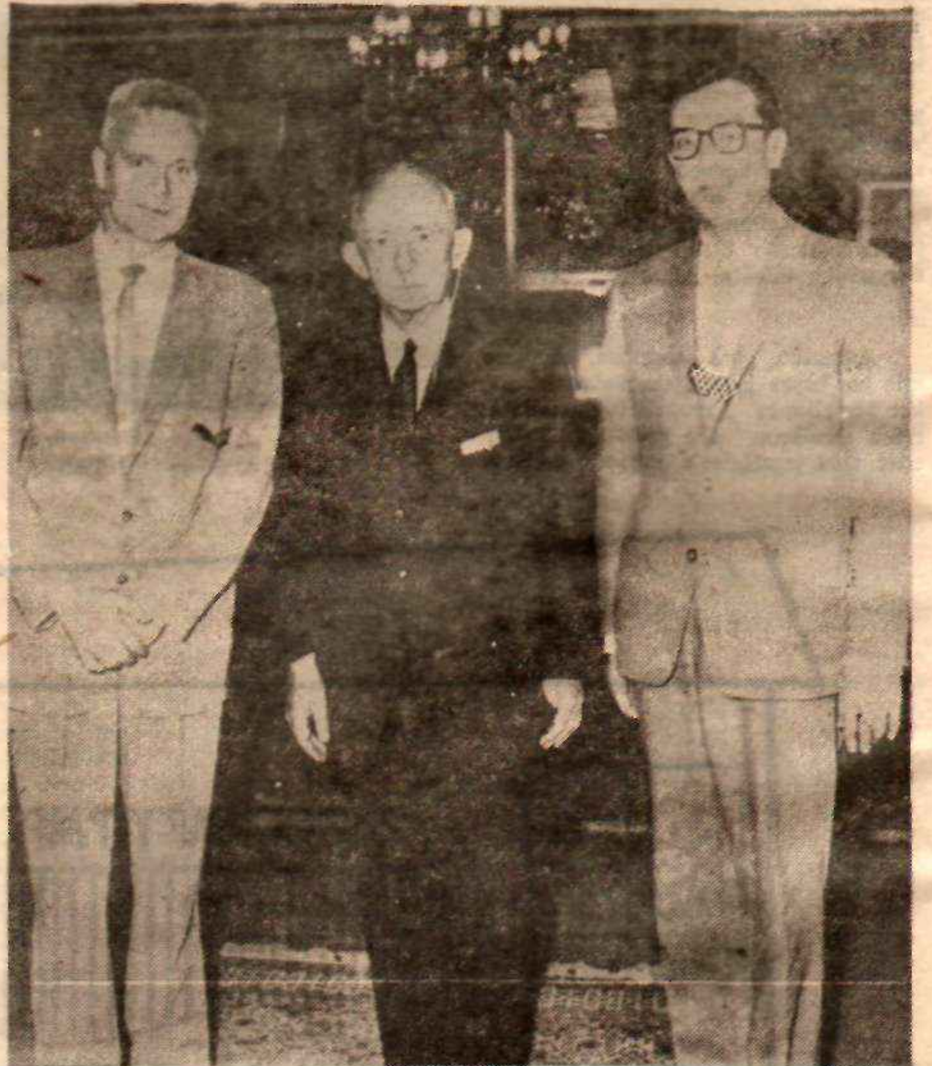
İnönünün konuşması tesirli oldu. Bu konuşma üzerine, dost çevrelerden gelen «Aman istifa etmeyin» telkinlerinin de tesiriyle, Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanları, tâvizkâr davranmak lüzumunu duydular.

Feyzioğlu ve İlyas Seçkinin ileri sürdükleri uzlaştırıcı formüller de, bazı bakanlar ile Plânlama Uzmanlarının sert çatışmalarına yol açan tarım vergisi ve yatırım indirimi konularında anlaşmayı kolaylaştırdı. Feyzioğlunun teklifine göre Kalkınma Plânında, Plânlama Teşkilâtınca istenen tarım vergisinin esasları teferruatıyla tesbit edilmiyecek, «ziraî verimleri arttıracak tarzda yüksek ziraî gelirlerin müessir şekilde vergilendirileceğini» belirten yuvarlak bir ifâdeyle yetinilecekti Yatırım indiriminin de, tasarrufu arttıracak tarzda yürütüleceği tasrih edilecekti Gerisi Maliye Bakanının bileceği bir işti Maliye Bakanlığı, tasarılarını, Plânda zikredilen bu genel esaslara göre hazırlıyacaktı

Aslında Feyzioğlunun teklifi Maliye Bakanına yeşil ışık yakmaktadır Zira yuvarlak formüllere sâdık kalındığı memleketimizde görülmüş değildir Yuvarlak formüller, daima uygulanmamak için ortaya atılır. Nitekim «Plân Hedefleri ve Stratejisi» adlı Bakanlar Kurulu kararında, vergi sisteminde sosyal adaletin gerçekleştirileceği ve verimin arttırılacağı yazılı olduğu halde, Ferit Melen, vergi kayıplarına yol açan adaletsizliği çoğaltıcı tasarılar hazırlamakta bir mahzur görmemiştir. İşler, bu sefer de başka türlü cereyan edecek değildir. Devlet Plânlama Teşkilâtı Uzmanları, Y.T.P. ve C.K.M.P. nin tazyikleri karşısında, Başbakan İnönüyü güç bir durumdan kurtarmak için, plânın uygulanmasını tehlikeye düşürecek esaslı bir tâvizde bulunmuşlardır.

Hikâyenin başı

Plânın iç finansman meselesinin görüşülmesi, Salı günü başladı Maliye Bakanı, Gelir ve Kurumlar Vergisi tasarılarını izah etti. Plânlama Uzmanları, orta sayfamızda belirtildiği şekilde, Melen tasarılarının bütün aksak taraflarını ortaya döktüler ve kendi görüşlerini savundular. Melen, bunun üzerine, Paşaya dönerek, «Paşam, Osman Bey, bizim tekliflerin hepsine cephe aldı» dedi Eceyıt ise, Maliye Bakanına, «Tasarılarınız vergi kayıplarına

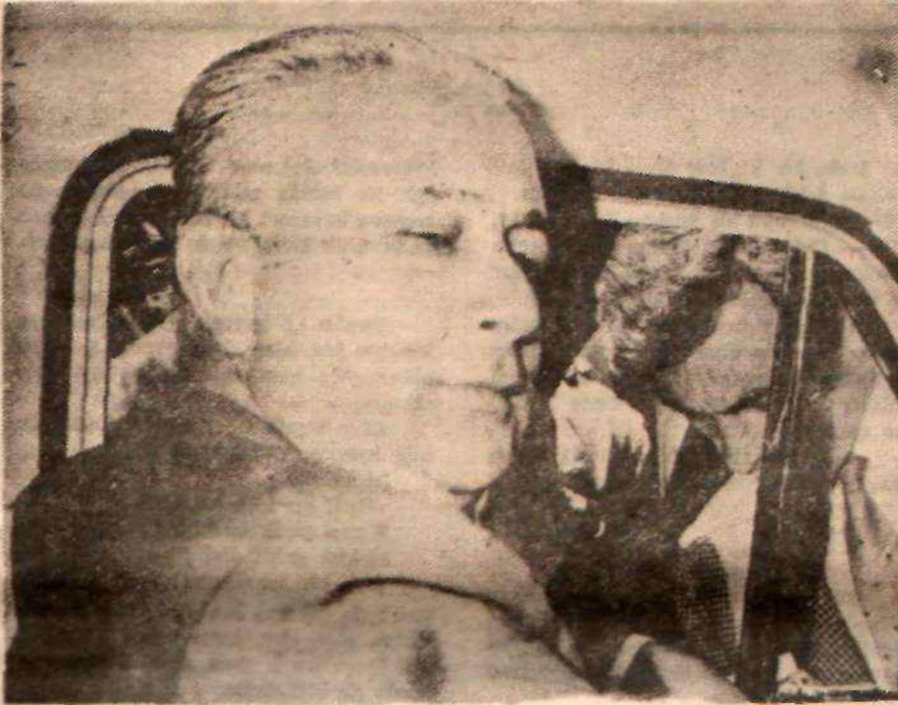


Prof. Tinbergen — Başbakan İnönü — Müsteşar O. N. Torun
«Tarım vergisi şart...»

yol açacak. *Bu durumda, plânın finansman* ihtiyacını nasıl karşılıyacaksınız» diye sordu. Melenin cevabı, «Söyliyemem, Paşam, duyulur.» oldu. Duyulur korkusu bütün plânlama çalışmalarında görüldü.

Maliye Bakanı ertesi günkü toplantıya büyük bir müttefikle geldi. Bu müttefik, *meşhur Vergi Reform Komisyonunun* Başkanı, Ali Alaybekti. Melen tasarıları, Ali Alaybekin eseriydi. Melen, Alaybeki «İdealisttir. Türkiyeye çok hizmeti olmuştur. Sefirlikte, şunda bunda gözü yoktur. Gelir Vergisi kanun tasarısını hazırlıyan odur» sözleriyle, Paşaya takdim etti.

İdrakini aşan konularda, aşağılık iftiralarla süslü, yalan yanlış lâflar etmekle şöhretli bir derginin «güven verici, bilgili, anlayışlı ve kavrayışlı» diye bahsettiği Ali Alaybek, Yüksek Plânlama Kurulunda, ciddi maliye uzmanlarını hayretten hayrete düşüren görüşler ileri sürdü. Alaybeke göre, sadece emekçileri ezen «1950 Gelir Vergisi, sosyalizm fiskaldir. Daha ileriye gidilemez.» Veraset ve İntikal Vergisi ise, «XIX. Yüzyıl sosyalistlerinin ortaya attığı, bugün önemini kaybetmiş bir vergidir!» Halbuki, XIX. yüzyılda veraset vergilerinin en hararetli savunucusu, liberalizmin babalarından Stuart Mill'dir ve bu modası geçmiş vergi, bugün İngilterede tereke üzerinde yüzde 80'e kadar yükselen oranlarda



Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican
«Ne vergi, ne de sosyal adalet»

alınmaktadır.

Alaybek, daha başka inciler de sıraladı: *Büyük sermayedarlarımızın* ve *liberal* bakanlarımızın sevgilisi hâline gelen uzmana göre, «Memleketimizde uygulanan geçim indirimi hadleri, aslında pek yüksekmiş...» Uzman, Gelir Vergisinin dar gelirli ücretleri ezdiğini aklına getirmediği için, rahatça bu şekilde konuşabilmektedir Kaldor ise, *memleketimizdeki geçim indirimi*ni çok düşük bulmuştu. Alaybek'in başka bir incisi, «arazi vergilerinin artık kalktığını» söylemek oldu. Halbuki, devlet gelirlerinin Hindistanda yüzde 9'u, Mısırda yüzde 11'i, Suriye'de yüzde 15'i, Korede yüzde 24'ü arazi vergilerinden karşılanmaktadır. İngilterede zirai gelir vergilerinin bir kısmı arazi vergisine benzer şekillerle vergilenirse de, icar ve intikal sırasında da ayrı bir arazi vergisi alınmaktadır.

Bütün bu incilerden sonra Maliye Bakanının savunma şahitliğini yapan uzman «Devlet Plânlama Teşkilâtı emperatif yapamaz. Hangi vergilerin alınacağını, yükü kimin çekeceğini Plânlama teşkilâtı söyleyemez. Teşkilât, ancak kabaca global bir rakam söyliyebilir» buyurdu Cankurtaran *uzman*, plânın hedeflerinden birinin sosyal adalet olduğunu ve konacak vergilerin plânın yapısı ve sektörler arasındaki münasebetlerile sıkı sıkıya ilgili bulunduğunu hatırlamak istemiyordu Gelir ve Kurumlar Vergilerindeki teklifleriyle, 8—900 milyon lira vergi kaybına sebebiyet verecek *olan uzmana göre*, akaryakıta, *tütüne* ve içkiye zam yaparak, gerekli finasman ihtiyacı karşılanabilirdi. Bunun için de «matematik presizyon» a lüzum yoktu. Memlekete huzur gelecekti, huzur gelince de vergi gelirleri artacaktı

Liberal bakanlarımız, Devlet Plânlama *Teşkilâtının*, matematik hesaplara dayanan sağlam delillerine karşı, ancak salonlarda hanımlara sükse yapabilecek bu çapta uzmanlarla çıkabiliyorlardı..

Aleybek'in izahatının Başbakan üzerinde ne tesir yaptığını kestirmek güçtür. Fakat Başbakana çok *yakın olmakla* övünen dergiye göre, «tecrübeli maliye uzmanı, herkesin ve bilhassa Başbakan İsmet İnönünün üzerinde çok, ama çok müsbet tesir bıraktı». Buna fazla şaşmamak lâzım. Vergi gibi teknik bir konunun tamamen yabancısı bulunan İnönü, finansman müzakereleri *boyunca, konuşan bütün hatiplere* istisnasız hak verdi. Başbakan bu durumu «Bütün konuşanlar haklı görünüyor. Kim konuşursa, ona hak veriyorum» sözleriyle ifade etti. Hakem rolünde bulunan İnönünün, konuya yabancılığı, Kalkınma Plânı bakımından doğrusu büyük bir talihsizlik oldu.

Alican — Feyzioğlu çatışması

Alican — Feyzioğlu çatışması Çarşamba günü öğleden sonra patlak verdi. 1963 programının gerçekleştirilebilmesi için, 1 milyar 200 milyon lira munzam vergi gelirine ihtiyaç vardı. Plânlama Teşkilâtının yaptığı *hesaplara* göre, mer'i kanunlar değişmezse 1963 vergi gelirleri 7,8 milyar lirayı aşmıyacaktı. 1962 yılı Bütçesi vergi tahminlerinin gerçekleşmesi ise bir hayaldi. 7,8 milyar lira hesaplanan vergi gelirleri, 7 milyar lirada kalacaktı. Yani 1962 bütçesinde, 800 milyon lira noksan tahsilât olacaktı... 1963 yılında vergilerden, *800 milyon lira normal artış beklenebilir*di. Böylece 1963 vergi hâsılatı 7,8 milyarı bulacaktı. Halbuki, Kalkınma Plânının gerçekleştirilmesi için, 1963'te vergi hâsılatının 9 milyar lirayı bulması lüzumluydu. O halde, 1,2 milyar munzam vergi hâsılatına ihtiyaç vardı.

Maliye Bakanlığı, Plânlamanın bu rakamlarına itiraz etmiyordu Bakan Ferit Melenin de, 1,2 milyarlık finansman ihtiyacı konusunda bir itirazı yoktu. Bir numaralı Başbakan Yardımcısı Alican ise aksi fikirdeydi. Alican'a göre yeni vergilere ihtiyaç yoktu. Esasen koalisyon protokolünde de, Hükümet programında da, yeni vergiler konmıyacağı, vergilerin verimi arttırılacağı belirtiliyordu.

Alican, bu görüşünü yanlış bir hesaba dayandırdı. Y.T.P. teşkilâtının hızla A.P. ye transferinden herhalde rahatsızlık duyan Y.T.P. Genel Başkanı, «Efendim, vergi gelirleri 7.7 milyar. Vergilerde esneklik de var. Gelirler, gelecek yıl kendiliğinden 7—800 milyon lira artar. Böylece, ye*ni vergilere lüzum kalmadan ihtiyaç sağ*lanmış olur. Hem Plânlama Uzmanları Allah mı? Yüzde 7 kalkınma hızı, pekâlâ daha az yatırımla da gerçekleştirilebilir.» diyordu.

Alican, aslında yanılıyordu. 1962 yılı vergi gelirleri, 7,7 değil, 7 milyardan ibaretti. 7,7 rakamı, vergi hâsılatının dışındaki devlet gelirlerini de ihtiva ediyordu. Halbuki bahis konusu edilen, münhasıran 7 milyarlık vergi gelirleriydi. Plânlama Teşkilâtı da, Maliye Bakanlığı Uzmanları da, vergilerdeki esnekliği hesaba katarak, bunun 1963 te 800 milyon lira artacağını nazarı itibare almışlardı. Buna rağmen, 9 milyara erişmek için, daha 1,2 milyar liraya ihtiyaç vardı.

Düştüğü hâta, Gelirler Umum Müdürünün ikazı üzerine, Feyzioğlu tarafından biraz hırçın şekilde Alican'a hatırlatıldı. *Alican'ın cevabı beklenmedik ölçüde* sert oldu. Alican, «Ben bu adamın oturduğu yerde bir daha oturmam» diyordu.

Sabahki toplantıda da Alican ve Feyzioğlu arasında sert bir tartışma olmuştu. Spekülasyonu önlemek maksadıyla düşünülen arsa vergisini «mülkiyete karşı bir hınç» diye vasıflandıran *Alican*, Hızır müşavir Alaybek'ten arsa vergisi hakkındaki fikrini de açıklamasını rica etmişti. Bunun üzerine Feyzioğlu atılarak, «Önce plâncılar görüşlerini açıklamalı» dedi. Bu müdahele Başbakan yardımcısını pek kızdırdı ve Alicanı «Artık konuşma hakkımızda mı yok» *diye bağırttı. Feyzioğlu da*, «Paşam, bu adamı kompleksleriyle bırakıyorum» mukabelesinde bulundu. Alican, bu durum karşısında, sinirli bir şekilde salonu terketti. Öğleden sonraki toplantıya da çok geç geldi. Paşa, saatlerce Alicanı aratmak zorunda kaldı.

*Bu çekişme Y.T.P. li Başbakan yar*dımcısı ile C.H.P. li Başbakan yardımcısı arasındaki gerginliğin en had safhaya geldiğini gösteriyordu.

Ertesi günkü Yüksek Plânlama Kurulu toplantısı bu yüzden tehir edildi ve bir teknik komite kurarak, anlaşmazlıkların *çözülmesi kararlaştırıldı*.

İnönü, Perşembe gününü, Alican — Feyzioğlu anlaşmazlığını gidermekle geçirdi. Alican, «Biz buraya hazır bir plânı tescil için gelmedik. Plânlama Teşkilâtı istişarî bir organdır. Memleketi Hükümet idare eder» diyordu. Alican'ın başında bulunduğu *teşkilattan bu tarzda şikâyet etme*si, doğrusu garipti. Feyzioğlu ise, «Benim zaviyemden ciddî bir durum yoktur. Benim için aslolan beşyıllık plânın süslü bir kitap olarak kalması değil, kabili tatbik bir plân hüviyetini kazanmasıdır» mukabelesinde bulunuyordu. Bu çatışmada, liberal Ticaret Bakanı Muhlis Eteden akıl alan iki numaralı Başbakan yardımcısı Hasan Dinçer de, sessiz kalmakla beraber, Alican'ın safındaydı. Bir beraberlik arsa vergisi konusunda da görülmüş, vergi, Alican ve Dincerin muhalefetiyle 2 ye karşı 5 oyla kabul edilmişti.

Y.T.P. Genel Başkanı bu konuda, koalisyonu bozacak kadar sinirli görünüyordu. Nitekim, Y.T.P li bakanlar Alicanın başkanlığında yaptıkları bir toplantıda, plân konusundaki ihtilâfı sonuna kadar götürmek ve gerekirse kabineden çekilmek kararını aldılar. Perşembe günü, İnönüye öğle yemeğine giden Alican, Feyzioğlunun kabineden çekilmesini veya bu kabul edilmediği takdirde, Başbakan yardımcılarının görevlerinin yeniden taksimini ve Feyzioğlunun plânlama çlaşmalarının dışında bırakılmasını istedi. İnönü'nün bu talebi yerine getirmesi beklenemezdi. Kusurları ne olursa *olsun, zekâsı, bilgisi* ve çalışkanlığıyla, Feyzioğlu Hükümette ve plânlama çalışmalarında İnönü'nün sağ koluydu. Feyzioğlusuz bir C.H.P. hükümeti, aksamaya mahkûmdu. Bu sebeple İnönü, Feyzioğlu yerine Plândan tâviz vererek, Alicanı yatıştırma yoluna gitti. Tarım Vergisi fikri, böylece suya düştü ve Plânın finansmanı tehlikeye girdi.

Tinbergenin ikazı

Teknik Komite, Plânın finansmanı ile ilgili çalışmalarına geçen haftanın ortasında başladı. Fakat tarım vergisinden bir de



Ferit Melen
«Sosyal adaletin önemi yok!»

fa vazgeçilince, gerekli 1,2 milyar lirayı *bulmak kolay olmıyacaktır. Nitekim*, Gelir ve Kurumlar Vergileriyle ilgili Melen tasarılarının uygulanması, 1964 yılına bırakıldığı halde, akaryakıt ve inhisar maddeleri zamlarıyla ancak 800 milyon lira civarında bir gelir sağlanabilmektedir. Geriye daha 400 milyon lira kalmaktadır. *Maliye Bakanlığı geri kalan paranın, cârî* giderlerde tasarruf yapılarak karşılanabileceğini ileri sürmektedir. Halbuki cârî giderlerde çok hızlı bir artış vardır ve yapılan hesaplarda cârî giderler çok dar tutulmuştur. Bu sebeple, cârî giderlere güvenmek hâtalıdır. Hele Melenin Gelir ve Ku*rumlar Vergileri ile ilgili tasarıları* uygulanmaya başlanınca durum ne olacaktır? Melen tasarıları 1964 te 4—500 milyon, 1965 ten itibaren ise 8—900 milyon lira vergi kaybına yol açacaktır. Halbuki mer'î kanunlar değişmezse, vergilerdeki normal artışın dışında, 1963 yılında 1,2 milyar, 1964 yılında 1.7 milyar, 1965 yılında 1,8 milyar, 1966 yılında 2 milyar, 1967 yılında 2.2 milyar tutarında munzam vergi gelirine ihtiyaç vardır. Bu gelir nasıl sağlanacaktır? *Politik endişelerin tesiri* altında bakanlarımız işin ciddiyetini küçümsemekte ve sosyal adalet ilkesinden vazgeçildiği halde dahi, plânın finansmanını karşılamaya hazır görünmemektedir.

Devlet Plânlama Teşkilâtı başmüşaviri tanınmış iktisatçı Tinbergen bu teh*likeye işaret etti. Tinbergen'e göre*, «Plânın başarılması ve dış yardım, sağlam bir finansman kaynağına ihtiyaç göstermektedir. Bunun gerçekleştirilememesi halinde, emisyona başvurulması, memleketi enflasyona götürür. İç finansmanın vergiye dayanmadan para basmak yoluyla sağlanma*sı, dış yardımları da tehlikeye sokabilir*. Türkiyede, vergi oranları Batı Avrupa memleketlerine nazaran çok düşüktür. Bundan başka vergilenmede çeşitli gruplar arasında denge sağlamak esastır. Bu itibarla vergilendirilmeyen veya çok az vergilendirilen sosyal grupların daha çok vergilendirilmesi gereklidir. Toplumdaki teşebbüs



Başbakan Yardımcısı Prof. Turhan Feyzioğlu
Plânlama Teşkilâtını savunuyor

kabiliyetini baltalamıyacak şekilde, bâzı grupların daha yüksek oranda vergilendirilmesi mümkündür. Özel Sektör için, iş sahalarının ve satış imkânlarının artması, vergilerden daha önemlidir. Ortak Pazara dâhil memleketlerde Kurumlar Vergisi oranı, Türkiyedekinin iki misli olduğu hâlde, satış imkânları sür'atle arttığı için, müteşebbislerin kârı kâfi derecede yüksektir.

Vergilemede, geliri azaltıcı olmamaya dikkat etmelidir. Vergi gelirini arttırmak ihtiyacı duyulan bir sırada, gelir azaltıcı tedbirler üzerinde durulurken çok ihtiyatlı davranılmalıdır. Bâzı vergi kolaylıklarıyla, teşebbüslerin teşviki düşünülüyorsa, bunun sadece ve doğrudan doğruya, tasarrufları teşvik edici yönde olması gerekmektedir.

Türkiyede devlet gelirlerinin önemli kısmını teşkil eden vergiler, çeşitleri itibariyle Avrupa memleketlerinden daha az sayıda değildir. Bu sebeple, ziraatten alınacak vergi dışında, yeni tip vergiler ihdas etmeye lüzum yoktur. Ancak Türkiyede bâzı alanlarda vergi oranları çok düşüktür. Oranların yükseltilmesi, fakat bunun düşük gelirli mükellefleri ve plânın sektörler itibariyle hedeflerini sarsıcı durumda olmaması gerekmektedir.



İlyas Seçkin
Plâncılardan yana

Genel prensiplerden biri de, verginin enflasyon yaratıcı mahiyette olmamasıdır.

Esas itibariyle vergilerin bünyeleri enflasyon yaratmaz. Ancak toplam vergi geliri harcamalara nazaran düşük olursa, enflasyon doğar. Bu sebeple, devlet harcamaları arttığı ölçüde vergilerin de toplam hâsılasının artması, bilhassa vâsıtalı vergiler ile vâsıtasız vergiler arasında bir denge kurulması lâzımdır.»

Görüldüğü gibi, dünyaca tanınmış iktisatçı Tinbergen de, Devlet Plânlama Teşkilâtının görüşünü savunmakta, vergi yerine emisyona başvurmanın tehlikelerini belirtmektedir. Tinbergen, «Gelir azaltıcı tedbirlerden kaçınmalı, vâsıtalı vergilerle vâsıtasız vergiler arasında denge kurulmalı, tarım vergisi alınmalı» diyerek, Melen tasarılarını tenkit etmektedir.

Tinbergen, bu görüşünü Başbakan İnönüye de duyurdu. İnönü, en çok tarım vergisi ile ilgileniyordu. Tinbergen'e «tarım vergisinin alınması şart mı» diye sordu. Dünyaca tanınmış iktisatçının cevabı, «Tarım vergisi bir zaruret» oldu. Bu cevap Başbakanı uzun uzun düşündürdü. Tarım vergisi zaruriydi, fakat politik sebepler, bu verginin alınmasına imkân vermiyordu... Bu durumda Hükümet, ya emisyona gitmek, ya da kalkınma hızını yavaşlatmak gibi, şayanı kabul görülmiyen iki şıkla karşı karşıya kalmaktadır.

Kumandanlar

Bakanlar Kurulundaki tartışmalara ve plânın kuşa döndüğü haberlerine, kumandanlar da seyirci kalamadı. Hattâ bir ara, Yüksek Plânlama Kuruluna kumandanların da katılmak istediklerini belirten inanması güç söylentiler ortaya çıktı. Bununla beraber, kumanların plânın âkibetiyle yakından ilgilendikleri ortadaydı. Nitekim kumandanlardan gelen talep üzerine, Ayhan Çilingiroğlu, Halûk Ceyhan, Atillâ Sönmez ve Alâattin Asna'dan müteşekkil Plânlama Heyeti, Askerî Şûraya giderek izahat verdi. Böyle bir şey, şimdiye kadar ilk defa vuku bulmaktadır.

Kumandanlar, kurtuluşu plânın bozulmadan uygulanmasında görmekteler. Yalnız bu konuda politikacılara güvenmekten başka yapacak bir iş yoktur. Zira meşhur bir İngiliz atasözünde belirtildiği üzere, *«Atı, çeşme başına götürüp, su içmesini önliyebilirsiniz. Fakat ona zorla su içiremezsiniz»*. Bunun gibi, politikacılara da, eğer ciddî bir plân yapmak ve uygulamak istemiyorlarsa — ki istemiyorlar— bunu yaptırmanın yolu yoktur.

öhhööö

Op. 66 Sol Major

AP Meclis Grup Başkanı Dr. Sadettin Bilgiç'ten davul soloları:

«AP olarak işçi mevzuunu üç grupta mütalâa etmekteyiz:

1) İşsiz işçiye iş temin etmek;

2) İş bulan işçinin sürekli ve devamlı çalışmasını temin etmek;

3) Sürekli ve devamlı iş temin eden işçinin temel haklarını düzenlemek...»

İşçi dâvasını böylece 66'ya bağlıyan Dr. Sadettin Bilgiç'e yardım olsun *diye gerisini de biz tamamlıyalım:*

4) Temel hakları düzenlenen işçinin devmlı çalışmasını temin etmek;

5) Devamlı çalışan işçiye sürekli ve devamlı iş temin etmek;

6) Sürekli ve devamlı iş temin eden işçiye iş temin etmek;

7) İş temin eden işçiye haklarını unutturmak;

8) *Haklarını unutan işçiye masal* okumak;

10) Hürriyet nutukları dinleyen işçinin gözünden sürmeyi çekmek vesaire...

Neticei kelâm: İşçi dâvasına A.P. de el attığına göre, bundan böyle işçileri altedecek güç yoktur demektir.

Satılık gözler

İzmir'de, dört çocuklu Hilmi Öztamer adlı bir vatandaş, geçim darlığı yüzünden gözlerini satışa çıkarmıştır. Bu vatandaş bir yıldır işsizmiş.

Boşuna yorulmasın... İyi şeyler görmemiş olan o güzel gözleri satın alacak kişi çıkmıyacaktır.

Güdümlü liberalizm

Suçlu çocukların mahkeme yoluyla ailelerinden alınması moda haline geldi.

Eh, çocukları suça iten nedenleri devletleştiremedik, bâri çocukları devletleştirelim. Hem böylece vatandaşa iş çıkmış olur, polise iş çıkmış olur, mahkemelere iş çıkmış olur... Az gelişme mi bu?

Güdümlü dedik, olmadı. Güdümsüz dedik, olmadı. Bir de güdümlü liberalizmi deneyelim bakalım, ne çıkacak...

Kaçak

Güney illerimizde kaçakçılar mayın tarlalarında parça parça olurlar; büyük kentlerde kaçakçı ağaları nargileli keyif çatarlar.

Biri üçbuçuk metre kaçak kumaşı satarken kodesi boylar; öteki yüzlerce kişiyi kaçakçılığa sürer, sırtlarından milyonlar yapar da, gene de kimsenin ayağına dolaşmaz.

Biri esrar satar, yakalanır; öteki esrarı sattırır, yakalanmaz.

Biri hırsızlık yapar, deliği boylar; öteki hırsızlık yaptırır, itibar sağlar.

Biri demokrasiye söver, suç olur; öteki demokrasinin anasıyla yatar, suç olmaz.

Bizde her şeyin küçüğü sevimlidir ama, suçun küçüğü, ne yazık ki değil!

Eller yukarı!..

Türkçülük ve milliyetçilikle iştigal eden bir dergiye göre Türkiye'deki dergi ve gazetelerin durumu şöyledir:

Milliyet, sosyalist; Cumhuriyet, solcu: Vatan, aşırı solcu; Akşam, sağdan sola dönük; Dünya, solcu; Öncü, aşırı solcu; Kudret, solcu; Ulus, solcu; Forum sosyalist; Akis, yılın onbir ayında solcu; Kim, Akis gibi; Akbaba, sağın yanında, solun içinde; YÖN, marksist; Varlık solcu; Yeditepe, aşırı solcu; Dost, aşırı solcu; Zübük, komünist; Hür Vatan, fırıldak...

Diyeceksiniz ki, ne kaldı geriye?

Vallahi ben de bilmiyorum! Galiba, *eller yukarı* demenin tam sırası!.. Bu zavallılar, korkudan şeşi beş görmeğe başladılar gibime geliyor.

Abra-Kadabralar

Biri diyor ki:

— Yahu, bu Ali İpar nasıl çıktı yurt dışına?

Öteki diyor ki:

— *Nasıl çıktıysa çıktı... Ama,* emniyetin aradığı bu adam, Cenevre Baş konsolosumuzla nasıl yemek yedi?

Bir başkası diyor ki:

— İnönü'den sormalı.

Daha bir başkası diyor ki:

— İçişleri Bakanı'ndan sormalı.

Daha daha bir başkası da diyor ki:

— Evlenmeler, hısımlar, akrabalar... Bu memleket Abra—Kadabralarla dolu be kardeşim.

Hastayı yatırmışlar odaya... Ruhu kaçıp gitmesin diye de pencereyi bacayı iyice tıkamışlar. Bir süre sonra gelmişler ki hasta ölmüş. Herkes birbirine sorarmış:

— Pencereler tıkalı, kapılar kapalı... Nereden çıktı bunun canı?

Zam

Piyasa açılıyor!

Buğdaya zam, ekmeğe zam, kahveciler zam istiyorlar, lokantalara zam yapıldı, kasaplar zam istiyorlar, meyve pahalı, imam ve vaizlerin maaşlarına yüzde yüz zam yapılacak...

Bu zamlarla kışa girersek, demokrasinin pek ucuzlıyacağını şimdiden söyliyebiliriz.

Hangi haşere?

Konya Ereğli'sine bağlı köyler susuzluk ve kımıl haşeresi yüzünden yaşanmaz hale gelmiş.

Lâf!

On yıl önce de ayni sebep: Susuzluk *ve kımıl haşeresi.*

Yüz yıl önce de ayni sebep: Susuzluk ve...

Bin yıl önce de ayni...

Bana kalırsa susuzluğu ve kımıl haşeresini doğuran bir başka haşere var. Ne zaman gözlerimiz açılır, o namussuz haşereyi görebilirsek, o zaman ne suzuluk kalır, ne de kımıl haşeresi..

Masal gibi

Bugün 1,5 milyon olan işsiz sayısı, 1967'de 900 bine düşecekmiş. 5 yıllık plâna göre hareket edilirse böyle olacakmış.

Olur inşallah!.. Bu gidişle 900 bin bile kalmaz.

Bilirsiniz:

«Kırk kız idik kız idik
Kıran girdi kırıldık
Hekim geldi dirildik»

diye bir tekerleme vardır. 1,5 milyon işsiz sayısını beş yılda 900 bine indiren, olsa olsa, kıran olur! Plân çoktan Hoca'nın kuşuna döndü. Belki yakında da öttürürler.

Tavuskuyruğu

Falih Rıfkı Atay demiş ki, «Rusya Amerika'ya yetişti, biz yerimizde sayıyoruz..»

Vay sen misin bunu diyen! Vatandaşın biri çekmiş kalemi, dökmüş ortaya bir tavuskuyruğu: «Peki, Rusya —kalkındı ise— devletçilikle mi kalkındı? O bir kıt'a kadar geniş toprak, o it sürüsü kadar insan devletçiliğin karnından mı çıktı?»

Be vatandaş, Falih Rıfkı'ya söveceksen söv; Sovyet yöneticilerine söveceksen söv; rejime söveceksn söv! Ama ne diye bir halka «it sürüsü» dersin? Sende hiç mi halk saygısı yok? Senin halk anlayışın bu mu?

Böylesi tavuskuyruklarına yazı diye para alıp ekmek yiyorsun ha?

Gel ben sana bir hikâye anlatayım: İte sormuşlar: «Ne havlayıp duruyorsun?» İt cevap vermiş: «Kurdu korkutacağım!» «Peki ya» demişler, «yanına gitsene...» İt şu cevabı vermiş: «Korkuyorum...»

Sosyal Franco

İspanya Devlet Başkanı Diktatör *General Franco*, New York Times gazetesi muhabirine verdiği demeçte şöyle diyor:

— Biz İspanyol milletini esaretten, çeşitli illetlerden, sefaletten ve başıboşluktan kurtardık. Amacımız, iktisaden kararlı, siyaseten kuvvetli, sosyal adalet prensiplerine bağlı bir İspanya yaratmaktır...»

Bizim halk şairlerinden birinin şöyle bir dörtlüğü vardır, ben çok severim, belki siz de seveceksiniz:

«Eşeği saldım çayıra
Otlayıp karnın doyura
Gördüğü düşü hayıra
Yoranın da anasını...»

Hüseyin Korkmazgil

İslamda Halk Hareketleri

Hilmi Özgen

Tanrı Sosyalist midir? Bunu bilmem. Amma göksel kitapların hepsinde haksız varlık edinenlere, kul hakkı yiyenlere türlü cezalar konulup yoksulluğun erdemleri ileri sürüldüğüne göre Tanrı'nın da fakirlerden yana büyük bir sevgisi olsa gerek.. Muhammed'in elçiliğiyle gelen Kur'an İncil'e nazaran belki daha az insancıl ve Sosyalisttir. Ama bunun da bir çok nedenleri olsa gerek.

İncil, Roma ordularının çizmeleri altında inleyen İsrail toplumuna seslenir. Roma Emperyalisttir. Roma mala mülke bağlıdır. Roma insan gücünün sömürülmesini ilk defa kurallara bağlamış sözüm ona medeni bir topluluktur. İşte İsa böyle bir otoriteye karşı din kurarken elbette insancıl ve fakir dostu olmak, ezilenlerden yana çıkmak zorunluğundaydı.

Ama Muhammed'in getirdiği Kur'an önceleri Arap yarımadasındaki ilkel kabilelere seslenir. Bu kabilelerin ulıları ticaretle uğraştıklarından ve Muhammed de tüccar olduğundan yoksullardan çok zenginleri hizaya getirmek ve onların azgın duygularına gem vurmak için yasalar konmuştur. Kur'ana. Esasen İslâmlığın yoksullara yönelişi Ömer'in ve Ali'nin halifelikleriyle başlar. Çünkü Ali Kureyş kabilesinin Haşimi kolundandır. Osman ve Muaviye ise Emevi kolundandır. Emevi kolundan olanlar asırlar boyu süregelen zengin ve soylu bir ailedir. Muhammed'in ve Ali'nin bağlı bulunduğu Haşimi kolu ise daha fakirdir. Bu sebeple Muhammed'in Peygamberliğine ilk direnen Emevilerden Ebusüfyan, Mekke kentinin zenginlerine dayanarak Muhammed'e karşı koymuş ve Muhammed bu varlıklı kişiler arasında yeni bir dinin tutunamıyacağını, Tanrı buyruğuna inanılmıyacağını anlayınca Medine'ye sığınmıştır. Çünkü Medine halkı tarım işlerinde çalışan emekçi ve fakir insanlardır. Muhammed Medine'ye yerleştikten sonra daha insancıl «Ayet» lerle kardeşlik ve eşitlik tezini ileri sürmesi Kureyş zenginlerini büsbütün çileden çıkarmış ve varlıklarını koruyabilmek için aralarında birleşerek kıyasıya bir savaşa hazırlanmışlardır.

Halbuki Medine halkı alın teri ve kol göçleriyle geçinen yoksul tarım emekçileriydi. Yeni bir inancın peşine düşmekle yitirilecek çok şeyleri yoktu. Onun için Muhammed'e gönülden bağlananların öncüleri fakirlerle yiğit yürekli kölelerdi.

Muhammed'den sonra gelen Ebubekir ve Ömer ise iyi ahlâk ve feragat örneği olarak çok dürüst bir hayat yaşadıklarından Müslümanlık hızla gelişmiş ve hele Ömer'in şaşmaz âdaleti, insan severliği, fukara dastluğu İslâm tarihinin parlak sayfalarını doldurmuştur.

Ömer valilerine yazdığı bir emirde «İslâm ülkelerinde bir fakirin bir gece aç yattığı duyulursa o ülkenin valisi sabaha kadar uyumasın» diyerek varlıklı sınıfın şımarık adamlarına güzel bir ders vermiştir. Neyleyim ki doğuda ülkü ateşi çabuk söner. Genç Cumhuriyetimizin üçüncü Cumhur Başkanı Bayar zamanında demokrasimizin soysuzlaşması gibi Muhammed'den sonra üçüncü İslâm halifesi zamanında da Müslümanlık günesi kararmıya başlamıştır. Çünkü Osman Emevi soyundandır. Zengin bir aileden gelen varlıklı ve refaha alışık bir kişidir. Ömer'in yamalı hırkasını bir kenara atarak şişman vücudunu ipek şallarla süsleyen, kırmızı boyalı sakalı ve altın tellerle bağlı dişleriyle zenginlik ve refah örneği olan Osman, zengin emevilerin hoşuna gitmek için fakirlere yan bakmaya başlamış ve İslâm ülkelerinin valileri de açları düşünmeden derin bir uykuya dalmışlardır.

Kara soylular

Osman'dan sonra halifelik hakkı olan fakir dostu ve mert yürekli Ali bir bir Burjuva oyununa kurban edilerek Halifelikten uzaklaştırılıp öldürüldükten sonra onun yerine geçen Şam valisi Muaviye Emeviye saltanatını bütün sahte özentisiyle yeniden sürdürmeğe başlamıştır. Emeviye saltanatı varlıklı sınıfa dayanan, kılıç gücüyle ülkeler fetheden komutanları türlü zenginliklerle kendine bağlayan Emperyalist bir düzendir. Doğuda ve Acem ellerinde Ali'nin inancı sadece yüreğe ve sevgiye dayanarak hızla gelişirken, batıya yayılan İslâmlık kılınç kuvveti ve zorbalıkla sürdürülen bir sömürge sistemi olmuştur. Endülüsün hazinelerine kavuşan Tarık bu gerçeği ne güzel anlatır.

İşte bu saltanat düşkünlüğündendir ki Emevilerden sonra gelen Abbasiler zamanında Basra'daki kara esirler Ali bin Muhammed isimli bir zencinin ardına düşerek baş kaldımışlar ve Abbasi Ordularını onbeş yıl uğraştırmışlardır. Bazı bölgelerde başarı kazanarak «Kara Soylular» krallığını kuran köleler 884 yılında Abbasi halifesi Elmuvaffak tarafından yenilerek Alibin Muhammed'in başı kesilmis ve bu halk hareketi böylece son bulmuştur.

Muhammed'in doğumundan önce İranda baş kaldıran ve o zamanki Fars hükümdarı Kubad'ı da kendi inançlarına bağlıyarak Devlet yönetimini ele alan Mazdek, Doğudaki uyanışın öncüsüdür. Büyük servet birikimine ve zenginlerin fakirleri sömürmesine karşı olan Mazdek, Kubad'ın oğlu Nuşirevan tarafından öldürülmüş ve bu inançtaki Dört yüzbin adam kılıçtan geçirilmiştir. Ama Mazdek'in yaydığı bu inanç bir türlü yenilmemiş ve Abbasi halifelerinden Me'mun zamanında Hazer denizi kıyılarında yeniden ortaya çıkmıştır. Bu seferki adı öncüsü Babek'in adına uyarak Babekiye tarikati olup bu inanca karşı olanlar, saf yürekli Müslümanları ürkütmek ve soğutmak için «Babek tarikatında kadınlar orta malıdır, çocukları piçtir» diye bir sürü söylentiler çıkarmışlardır.

Anadoluda halk hareketleri

Osmanlı tarihinde Karmati isyanları diye adlandırılan bu sosyal halk hareketleri zamanla gelişerek yoksullar babası Ali sevgisinde birleşmişler, İran'da Şiilik, Anadoluda Bektaşilik, Kızılbaşlık ve Alevi'lik adıyla dalbudak salmaya başlamışlardır. Yedinci yüz yıldan sonra Orta Asya'dan göç edip Anadoluya yerleşen Türk halk topluluklarına bu inanç daha uygun gelmiş olacak ki kırşehir ovasında vatan kuran Hacı Bektaş'ın tarikatı hızla gelişmiş ve çeşitli adlar altında yer altı çalışmaları sürüp gitmiştir.

Anadolu'ya yerleşip yavaş yavaş kuvvetlenen ve öteki beylikleri kendine bağlayan Osman Oğulları İran'dan gelen askeri baskılara ve İdeolojik akımlara karşı durabilmek için Emevi İmparatorluğunun İslâm inancını ve Hanefîlik mezhebinin dinsel kurallarını kabul etmişler ve bu ianança karşı olanları zındık sayarak zaman zaman kılıçtan geçirmişlerdir. Buna rağmen Anadolu halkı anlaşılmaz bir inatla «Ali» nin inancına bağlanarak gizli gizli kümelenmiş ve her haksızlığa uğrayan Ali'ye sığınarak Padişaha baş kaldırmıştır.

«Mal da yalan mülk de yalan
«Var biraz da sen oyalan»

Diyen büyük Halk Şairi Yunus Emre de Bektaşi olup bu yolda daha önce baş veren Kaygusuz Abdal, Pir Sultan Abdal, Emrah, Seyrani gibi ünlü halk şairlerinin hepsi Bektaşi veya Alevi inancına bağlanmışlardır. Anadoluda bu inançlardan güç alan daha bir çok yürekli ve uyanık kişiler Osman Oğullarına ve Saray Aristokrasisine karşı zaman zaman baş kaldırmış olup Amasya dolaylarında Baba İshak isyanı, Antalya dolaylarında Şah Kulu isyanı, Kara Ormanlarda Şeh Bedrettin, Manisa ve Karaburun'da Börtlüceli Mustafa ve Torlak Kemal isyanları Sosyal inançlardan hız alan, insanlar arasındaki eşitlik duygusuna dayanan halk hareketleridir.

Şeyh Bedrettin

Bugünkü Avrupa birliği düşüncesini ilk defa ortaya atan Simavna kadısı Şeyh Bedrettin İznik ve Kuş Adası dolaylarında ünlü Ortodoks Papazlariyle dost olarak daha 14 üncü yüz yılda din ayrımını ortadan kaldırmış ve gelecekteki toplum düzeninin ilkelerine ışık tutmuştur. Ama İstanbulda gelişen Saray Aristokrasisi ve Osman Oğulları saltanatı Emeviye gibi ipeklere, cariyelere, mey ve sakiye çoktan alışmıştır bile. Halk yığınlarından gelecek her davranış sınıf ayrımını, varlık farkını ve saray imtiyazını ortadan kaldırabilir. Onun için bu inançta olanlar Melâmidir. Bektaşidir, Mürted'dir. Kızılbaş'tır, Zındıktır. Koca kavuklu Şeyhülislâm efendi hazretleri gümüş divitine tavus kuyruluğu kalemini batırarak «Bu denlu dinü Devlet düşmanlarının katli caizdir» deyu fetva verebilir.

Giderek Müslümanlık dini de Hanefi mezhebinin donmuş kalıpları içinde canlılığını ve özelliğini yitirerek şekle bağlı soyut bir inanç halini almıştır. Kur'andaki beş emrin biri olan zekât yasası unutulmuş, bunun yerine Ramazanın son günü fukaraya verilen fıtra ile kendilerini avutmuşlardır. Fıtranın mikdarını da kavuklu Şeyhülislâm tesbit eder. Fakir, orta halli ve zengin aileler için arpa, buğday ve hurma fiatı esas alınarak beş on liralık bir mikdar tesbit edilip fukaraya dağıtılan bu para ile Sosyal Âdaletin sağlanmasına çalışılır?..

Ölen bir insanın üzerinde kalan kul haklarından kurtulması için de İslâmlık bir kolaylık bulmuş olup, ölünün başına toplanan bir sürü yobaz ellerindeki para kesesini «Abdike, Kabultüke» diye elden ele dolaştırarak ayni para meselâ yüz kere dolaşmışsa yüz misli değerlendirilmek suretiyle ölünün ruhu kul haklarından piri pâk temizlenmektedir. İşte bu komik uygulama şekli ile Tanrı kullarının birbirini aldatması imkânları sağlanırken, demir kepenkli dükkânlarında bağdaş kuran Hacı Babalar «Karzı Hasen» suretiyle tefeciliğe başlamışlar ve Muhammed'in «Rızkın Onda dokuzu ticarettedir» sözünü kendi çıkarlarına tefsir ederek bire on kâr sağlamanın yolunu bulmuşlardır.

Ama eskilerin «Ulemayı Rüsum» dedikleri bu sahte din bilginleri zengin konaklarında iftâr sofralarına kurulup refahın ve varlığın dalkavukluğunu yaparlarken fakir Anadolu insanları gizlice Bektaşi toplantılarına katılarak ayni tastan şarap içmek güzel şiirler ve şarkılar dinlemek ve varlıklarının beşte birini tekkeye bağışlamak suretiyle aralarındaki eşitlik ve kardeşliği perçinlemişlerdir. Onbeşinci yüz yılda Ankaranın Solfasol köyünde çok ileri ve insancıl bir tarikat kuran Hacı Bayrami Veli Çubuk ovasında Kollektif İstihsal ve ürünlerin kardeşçe bölüşülmesi ilkesini uygulayarak fakir ve zengin farkını ortadan kaldırmıştır.

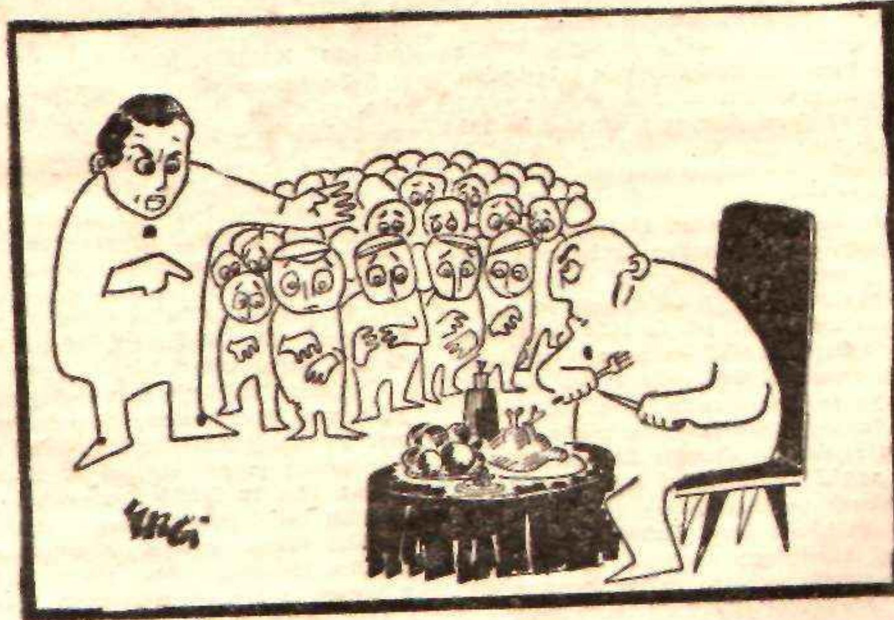
Ahilik

Keza Osmanlılığın kuruluş yıllarından başlıyarak gittikçe genişleyen «Ahi» lik inancı bütün Anadolu esnafını bu tarikatın kurallariyle sımsıkı bağlamış, yer yer kollektif istihsal, imalâtın kontrolu, çıraklık, kalfalık haklarının korunması, usta çıkacak kalfalara Loncalardan sermaye sağlanması gibi insancıl törelerle kişinin kişiyi sömürmesini önlemişlerdir. Kalfanın peştamal kuşanarak usta oluşu bakışları inançlı, elleri nasırlı Esnaf arasında çok büyük tören ve şölenlerle kutlulanıp kendi aralarına özgür bir san'atkârın katılışını öteki meslekdaşları bayram sevinciyle karşılamaktadırlar.

Bu müesseseler saraydan gelmemiştir. Bu töreler din ulularından gelmemiştir. Loncalar ve Ahi'lik sadece Türk halkının ruhundaki eşitlik ve kardeşlik inancından doğmuştur.

Bugünün Ticaret ve Sanayi Odaları ise sadece tüccarın ve fabrikatörün haklarını korumak, kendi çıkarlarına uygun davranan politikaları desteklemek ve soygun düzeninin sürüp gitmesini sağlamak için kurulmuş tek taraflı menfaat birlikleri olarak işledikleri için yüzyıllar öncesi Anadolu halkının bağrından kopan «Lonca» lardan daha geri kurullardır. 17 yıllık Ticaret Bakanlığı müfettişliğimiz sırasında teftiş ettiğimiz yüzlerce Ticaret Odasının kararları arasında bir tek karaborsacıyı, dalavereciyi cezalandıran hükme rastlamadığımız halde, mensuplarının kanun dışı hareketlerini savunmak ve dalaverecileri adaletin pençesinden kurtarmak için alınmış yüzlerce karar tesbit [illegible] dir.

Çünkü bu topluluklar sadece [illegible] birliği» esasına dayanmakta olup [illegible] larda olduğu gibi, hiçbir [illegible] yanmamaktadır. Halbuki [illegible] halk açıkladığımız tarihsel [illegible] inanç topluluğunun yapı bakımından [illegible] duygularına lara gönülden bağlı, [illegible] göster içten inanmış bir [illegible] temiz eller mekte olup, bu [illegible] kişinin sömü de iyi bir örgüt [illegible] kalkacağı kanı rülmesi olayına [illegible] sındayız.



VESİKA

Devlet Plânlama Teşkilâtının Görüşü

Yüksek Plânlama Kurulundaki anlaşmazlığın iç yüzü nedir? Devlet Plânlama Teşkilâtı, Maliye Bakanlığının Vergi tasarılarına neden karşıdır? Bu soruların cevabını, Vergi raporunda bulacaksınız.

Plânlama Teşkilâtının, Melen tasarıları hakkındaki görüşü şu: «Vergide müterakkiyet gelir vergisinde hafifletilir, gelir ve kurumlarda yatırım indirimi ve azalan bakiyeli amortismanlardan en fazla büyük gelirler faydalandırılır ve ziraî gelir vergisi hemen hemen ortadan kalkarcasına küçültülürken ortaya çıkan adaletsiz durum, vasıtalı vergilerde artırma yapılarak daha da ileriye götürülmektedir. Ayrıca konulacak vergiler gelir hedeflerine ulaşmayı imkânsız kıldığından, emisyona gidilmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu keyfiyet, gelir farklarını daha da artıracak, «Plân Stratejisi ve Hedefleri» belgesindeki ilkelere aykırı bir durum yaratacaktır.

Devlet Plânlama Teşkilâtınca hazırlanan 'Vergi Raporu'nun en önemli kısmını yayınlıyoruz

Son vergi tasarılarının tesirleri

Son vergi tasarıları gelir ve kurumlar vergileriyle, vergi usul kanunlarını değiştirmektedir.

Bilindiği gibi gelir ve kurumlar vergileri vergi adaletinin tesisi ve verimlilik bakımından kendilerinden çok şey beklenen, vergi sisteminin temelini teşkil etmesi gereken vergilerdir. Ancak, *bundan önceki* açıklamalarla belirtildiği gibi gelir ve kurumlar vergilerimiz ne konjonktüre uygunluk ve verimlilik ve ne de vergi adaleti bakımından kendilerinden bekleneni vermemişlerdir. Vergi sistemimizin kifayetsiz oluşunda bu vergilere ait mevzuat ve uygulamanın büyük tesiri vardır.

Aşağıda gelir ve kurumlar vergisine ait son tasarıların sistemin yetersizliğine çare olacak tedbirleri ihtiva edip etmediği araştırılacaktır. İki kısımlı açıklamanın birinci kısmında sistemin kendi içindeki yeni durum, ikinci kısmında ise bütünüyle vergi mevzuatımızın son tasarılarla aldığı yeni yönler incelenecektir.

a. SİSTEMİN KENDİ İÇİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER

Yapılan değişiklikler «ekonomik gelişmeyi temin etmek, yatırımları arttırmak ve hızlandırmak» gerekçesine dayandırılmaktadır. (1) Ancak tasarılardaki bu değişikliklerin iki olumsuz neticesi vardır. İlk olarak, yapılan vergi değişiklikleri vergi hâsılasını indirici yöndedir. İkinci olarak, *sadece büyük işletmelerin ticari kazançlarından alınan vergiler de vergi indirimleri yoluyla vergi yükünü azaltmış ve 193 Sayılı Kanun ile vergilendirilen tarım kazançlarını büyük kısmıyla vergi dışı bırakmıştır. Son on senede hiç vergi ödemeyen veya pek az vergi ödeyen bu gelirlere tanınan ayrıcalık vergi adaletini bozucu yöndedir.*

Vergi gelirleri 900 milyon lira azalıyor

(I) VERGİ HASILASINI AZALTICI HÜKÜMLER

Son tasarılar, ziraî ve ticari kazanç vergi hasılalarını önemli bir derecede azaltacak ve ilk beş yıllık plânın finansmanını *zorlaştırıcı sonuçları doğuracak* hükümlerle doludur. Geçici maddelerle bu sonuçların önemli bir kısmının 1964 yılına ertelenmesi değişikliklerin önümüzdeki yıldaki etkilerini azaltmışsa da, *yatırım indirimleri ve yeni vergi tarifelerinin yürürlüğe gireceği 1964 yılı ile yeni geçim indirim hadlerinin yürürlüğe gireceği 1965 yılında gelir ve kurumlar vergisi tahsilâtında önemli azalmalar olacaktır.* z

Vergi azaltıcı hükümlerin başlıcaları aşağıda gösterilmiştir:

(a) Yeni gelir vergisi tasarısı ile 193 sayılı kanundaki vergi nisbetleri önemli bir derecede indirilmiştir. Yeni tarifenin sebep olacağı vergi hasılatı kaybı tam olarak hesaplanmamakla beraber, 1961 vergi matrah grupları arasında yapılan bir inceleme *bu yıl matrahlarına göre varidat kaybının 120 milyon liradan aşağı olmayacağı sonucunu vermektedir.* 1961 yılı ile 1964 yılları arasında Gayrisafi Millî Hasıla ve matrah grupları arasındaki değişmeler nazara alınırsa, bu yıldan itibaren en az 170 milyon civarında bir vergi kaybı beklemek, realist bir tahmin sayılabilir. (Hesaplar İst. Gn. Md. gelir vergisi beyannameleri istatistiklerine dayanılarak yapılmıştır.) (2).

Bu hesaba karşı düşürülen oranların vergi kaçakçılığını azaltarak nisbet düşürülmesinden meydana gelecek kayıpları önleyeceği ileri sürülebilirse de, memleketimizdeki tecrübeler, vergi nisbetlerindeki değişikliklerle, vergi kaçakçılığı arasında bir nedensellik ilgisi olmadığını göstermektedir. Esasen vergi kaçakçılığını tarifeyle ilgili gören eski telâkkiler gitgide inandırıcılığını kaybetmektedir. Vergi nisbetinden ziyade aşağıdaki unsurların vergi kaçakçılığını azaltıcı rolleri vardır.

(aa) Sistem içinde birbirinin sonuçlarını kontrol eden vergilerin veya beyanların mevcudiyeti.

(bb) *Vergi kontrollerinin etkenlik* derecesi,

(cc) Vergi kazasının çabuk işlemesi.

Vergi beyanlarının otomatik kontrolünü sağlayan birbirini tamamlayıcı vergiler konulmadıkça, bu alanda hele kısa süreli başarılar ummak sadece fazla iyimserlik *olur, yapılan vergi nisbet indirimleri ile* kalınır.

(b) YATIRIM İNDİRİMİ

Bu indirim yatırımların teşviki gayesiyle getirilmiş olup yatırım yapan kurum ve kişilerin vergilerini, yatırım fonlarının belli bir oranında azaltmaktadır. İndirim, tasarrufların yatırımlara kâfi derecede kanalize olmadığı gerekçesi esas alınarak konulmuştur. Oysa bütün az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi «Türkiye» de de yatırımlara gitmeyen, birikmiş, bol sermaye mevcut değildir. Bu gerçeğin en belirli işareti de kredi faizlerinin yüksekliğidir. Bu nisbet fiilen % 20'yi geçmektedir.

«Yatırım İndirimi» ni ortaya atan Vergi Reform Komisyonunun fikrini desteklemek için verdiği örneklerin bizde kabul olunmak istenen yatırım indirimi ile bir ilgisi olamaz. Zira bu örnekler sermayenin kıt olmadığı ileri ekonomilerden verilmiştir. Özellikle «Vergi Reform Komisyonu» tarafından benimsenen İsveç sistemi mahiyeti tamamiyle ayrı bir müesseseyi kavramaktadır. Bu husus aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

(i) İsveçte «Yatırım İndirimi» değil «Yatırım Rezervleri» adı verilen fonlar vardır. Gayesi de «Telafi edici» bütçe politikasının konjonktürel dalgaları önliyememesi karşısında, özel yatırım fonlarından faydalanmaktır. Refah yıllarında, enflasyonu önlemek maksadıyla, özel firmaların fonları bir bankada toplanır. Depresyon yıllarında bu fonlar yatırımlara sevkolunarak konjonktürel dalgalanmaların tesiri izale edilir. Harvard Üniversitesi «Dünya Vergi Yayınları» serisinden «İsveç Vergi Sistemi» adlı eserin 90 ıncı sahifesinde ve aynı kitabın 6.6.2. Nolu bölümünde anlatıldığı gibi, kabul edilen sistemin tek gayesi konjonktürel dalgalanmalardan masun bir ekonomik düzen kurmaktır.

(ii) Esasen uygulamalar da yatırımları çabuklaştırıcı ve arttırıcı nitelikte olmamıştır. Ayrılan yatırım rezervleri, mecburi olarak bankaya yatırılmakta, depresyon dönemlerinde kullanılmaktadır. Yukarıda adı geçen kitabın 224 ve 225 inci sahifelerinde yapılan açıklamalara göre, 1957 ye kadar «Riksbank» da biriken 745 milyon kronerden, kitabın basılış tarihi olan 1959'a kadar 500 milyon kroner serbest bırakılmıştır. Yani bu hesapla 1947'den itibaren, *12 senede, 245 milyon kronerlik* yatırım fonu atıl bırakılmıştır. Bunu da tabii görmek gerektir, çünkü zaten amaç yatırımları devamlı olarak teşvik değildir.

Üstelik yeni tasarıda esası İsveçten alınan bu müesseseye, orada verilmemiş olan üstün ayrıcalıklar da tanınmıştır. Özellikle *İsveç'de ayrılan bu fonlarla yapılan* yatırımlar için ayrı bir amortisman hakkı tanınmadığı halde bizde ayrıca bu ayrıcalık tanındığı gibi, indirim uygulanmasında yatırım» ın kârdan ayrılan fonlardan yapılması da şart koşulmamıştır.

Diğer taraftan yatırım indirimi, tasarılardaki şekliyle daha da mahzurlu bir müessese haline girmiştir.

(aa) Vergi Hasılası Kayıpları

Yatırım indirimi uygulanmasında yukarıda da belirtildiği gibi oldukça cömert davranılmıştır. Bu davranış vergi hasılatında meydana gelecek kayıpları hesaplamayı çok müşkülleştirmektedir. Yatırımın kârdan yapılması ile kredilerle finanse edilmesi indirimden faydalanma bakımından farklı tutulmamıştır. Bu sebeble bir banka'dan veya servet beyanına tabi olmayan kişilerden alınan borç paralarla yapılan yatırımlar sayesinde kârlar istihlake gitse bile mükellef yatırım indiriminden istifade edebilecektir. Meselâ 500 000 liralık bir kredi alınarak yapılan bir yatırım, 100.000 liralık bir kârı vergiden muaf kılmaya yetişmektedir.

Yatırım indirimine hiç bir yabancı mevzuatla verilmeyen bu üstün ayrılık sebebiyle İndirimin meydana getireceği hasılat kaybı tahmin edilenin çok üstünde olabilir. Burada en az hasıla kaybının ilk uygulama yılı olan 1964 te ne olabileceği hesaplanmıştır.

1964 yılında Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 2 milyar liralık yatırım yapacağı plânlanmıştır. Bu teşebbüslerin yatırımlarının *hepsi «Plân» a uygun olarak yapılacağından* «İndirim» den faydalanacaklardır ki, bunun vergi hasılatı kaybı tek başına 140 milyon liradır.

Kamu teşebbüsleri dışındaki yatırımlar ise 1964 yılında 4.2 milyar lira olacaktır. Bu yatırımlardan ne kadarının yatırım indi*riminden istifade şartlarını haiz olacağını* bu yüzden ne kadar vergi kaybı doğuracağını hesaplamak mümkün değildir.

Yatırım indirimi global yatırım seviyesini yükseltmiyeceğinden istenilen amacı gerçekleştirmiyecektir. Çünkü yatırım indiriminden faydalanabilmek için şart olan asgari hadler üstündeki gelirler zaten büyük kısmıyla yatırıma gidecektir. Toplam yatırım hacminin artmayışına karşılık indirim için aranan şartlar yapılacak özel teşebbüs yatırımlarını geciktirici niteliktedir. Çünkü yatırım indiriminden faydalanmak talebinde bulunan kişiler, plân ve projelerini DPT'nın fikrini de alacak bir yatırım ofisinin tetkik ve onayına sunacaklardır. Bu ofis proje ve plânların «Kalkınma Plânı» na ve diğer kanuni şartlara uygunluğunu inceliyecek, uygunluğuna karar verirse yatırım indiriminden faydalanma kararı verilecektir. Bir proje ve plânın Kalkınma Plânı'na uygunluğuna kısa bir zamanda karar verme imkânı ise olmayabilir. Yatırım Ofisi kararlarının uzaması müteşebbislerin yatırım

...larına varmalarını geciktirerek bekle...nin karşıtı bir sonuç doğuracaktır.

(c) ZARAR MAHSUPLARI

Gerek gelir gerekse kurumlar vergisin... geçmiş beş yıl zararının kârlardan mah... esası konulmuştur. Aynı mahsup hak... halen kurumlarda iki, gelir vergisi mü...lerinde ise üç senedir. Bu hüküm de, ... ve kurumlar vergisi tahsilâtında eksi... sebeb olacak yöndedir. 1961 yılı beyan...lerinde geçmiş iki yıl zararından do... mahsubedilen zarar toplamı 75 mil... civarında, aynı yıl içindeki cari yıl za... beyanların zarar toplamı 175 milyon...dan fazladır.

Verilen beş yıllık zarar nakli önemli ...gi hasılâtı kayıplarına mal olacak bir hü...dür.

(d) Ziraî Ölçülerdeki Değişiklikler:

Ziraî sektördeki vergi muafiık ve istis...arı 193 sayılı kanundaki seviyelerin çok ...ce çıkarılarak neticeleri içinde bulun...muz yıla teşmil olunmuştur. Yapılan ...plara göre *vergi kaybı ilk tahminlere ...etle 1962 den itibaren 50 milyondan az ...yacaktır.*

(e) Küçük Ticarette Esnaf Muaflığı ...dutlarının Yükseltilmesi:

Esnaf muaflığı hudutları da içinde bu...duğumuz yıldan itibaren arttırılmıştır. ...i kolaylık bakımından bu değişikliğin ... mümkün olmakla beraber, gelir azaltı ...yönüne de işaret etmek yerinde olacak

(f) Gayrı Menkul Sermaye İradına ...Hükümler:

Gayrımenkul *sermaye iratları yeni* *tasa*rıda bir kaç maddede ele alınmıştır.

(i) Gayrımenkul sermaye iratlarında istisna haddi 2500 liradan 5000 liraya çıkarılmıştır. Bu bir hasılat kaybı gibi görülürse de, idarî gayelerle konulan istisna, eski hükümdeki gibi daha yukarı gelirlerin 5000 liralık kısmını müstesna kılmadığından hasılat kaybı yoktur denebilir.

(ii) Gelir verigilerinden bina vergilerinin mahsubu esası konulmuştur. Aynî bir vergiyle, şahsî bir verginin mahsubunun doğru olmadığı gerekçede de yer almakla beraber «aynı bir kaynaktan sağlanan iradın başka başka isimlerle de olsa tamamının vergi yoluyla mükelleften alınması doğru değildir» *denilerek 193 sayılı kanundan ön*ceki sistem yeniden getirilmiştir.

Gerekçe şu yönlerden doğru değildir.

(ab) Bütün aynî vergiler gibi bina vergisinin de elde olunan iratla ilgilendirilmemesi gerekir. Bir tüzel veya özel kişi hiç gelir elde etmediği binalardan dolayı da *vergi ödeyebilir. Bu itibarla gelir ile ilgisi* bulunmayan bina vergisi ile gelir vergisi arasında bir bağlantı kurmak izahı güç bir durumdur.

(ac) Vergilerin ağır olduğu gibi aktüel bir durum, bir sistemin temel gereklerinden olamaz. Kaldı ki gerekçede yazıldığı *gibi bütün iradın mal sahibinin elinden alın*ması vakıası özellikle eski ve yeni kiraların bir seviyeye getirilmesi halinde bahis konusu olamaz. Kiraların bir seviyeye getirilmesi beş yıllık plânda derpiş olunmuştur.

(ad) Kabul olunan sistemin sonucu olarak, bina vergilerinde yapılacak vergi *hasılatını arttıracak reformlar, gelir vergis*ini mahsup yoluyla azaltacağından, genel vergi hasılasını arttırmak mümkün olmayacaktır.

(ae) Yatırımların lüks meskene doğru yönelmesinde yeni inşa olunan meskenlere ilk yıllarda tanınan vergi muafiyeti geniş ölçüde rol oynamıştır. İyi bir kaynak tahsisi sonucu doğurmayan bugünkü du*rumu lüks meskenler aleyhine düzeltmek* için 193 sayılı kanundaki sistem etkili bir yol olabilirdi. Beş yıllık kalkınma plânında lüks mesken yapımının azaltılması tavsiye edilmektedir. İlk yıllarda bu gibi meskenler bina vergisinden muaf tutulmasa bile, mahsup sistemi bu gayenin başka bir yoldan *elde edilmesi* sonucunu vermektedir. Yatırım indirimini plâna uygun bir yatırım terkibi elde etmek gerekçesiyle kabul eden bir sistemde plânın temel önceliklerini bozan bir gayrımenkul vergilendirme yolu bulunmamalıdır.

Buraya kadar vergi hasılatını geriletici *hükümlerin belli başlıları incelenmekle* yetinilmiştir. Gelir azaltıcı hükümler sadece bunlardan ibaret değildir. Özellikle amortisman nisbetlerinin arttırılmasından dolayı olan gelir kaybı küçümsenemez. Esasen tasarılar gelir arttırıcı bir kaç müteferrik hükme karşılık genel görünüşüyle gelir azaltı*cı vasıftadır. Bu hususu gelir vergisi tasarı*sı gerekçesinde de kabullenen satırlar vardır. Meselâ, 193 sayılı kanunla kabul edilen geçim indirim hadlerinin iki sene geriye bırakılmasının gerekçesi açıklanırken (Tasarı Sahife 64) *«Bu tasarı ile mükellefler lehine kabul edilen imkânların ilk yıllarda vergi hasılatı üzerinde yapacağı geriletici tesirler»* kabul olunduğu gibi, yatırım indirimlerini ilk beş yıl % 20 ye indiren maddenin gerekçesinde de bu indirimin sebeb olacağı vergi kayıpları şu satırlarla kabul edilmektedir. *«.... ve bu durum yeni yatırımların istihsale geçmelerine kadar vergi hasılatının azalmasına sebeb olacaktır... bu varidat kaybını muayyen bir müddet için kısmen hafifletmek maksadıyla...»*

Yukarıda İdarece de kabul olunan vergi kayıpları dolayısıyle 1964 yılına ait vergi projeksiyonları tahminen 400 — 500 milyon ve 1965 ve müteakip yıllara ait tahminler ise «800—900 milyon» civarında eksilmektedir.

(2) VERGİ ADALETİNİ BOZUCU ETKİLER

Gelir vergisi sistemimizde, muhtelif sebeplerle müterakkilik prensibi aşınmış, aksine olmak gerekirken, ücret gelirleri sermaye ve ticaret erbabından daha ağır vergilendirilmiştir. Yeni yapılan değişiklikler bu iki yöndeki adaletsiz uygulamaları şiddetlendirir yöndedir.

(a) VERGİ MÜTERAKKİYETİNİN DAHA ÇOK AŞINMASI

(i) Yeni Tarifeler:

Tasarı gerekçesinin 56 ıncı sahifesinde belirtildiğine göre «... Mer'i hükümlere göre 2500 lira yıllık gelirde yıllık ortalama vergi *nisbeti % 16.6 iken bu nispet yeni ta*sarı ile % 15'e düşürülmüş, sırasıyla 15.000 lira yıllık gelirde % 21 6'dan % 19'a, 25.000 lira yıllık gelirde % 25'ten % 21.5'e, 45.000 liralık yıllık gelirde % 31.6 dan % 27.5'e, 85.000 lira yıllık gelirde % 39.1 den % 34.5'e, 145.000 lira yıllık gelirde % 45 ten % 40.5'e 285 000 liralık yıllık gelirde % 51.7den % 50'ye ve 500.000 lira yıllık gelirde % 60'dan % 54.3'e indirilmiş bulunmaktadır.»

Bu açıklamaya göre 7.500 lira yıllık gelir elde eden mükelleflerin vergisinde azalma % 10 iken, 15.000 lirada % 12.3; 25.000 lira yıllık gelirde % 14 tür. 1961 yılı istatistiklerine göre, mükelleflerin %49 unu teşkil eden bir gelir grubu yeni tarifeden hiç faydalanamamakta, %69.86 sını teşkil eden grubun istifadesi ise sadece % 10 olmaktadır. Buna mukabil sayıları az ve beyanları yüksek bir gelir grubu tarifeden en büyük faydayı sağlamaktadır. Bu keyfiyet esasen aşınmış bulunan vergi müterakkiliğini daha da aşındırmaktadır.

(ii) Yatırım İndirimi :

Yatırım indirimi de «büyük teşebbüsün» ve büyük gelir elde eden mükelleflerin faydalanacağı bir mekanizma olacaktır. Çünkü indirimden faydalanabilmek için gerekli en az hâd olan 250.000, veya 125.000 liralık yatırımları ancak bu mükellef grubu yapabilir.

(iii) Vergi Hafifletmelerinin Ücret Gelirleri Aleyhine Olması :

Yeni tasarıda ücret gelirlerinin de düşünülerek vergi adaletine yaklaşılması gerekirdi. Vergi Reform Komisyonu da raporunun 112, 113 üncü sahifelerinde bu fikri savunmuş ve hattâ bu yönde tekliflerde bile bulunmuştur.

Bakanlık Tasarısı Komisyonun bütün tavsiyelerini kabul ederken ücretlere ait tavsiyelere hiç değer vermemiştir. Bu sebeple sadece *ticarî* ve *ziraî* kazançlarda vergiler azaltılırken ücretin vergi yükünde sadece vergi tarifesi dolayısıyla yapılan cüz'i azaltmalar sebebiyle (Ücret kazançlarının büyük kısmı 7.500 lira yıllık gelirin altındadır. Meselâ, Genel Katma bütçelerden aylık ve ücret alanlarda 7.500 liradan aşağı *yıllık gelir nispeti % 81'dir)* bu sektörün gelir vergisi içindeki nisbi yükü daha da artmıştır.

Maliye Bakanlığı ücret dışı sektörlerde «Vergi Reform Komisyonu Raporu» ndaki vergi indirme tavsiyelerinin büyük kısmını tamamiyle, bazılarını da fazlasıyla yerine getirmiştir. Meselâ Vergi Reform Komisyonu'nun çiftçi muaflığı için tavsiye ettiği satış ölçüsü 30.000 liradan 50.000 liraya çıkarılmış, işletme büyüklüğü ölçüleri ise bir misli artmıştır.

Ücret gelirleri için yaptığı tavsiyeler (meselâ ücret gelirleri için farklı bir geçim indirimi uygulanması) nazarı itibara alınmamıştır. Bu durum tabiatıyla vergi adaletsizliğini daha da arttıracaktır. Muafiyet ve istisnalar ücret gelirlerinin diğer gelirlerle aynı ölçülerde vergilendirilmesi esasını daha fazla bozacak bir yönde —özellikle ziraî gelirlerde— artmıştır. Kısaca, vergi azaltıcı nisbet ve matrah indirimleriyle, muafiyet ve istisna artışları vergi adaletini daha da bozmuştur.

...Plânlama Teşkilâtı ...ne istiyordu?

Devlet Plânlama Teşkilâtı, Kaldor ve Tinbergen tarafından istenen tarım vergisini almaya cesaret edemiyen Hükûmet, gelir, ve kurumlar vergisinde de 8–900 milyona erişecek indirimler yapmaya hazırlanmaktadır. Hükûmet vergi kaybını karşılamak için, vâsıtalı vergilere güvenmektedir. Akar yakıtın dışında, alkol, tütün, tuz gibi inhisar maddeleri vergilendirilecektir. Böylece, vergi sisteminin adaletsizliği artacağı, gibi, Plânın Finansmanı için gerekli kaynaklar tam olarak sağlanamıyacaktır.

...evlet Plânlama Teşkilâtı ise, vergi sistemimizde aşağıdaki değişikliklerin yapılmasını istemek...tedir:

1 — Tarım Sektöründe, müterakki ...bir arazî vergisi uygulanmalıdır; millî ...gelirin yüzde 40'ını yaratan bu sektör, ...vâsıtasız vergilerin ancak binde 8'ini, ...vâsıtalı vergilerin yüzde 20—25'ini öde...mektedirler. Bu sebeple, sanayi, ticaret ...ve hizmetler sektörlerinin vergi yükü ...yüzde 20—25 arasında iken, tarım sek...törünün yükü yüzde 4—5 oranında kal...maktadır. Halbuki plân süresinde, ta...rım sektöründe çok büyük yatırımlar ...yapılacaktır. Bu yatırımlardan faydala...nacak *olan tarım sektörü, bu gayretle...*rin hiç değilse, bir kısmına katılmalı...dır.

Tarım sektörünün vergilendirilme...sinde gelir vergisi, uygulanması çok ...zor bir vergidir. Bu tip vergiler, en ge...lişmiş Batı ülkelerinde bile başarı ile ...uygulanamamaktadır. Tarımsal gelir ...vergilerinin uygulandığı bütün memle...ketlerde mükelleflerin büyük çoğunlu...ğu ...tan karinelere dayanılarak götürü ...usulde vergilendirilmektedir. Yurdumuzda da bu vergi uygulanırsa, geniş ölçüde karine ile gelir tesbiti usulü kullanılacaktır. O halde vergiyi, tamamen karineye bağlayan daha basit ve verimli usullere gitmek yurdumuz için faydalı olacaktır.

Sahip olunan arazinin genişliği, kalitesi ve birim başına ortalama verimi karinelerine dayanacak ve bu karinelerin değişikliklerini izliyebilecek müterakki bir arazî vergisi, gelir vergisinden çok daha üstündür. **Bu vergi kişinin elindeki toprağın genişliği ve ortalama net verimi karinelerine göre kolayca müterakki yapılabileceği gibi, vergi karinelerinden birinin ortalama net *verim olması*, vergi yükünü azaltmak istiyen çiftçinin verimliliği yükseltme gayretlerini de arttıracaktır.**

2 — Kalkınma hamlesinin bütün nimetlerinden faydalanacak olan küçük esnafın, kalkınmanın maliyetine güçleri ölçüsünde katılması sağlanmalıdır. **Bu grubun da, tarım sektörü mensupları gibi, gelir vergisi içinde vergilendirilmesi son derece güçtür. Bu alanda da, bâzı karinelere dayanan daha kolay usullere gidilmelidir.**

3 — Karayolları nakliyatı vergilendirilmelidir. **Karayolları ulaştırmasının vergilendirilmesi, hem ticarî aracın ağırlığı, yolcu ve yük taşıma kapasitesine göre konacak müterakki yıllık ruhsatname harçları ile hem de akaryakıt üzerindeki vergi oranının yükseltilmesi ile gerçekleştirilmelidir. Evlerde, özellikle köylerde ısı ve yemek pişirmek için akaryakıt tüketiminin teşviki gerektiğinden akaryakıt vergilendirilmesinde cinslere göre ayırımlar yapılmalıdır.**

4 — Gelir vergisi düzeltilmelidir: **Gelir vergisinde bâzı vergi yükü eşitsizlikleri meydana gelmektedir. Aşağıda belirtilen bu eşitsizlikler giderilmelidir;**

a) Gelir vergisinde, gelir kaynakla*rı itibariyle tanınan* kanunî özel istisna, muafiyet ve indirimler emek geliri elde edenlerin aleyhinde bir durum yaratmaktadır. Bu özel istisna, muafiyet ve indirimler ortak esaslara bağlanmalıdır.

b) Vergi denetlemesi genişletilmeli ve Servet beyanı usulü, bir otokontrol *aracı olarak kullanılmalıdır*

c) Bugünkü gelir vergisi kanunu, yalnız kısa süreli gayrimenkul alım satımını vergiye tâbi tutmakta ve vergiden muafiyet için, alım satım hacmine yüksek bir had koymaktadır. Bu nevi kazançlardaki süre uzatılmalı ve muafiyet kaldırılmalıdır.

5 — Veraset ve intikâl vergilerinde bütün gayri menkuller câri fiyatlar üzerinden değerlendirilmelidir.

6 — İthalâtın devlet eliyle sınırlanmasından dolayı meydana gelen aşırı *haksız kazançlar* vergi *yoluyla* giderilmelidir: İthalât, dış ödeme güçlükleri yüzünden, Plân süresince de, kota sistemi ile düzeltilecektir. Kota sistemi yüzünden devlet eliyle yaratılan bu yüksek kârların muayyen kişiler tarafından alınması, hem ticaret ve sanayi*de, hem de* başka *setörlerde* çalışanların gelirleri arasındaki farkı arttırmaktadır. Bu durum, düzeltilmelidir.

7 — Lüks veya yarı lüks istihlâk maddelerine istihlâk vergileri konması yoluyla, halkın lüks istihlâk eğilimi tasarruf eğilimine yöneltilmelidir.

8 — Dağıtılmıyan kurum kârları stopaja tâbi tutulmamalıdır.

9 — Geri kalmış bölgelerde belirli kollarda yapılacak yatırımlar için belli vergi indirimleri tanınmalıdır.

10 — Sanayi mamülleri ihracında, istihsal vergisi geri verilmelidir.

12 — Gelir vergisinde azalan amortisman usulü kabul edilmelidir.

13 — Harç ve resimler bir oran dâhilinde yükseltilmelidir.

b. TÜM OLARAK VERGİ SİSTEMİ İÇİNDEKİ DEĞİŞMELER

(1) Hasılât Azalışı

(aa) Beş Yıllık Kalkınma Plânının gerektirdiği vergi gelirleri aşağıda gösterilmiştir:

	Milyar Lira
1963	9
1964	10.1
1965	10.9
1966	11.8
1967	12.8

(bb) Buna mukabil, 1961 yılı kat'i tahsilât sonuçları ve 1962 dört aylık tahsilât rakamları göz önünde bulundurularak ve halen mer'i kanunların değiştirilmeyeceği kabul edilerek yapılan tahsilât tahminleri aşağıdadır:

	Milyar Lira
1963	7.8
1964	8.4
1965	9.1
1966	9.8
1967	10.6

(cc) Bu durumda vergi kanunlarında hasılât arttırıcı ve azaltıcı bir değişiklik *yapılmadığına* göre, finansman için gerekli paralarla, gerçekleşebilecek gelirler arasındaki fark aşağıdaki şekildedir.

	Milyar Lira
1963	1.2
1964	1.7
1965	1.8
1966	2.0
1967	2.2

Açıkların bu seviyelerde kalması da cari giderler için Plânda yapılan tekliflerin gerçekleşmesi şartlarına bağlıdır. Konulan cari gider plâtonlarının aşılması halinde bu açıklar daha da artacaktır.

(dd) Durum bu iken son tasarıların sebep olacağı vergi hasılâtı kayıpları yukarıdaki açıkları Plân devresinde 100 Milyon ile 900 Milyon lira arasında arttıracaktır. Açığı arttıracak yeni hükümlerin uygulanma tarihleri aşağıda gösterilmiştir.

1963'te: Zarar Mahsupları, Bina ve Arazi Vergisi Mahsupları. Zirai Kazançlar Vergisi.

1964'te Yeni Vergi Nispetleri, Yatırım İndirimi. Yeni Amortisman Sistemi.

1965'te Yeni Geçim İndirimleri.

1966'da Geçim İndirimlerinin bir kademe daha arttırılması.

(ee) *Vasıtalı vergilerle, adalet görüşü feda edilse de, Plânda gösterilen ve son tasarılarla artan varidat açığını kapamaya imkân yoktur.* Zira bu takdirde, vergiye tabi mallara olan talep, vergisiz veya vergisi daha az olan mallara kayacaktır. Bir veya birkaç yıl içinde, bütün psikolojik direnmelere dayanılsa bile 1—2 milyar lira civarında bir vasıtalı vergi sonunca değişecek talep strüktürü ihmal olunamaz.

Bunu bir misâlle anlatmak istersek, sigaraya ve tütün mamûllerine yapılacak büyük zamlar, müstehlik talebini pahalı sigaralardan ucuz sigaralara kaydıracak vergi arttırımının gayesinin gerçekleşmesine mani olacaktır.

(2) Vergi Adaletinin Daha da Bozulması :

Bilindiği gibi vergi sisteminde vasıtalı *vergiler oranının arttırılması vergide* adalet prensibine aykırıdır. Bu aykırılık, bilhassa vasıtalı vergi gelirlerinin önemli bir kısmının zaruri istihlâk mallarına (şeker, tuz gibi) vaz olunduğu memleketimiz için *daima göz önünde bulundurulması* gereken bir faktördür.

1950 yılındaki vergi reformu hazırlanırken düşünülen bu mahzur yeni vergi sistemi ile önlenebilmek istenmiş ve keyfiyet gelir vergisi gerekçesinde ısrarla belirtilmiştir. 1950 den itibaren ticari sektörün, vergiden muaf veya müstesna gelirlere nisbetle daha fazla büyümesi sonucu bu yıldan itibaren derece derece ve cüz'i olarak yükselen vasıtasız vergiler hasılât oranı kazanç vergisinden daha adil bir durum getirmiş gibi görünmüşse de, gelir vergisinin 2/3'e kadar yükselen kısmının ücretlilerce ödenmesi ve enflâsyonist gelir politikası bu cüz'i iyileşmeyi fazlasiyle ortadan kaldırmıştır. Bu suretle gelir vergisi reformu ile gözetilen en önemli amaçlardan birine ulaşılamamıştır. Ancak 1961 ve 1962 yılında vasıtasız vergiler oranı arttırılmış ve bu vergilerin genel vergi hasılâtı içindeki oranı % 39.6'yı bulmuştur. *Son vergi tasarıları ile ise 192 ve 193 sayılı kanunlardan evvelki durumun da gerisine gidilmekte ve vergi adaletinde oldukça büyük bir geri adım atılmaktadır.*

Vergi'de müterakkiyet gelir vergisinde hafifletilir, gelir ve kurumlarda yatırım indirimi ve azalan bakiyeli amortismanlardan en fazla büyük gelirler faydalandırılır ve letsiz durum, vasıtalı vergilerde artırma yapılarak daha da ileriye götürülmektedir. Ayrıca konulacak vergiler gelir hedeflerine ulaşmayı imkânsız kıldığından, emisyona gidilmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu keyfiyet gelir farklarını daha da arttıracak «Plân Stratejisi ve Hedefleri» belgesindeki ilkelere zirai gelir vergisi hemen hemen ortadan kal karcasına küçültülürken ortaya çıkan ada aykırı bir durum yaratacaktır.

(1) Gelir vergisi tasarısı gerekçesi Umumi izahlar sahife: 1

(2) Memur maaşlarına yapılacak zamlar dolayısıyla artan matrahtan meydana gelecek kayıp hariç.

PEK SAYIN HIRSIZLAR!...

Hüseyin Korkmazgil

Bizde en çok kullanılan söz, çalışmaktır. Kime sorarsanız, «çalışıyorum» der. Bir ipliğini çeksen kırk yaması dökülecek hamalına sorun, «çalışıyorum» der. Cadillac'tan inmeyenine sorun, «çalışıyorum» der. Yâni, çalışmıyan hiç kimse yoktur. Ama nedense, ortada elle tutulur bir şeyler göremezsiniz. Ülke bir yıkıntıdan ibarettir, halkın çoğunluğu açtır, çıplaktır, evsizdir...

Bizde hiç bir işe yaramıyan öğüt, «çalışın, çalışalım, çalışmalıyız» dır. Devletin başındakiler durmadan öğüt verirler halka: «Çok çalışmalıyız! ki, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşalım...» Halk buna şöyle karşılık verir: «Çalışmakla zengin olunsaydı, bilmem ne köyünün eşekleri milyoner olurdu»...

Evet, gerçek budur! Bu ülkede çalışılarak zengin olunmaz. Bu ülke rastlantılar ülkesidir, şanslar ülkesidir, ilhamlar, masallar, düşler, mûcizeler ülkesidir. Bu ülkede halkın çoğunluğunun yarını yoktur. Yarını olmıyan halkın çalışmaktan beklediği ne olabilir?

Çalışın, çalışalım, çalışmalıyız!

Hayır! Çalışmayın, çalışmıyalım, çalışmamalıyız!

Niye çalışacakmışız? Kime çalışacakmışız? Çalışıp da aç yatıncıya kadar, sırtüstü yatar düş kurarız, mûcize bekleriz, daha iyi! Türkiye'de bugün, çalışanlar çoğunlukla açtır. Çünkü çalışmanın amacı ülkenin kalkınması değildir; işveren kişinin kalkınmasıdır.

Bu toplum düzeninin temelinde hırsızlık vardır deyince hopluyorlar. Bu düzen, hırsızlık yapmağa elverişli bir düzendir deyince küplere biniyorlar. Niçin? Ekmekçi ekmekle oynar, çok kazanmak için. Bakkal teraziyle oynar. Terzi kumaş çalar. Kasap gizli et satar. Müteahhit hesap hileleri yapar. İhracatçı çürük malını yutturmanın yollarını araştırır. Patron gündelikleri tırtıklar, çalışma saatini uzatır, ücretleri gününde ödemez, ucuza getirmek için işçi kovar, işçi alır. Memura rüşvetsiz iş gördüremezsiniz. Garson bahşişsiz size yemek getirmez. Tefecilik almış yürümüştür. Tüccar, köylüyü haraca bağlamıştır. Doktor, hastasının çokluğuyla övünür. Kahveci boya katar çaya. Lokantalarda kokmuş et yersiniz, cinsi bellisiz yağlarla mideniz bozulur. Dalından on kuruşa koparılan şeftaliyi aynı gün pazarda yüz kuruşa yersiniz. Bankaya hesap açtırırsanız, eviniz olur. Gazetenin kuponunu keser yollarsanız, arsaya kavuşursunuz. Malsahibi kiraları arttırabilmek için binbir itlik düşünür. Avukat, haksızı haklı yapmak için çırpınır. Yankesiciliğin binbir adı vardır. Sokaklar dilenci doludur, üçkâğıtçı doludur. Sazlar, gazinolar, pâvyonlar hacıağa yatağıdır. Otellerde kadın ticareti yapılır. Memur, âmirine hediye sunar. Kimi yıllarca askerlik yapar, kiminin şubede kaydı silinmiştir. Kimi cevherdir, okul bulamaz; kimi molozdur, Avrupa'ya öğrenime gönderilir. Kimi iki metre ipekli için karakollara düşer; kimi gümrüklerden vapurlar dolusu eşya geçirir. Hırsızlığın adına «gözü açıklık» denmiştir, «açıkgözlük», «kurnazlık», «işbilirlik» denmiştir.

Bir yol inşaat şirketi bilirim. Binlerce işçi çalıştırır bu şirket. Yaz altı ay ölümüne çalışan bu binlerce işçi, iş bitiminde meteliksiz döner evine. Çünkü amele çavuşu ucuza kapatmıştır onları. Çünkü şirketin kantini iliklerini emer işçilerin. Çünkü şirket, İş Kanununa karşın, hiç bir hakkını vermez işçinin. Çünkü profesyonel kumarcılar sokmuştur işçinin arasına. İşçi kumara alıştırılır. Böylece şirket, sağ eliyle verdiğini sol eliyle geri alır. Evinden yorganıyla çıkan işçi, dönüşte yorgansızdır. Hakkını koparmak için dâva açar. Tuttuğu avukat şirketten para yer, iki gün sonra bırakır dâvayı. Çalışma Bakanlığı vardır, İşçi Sigortaları şube müfettişleri vardır, sözümona sendikalar vardır, iş bulma kurumları vardır; fakat işçi kendi sesini kendi dinler.

Dedik ki bu ülke bir raslantılar, şanslar, ilhamlar ülkesidir. Yalan mı? Bu ülkede her şey şansa, oluruna bırakılmıştır. Bu ülkede halkın çoğunluğunun sahibi yoktur. İş başa düştüğünde «Gel!» denilen kütle, korku atlatıldığında «büyük balık—küçük balık» yasasına bırakılmaktadır. Vatandaş toto oynar. Yarınını totaya göre kurar. İşlerinin düzelmesi, 13 tutturmasına bağlıdır. Vatandaş kumar oynar. Borcunu ödemesi, çocuklara ekmek alabilmesi, ev alabilmesi kumarda kazanmasına bağlıdır. Vatandaş piyango bileti alır. Artık bütün umudu ondadır. Yarınını ona göre kurar. Büyük ikramiye çıkacaktır. Niye çıkmasın? Borçlarını kapatacak, ev alacak, iş tutacak, çocuklarını okutacaktır. O umutlar, o hayaller, o düşler... Vatandaş sokağa çıkar. Kaldırımda üç—kâğıtçılar... «Bul karayı, al parayı!» Ah, ne iyi şey! Basacaksın parayı, bulacaksın karayı, alacaksın parayı. Bas karaya, kon paraya! Bundan kolay ne var?

Zarı avucunuza alır, vurur döşüne. Düşeş, dubara, hepyek.. Hepyek, düşeş, dubara... Günler, aylar, yıllar geçer. Bir gün çok kazanacak ve ev alacak, ekmek alacak, borçlarını verecektir. Havadan bir paradır bu. Bugün değilse, yarın mutlaka alacaktır bu paraları. Hele şu at yarışlarında ne diye bahse girmesin? Şu atın birinci geleceğine senet bile verebilir. Peki, bu kadar para tepilir mi?

Halkın yüzde sekseni yoksul, bu seksenin de yarısı «mutlak yoksul» dur. Halkın yüzde sekseninin kafasında hep bir «gömü bulma» umudu vardır. Falancalar giderken paralarını nereye gömdüler? Şu yıkıntıda mutlaka gömü vardır.. Şu höyükte yüzdeyüz gömü olmalı. Bilmem ne dağının, bilmem hangi kıyısında, falanca taşın on adım sağında, filânca kayanın az berisinde... Eee, ne olmuş? Gömü var orada. Kitaplar yazıyor. Bakımcı, orada gömü olduğunu söylemiş. Hadi bakalım, çekip kazmayı girişme! Günler, aylar, yıllar bu gömü bulma umuduyla geçer. Bizim masalların çoğu hazine bulmalarla, gömü bulmalarla, sihirli kutular, sihirli kuyular, perili saraylarla doludur. Bir acayip yaratık öncülük eder, sonunda mutlâka o hazine ele geçirilir. Ondan sonra bütün muratlar hâsıl olur...

Halkımız hiç bir kazıya «tarihi eserler bulma» merakıyla katılmaz. Onun kafasında gömü bulma, bir sandık altın ele geçirme umudu vardır. Adam tarlada çift sürerken, sapanın demiri bir şeye takılır. «Bu da ne ola?» diye oracığı eşer ki, kocaman bir sandık. Sandığı açar ki... Hep böyle başlar bizde hazine bulma hikâyeleri. Adam, tekin sayılmayan bir eve girer. Gecenin bir vakti olunca, «Hortlayım mı, hortlayım mı?» diye sesler duyar. Adam önce korkarsa da, cesaretini toplayıp, «Hortla da kurtul be!» diye bağırır. İşte o zaman... O zaman duvar yarılır ve ...Ve oluk gibi altın boşanır odaya...

Aç halk, yoksul halk, kendini gömü bulma, hazine ele geçirme, Hızır'dan yardım umuduyla avutur. Düşlerinde mutlaka zengin olduğunu görür. O düşler de olmasa, sinirden, bu halkın yanına kimseler varamaz. Çalışarak zengin olmaktan umudunu kesmiştir. Bu yüzden, masallar uydurur, hayali olaylar yaratır, gömüler bulur, hazineler ele geçirir, yitik para çantası geçer eline, Hızır yetişir, falan filân... Sabahleyin kalkar, «Bu gece bir düş gördüm» diye başlar. Karşısındaki, «Hayırdır inşallah» der ve yorumlar! «Eline büyük bir mal girecek»...

Bu mu yaşamak? Buna toplum düzeni değil, «bul karayı, al parayı» düzeni denir. Yapılan işin, çalışmanın bir amacı vardır. Bugüne dek bu amaç, toplumun, ülkesinin yararına olmamıştır. Halk buna göre eğitilmemiş, hazırlanmamıştır. Köşebaşlarını tutan pek sayın hırsızlar öyle bir düzen kurmuşlar, öyle bir yasalar sistemi oturtmuşlar, öyle bir ahlâk aşılamışlar ki, bunu kırıp çıkmak kolay değildir! «Herkesin rızkını veren Allahtır», «Kısmetten fazlası olmaz», «Kimin kimde hakkı var?», «Körün kısmetini topal karga getirir», «Kısmetinde olan, kaşığında çıkar» vesaire, vesaire... Ne demektir»... Bunun anlamı şu: Hakkına *razı ol! Allah seni yoksul*, beni zengin yaratmıştır. Sen bana köle gibi çalışmağa, ben de sana efendilik etmeğe geldik dünyaya. Aç mı yatıyorsun? Takdiri ilâhidir kardeşim. Demek ki o böyle uygun görmüş. Haline şükret ve Allaha isyankâr kul olma!..

İşte sayın hırsızların hukukları, işte rirse, çevirmeyi akıl ederse, işte o zaman dananın kuyruğu kopar!.. «Kimin Eğer bu halk bu kara kazanı ters çevi sayın hırsızların ahlâkları, işte sayın hırsızların bu halka yutturdukları!.. kimde hakkı olduğunu» o zaman görürler pek sayın hırsızlar!..

Çalışın, çalışalım, çalışmalıyız!..

Hadi, çalıştır bakalım!.. Kimi, kime, ne için çalıştırıyorsun? «El ile gelen, düğün bayram»... Ama gelen, el ile gelmiyor ki... Pek sayın hırsızlar, vartaları atlatmanın yollarını çok iyi biliyorlar. Olan, yüzyıllardır ezilen halka oluyor. İş yerleri de açılsa, sokakları dolduran işsizlere iş de bulunsa, bu ülkenin bu koşullar altında kalkınacağı yoktur! Mademki kepçenin sapı üç—beş kişinin elindedir, çalıştırılan kütlenin emeğinden bu ülkenin, bu toplumun yararlanması imkânsızdır. Dünyanın ateşle barut arasında kıvıl kıvıl kaynadığı bir zamanda, isterse kapkara cahil olsun, bu halkı uyutmak artık kolay olmıyacaktır! Halkın, devletinin adaletine inanması, güvenmesi gerekiyor. Halk bugün bu inandan, bu güvenden, ne yazık ki, yoksundur. Her mahallede iki milyoner yetiştirme sistemi sürüldükçe, kalkınma plânları da yapılsa, milyonlarla işsize iş de bulunsa, gene de bu ülke bir adım ileri gidemez. Bu halk, otuz yıl önceki halk değildir. Hattâ, on yıl önceki halk değildir. Bu halk, 1962 nin halkıdır. 1962 de dünyaya şöyle bir bakar mısınız!...

İstiyoruz ki, *yarınımız piyango* biletine, totoya, gömü bulma umuduna, Hızır'a, üç—Kâğıda bağlı kalmasın. İstiyoruz ki, yarınımızı avucumuzun içi gibi bilelim. İstiyoruz ki, para gücü tâyin etmesin bu ülkenin hukukunu. İnsanın insana kulluğu, insanın insanı sömürmesi ayıpların en büyüğüdür, namussuzlukların en büyüğüdür!..

Pek sayın hırsız yetiştirinceye kadar, *azıcık bu ülkenin insanına eğilelim, onu* kurtaralım. Hani şu Kurtuluş Savaşının kan damarı, övüncü, güvenci olan halkı demek istiyorum. Dış tehlike oldu mu ellerine sarıldığımız tehlike geçti mi tekmelediğimiz halk!...

RÖPORTAJ

ÜÇÜZLER

«Kocası yapı işçisi, kadın da tütünde çalışıyormuş... Üç çocuğun bakımı, işten güçten alıkoymuş kadını....»

Dr. Reşat Titiz



Üçüzler ve anneleri Nazik Kuşer
«Malthus duymasın...»

Bir eve üç Peygamber çok değil mi? diye takıldım. Hoşlarına gitmişti bu sözüm. Gülüştüler.

Üç Peygamber yeni doğmuş üçüzlerdi. Ben onların güzel başlarını beşiklerinde gördüm. Dügerek köyünde üçüz doğmuş dediler. Önemli bir haberdi bu. Üçüz her gün doğmazdı ya! Gazeteci bir dostum var. Fırsatı ganimet bilmişti. Gidip şunları görsek dedi. Fotofraf makinalarımızı yüklendik. Düştük yollara. Hava sıcak, yollar tozluydu. Bir Ağustos böceği zırlayıp duruyordu.

Evlerini güç belâ bulduk. Daha biz soruştururken, haber eve ulaşmıştı. bile. Kapının önünde sevinçli bir kalabalık karşıladı. bizi. Memnun görünüyorlardı. Buyur ettiler. Dış kapı saymamız gereken bir geçitten girdik içeri. İki gözlü bir yer evinin (Tek katlı) önünde bulduk kendimizi. Henüz kireç kokan, bembeyaz badanalanmış, tertemiz bir evdi bu. Tütün tarlası ile evin arasına, ağaç parmaklıklar dikilmiş, yorgun duruyordu. İnce biber, cin biber, sivri biber, kaba biber dememişler, her parmaklığın boyununa kolye gibi geçirmişler biberleri. Rüzgârda kırmızı kırmızı sallanıyorlardı. İpe dizilmişlerdi boylu boyunca.

Ev halkı telâşlandı. Doğrudan doğruya küçüklerin yanına girelim dedim. İşte dediler. Ocaklı, mini mini bir odaydı gösterdikleri. Hani «Nohut Oda» dedikleri. Yerde yerli bir kilim vardı. Güzel mi, güzel! Bütün yad renkleri, olmadık biçimleri devşirmişler, sonra ortaya bu kilim çıkmış derdiniz. (İnanın, Picasso görse hasetten çatlardı) Baş köşeye şilteleri yığmışlar; rafa kalaylı, kalaysız bakır sahanlar dizmişlerdi. Bu sahanlardan birinde, baş—altı patlıcan boyunlarını uzatmış merakla bize bakıyorlardı. Orta direk boyunca, biri büyük diğeri küçük, iki beşik asılıydı. Beşiklerin üstleri renkli çevrelerle örtülüydü. Göz nuruyla işlenmiş çevreler. Bu çevrelerin altında, iki beşikte üç oğlanın küçücük başları vardı. Böylesi bir evde «Boş Beşik» bulmak hayli güç. (Cumalı kulakların çınlasın).

Hepimiz oturduk.

— Hoş geldiniz, dediler. Sefalar dilediler bize.

Biz küçüklere uzun, mutlu ömürler diledik. Hal, hatır sorduk.

Hava çok sıcaktı. Susamıştık.

Bir su içsek dedi dostum. Kuyuları yokmuş. Adam saldılar su aramaya. Suyu beklerken, evin gelini lokum getirdi. Öyle güzel, öyle mahcup sundu ki, lokumu sevmediğim halde, aldım. Bir güzel yedim. Pişman da değildim.

Küçükler uyuyorlarmış. Sallanan beşiklerin ipleri mavi yeşil bez parçaları, boncuklarla bir yatıra dönmüştü. Gözümün takıldığını gören nine:

— Kem gözlere karşı dedi.

Buralarda kem göz çokmuş.

— Anlat bakalım nine, nasıl oldu bu, dedim.

Ne yaşlılar, ne ebeler bunun böyle olacağını tahmin edememişler. Gelinin karnı biraz fazlaca şişmiş ama, üçüz olacağı kimin aklına gelirmiş. Doğum işte şu odacıkta olmuş. Önce Hasan, sonra Hüseyin dünyaya gelmiş. Ali'nin kordonu boynuna dolandığından, biraz geç kalmış. Şu mavi kundaklı Hasan'ım..., Kırmızı kundaklısı Hüseyin'im. Öbür beşikteki Ali'm diyordu. Hasan'ım, Hüseyin'im. Ali'm dedikçe tâ kalbinden konuşuyordu.

— Demek adları... dedim.

— Öyle dedi. Hasan, Hüseyin, Ali Peygamber Efendilerimizin adları diyordu. (Peygamber sanıyordu herhalde.)

— Bir eve üç Peygamber çok değil mi? diye takıldım.

Hoşlarına gitmişti bu sözüm. Birlikte uzun uzun gülüştüler. Nine dualar okur gibiydi. Mırıldanıyordu.

— Devam edin, dedim. Arkadaşım bunları gazeteye yazacak. Hepsi bir şeyler, bir çok şeyler söylemeğe başladı. Bir vur, bin âh dinle. Konuşuyorlardı.

— Durumları güçmüş. Üç çocuğun bakımı, işten güçten alıkoymuş kadınları. Sabaha dek uyumadıkları çok olurmuş. Üstelik gelinin anası da yardıma gelirmiş. Kolay değilmiş bugünde, bunların masrafına dayanmak. Nufus kalabalıkmış evde. Dede ile nine başı çekiyor. İki oğul, iki gelin, bir büyük oğlanın çocuğu, üçüzlerle birlikte dört tane de küçük oğlanın çocukları 11 nüfus edermiş. (Ya Malthus işitseydi.) Bütün geçimleri, topu topu şu dörtbuçuk dönümlük tarlaya bakarmış. Bu yıl mavi küften korkmuşlar. Tarlanın tamamına tütün yapmamışlar. Yarısına buğday ekmişler. Bu genç yerlerin buğdayı da n'olacakmış zaten.

Beslenmek üzere taktıkları keçi, acı acı bağırıyordu.

Dışarısı sıcaktı. Bunalmak işten değildi.

Üçüzlerin babası bugün Muğlada imiş. Yapı işçisiymiş. Onun bunun yanında, senin benim işte çalışırmış. Henüz başına iş yapmıyormuş. Bir müteahhidin yanında da değilmiş. Bir gün iş bulsa, üç gün bulamazmış. Hele kışın.

— Hiç yardım gördünüz mü? diye sordu dostum.

Boyunları bükük «hayır» dediler.

Üçüzlerin analarının adı Nezik. Nezik Kuşer.

— Nezik dedim. Osman (Kocası) yapı işçisi, sen de tütüne gidiyorsun. Bir sendikaya kayıtlı mısınız?

— !?

Cevap yerine, tedirgin bir sessizlik sardı.

— Gebelik primi, dedim.

— !!?

O da neymiş diyen bakışlar çevreledi bizi.

— Doğum ödeneği, dedim.

— !!!?

Bunu ilk defa duyuyoruz demeyi bile beceremediler.

Sorularımın boşunalığı önünde, izah etme denemesine girişecektim. Sosyal sigorta diyecektim...

Sıcaktı. Dışarıda dil dil olmuş alevler kol geziyordu. Ben düşmüş salkımlarla yüklü asma çardağında geveze bir Ağustos böceği susmayı unutmuştu.

— Bu dört buçuk dönüm yer size yeter mi? dedim.

İhtiyar:

— Ben dedi, Seferberlikte gitmedik yer komadım. İstiklâl Harbinde Konyasından, Afyonundan kalkıp, İzmir'e kadar gittim.

Nüfus artışından söz açtık. Doğumun kontrolünden dememe kalmadı; olmaz öyle şey dediler. Bir millet her şeyden önce kalabalık olmalıdır. Yarın bir harp olursa diyeceklerdi. İzah ettik. Kontrol acaba mümkün mü? gibilerden gözlerimin içine baktılar. Türkiye çok geniş dediler. Koca Konya ovası çöle döndü dedim. Üçüzlerin amcası asker iken geçmiş oralardan. Ortaya atıldı. Beni doğruladı. Diğerleri artık inanıyorlardı dediklerime.

Fakat dışarıda sıcak yapış yapıştı. İngilizlerin ikinci dünya savaşında yaptıkları, şimdi terkedilmiş askeri hava alanından boğucu bir alev esiyordu. Şu Ağustos böceği ne geveze şey.

Nine söze karıştı.

— Yardım dediniz ya... Bizim köyün ebesi hükümete arzuhal verin. Size yardım ederler dedi. Muğlaya gittik. Arzuhal yazdırdık. Valiye verdik. Çocuk Esirgeme Kurumuna havale etti. Oradan bize 20 lira verdiler.

Nezik:

— Bu da, cip (Jeep) parası ile, arzuhalcıya verdiğimizi zor karşıladı, dedi.

Yerimde siz olsanız ne derdiniz?

Daha bir süre dertleştik. Sonra vedalaştık. Bakışlarında gizleyemedikleri, bize bağlanmış umutlar görüyordum. Çünkü dostum, gazetesinde hayırsever vatandaşları yardıma çağırmayı düşünüyordu. Kanadanın beşizleri, İzmirin dördüzleri gibi, Muğlanın üçüzleri denecekti.

Ben buna çare demem.

Ayrılıp, dönüş [illegible] tuk.

Bu Ağustos [illegible] tir insanı.

Ya bu [illegible]

SENDİKALAR

Fransa'da memur ve öğretmen Sendikaları

Uzun süre Fransada kalarak Sendikacılık hareketlerini inceleyen EDİP FERİDUN, öğretmen ve memur sendikalarının Fransız sendikacılığındaki ve toplum hayatındaki önemini anlatıyor. Özellikle, İlkokul Öğretmenleri Sendikası, Fransada ilericiliğin bir kalesidir.

Çağdaş tarihe hâkim olan halk çoğunluklarının siyasî, iktisadî ve sosyal hayata birdenbire girişi ay nı *şekilde kendisini* gösteriniyor.

Fransız ihtilâlini müteakip Ondokuzuncu yüzyılda oyla kurulan Parlömanter rejim «Siyasî demokrasi» nin en tabiî ifadesi olarak gözüküyordu. Fakat Yirminci yüzyılda Sendikacılık «Sosyal Demokrasi» nin en lüzumlu âleti olarak karşımıza çıkıyor.

Sendikacılık, sendikalar içinde organize edilmiş «Çoğunluk Demokrasi» sinin «Zümre Demokrasisi» ne sesini işittirebilmesi demektir.

Nitekim bugün artık gerek Meclis'te olsun, gerekse Senato'da olsun hiçbir «Temsilci» nin toplumsal kalkınma ile alâkalı halk menfaatlerini güdücü meseleler üzerinde yapıcı olarak durmadıklarını seçmenler *hayret ve esefle müşahade etmektedirler.*

Fransız Sendikacılarına göre genel seçimler ancak bir çeşit aldatma, göz boyama ve hileden ibaret olup, maskaralıklarla dolu Parlömanter idareye devam imkânına müsaade eder.

Fransız efkârıumumiyesi, bugün sendikaları yegâne cankurtaran simidi olarak kabul etmektedir. Sendikaların siyasî hayatta *oynadıkları önemli rol* anlaşılmıştır.

Yazımızın konusu Fransa'daki öğretmenlerin nasıl sendikalaştıkları ve nasıl çalıştıklarıdır. Fakat her sendikanın ve teşekkülün gelişmesi, başka sendika ve teşekküllerin gelişmelerine bağlı olduğundan, Fransa'daki İlk Öğretmenler Sendikasını da incelerken önce bu teşkilâtın tarihî gelişmesini ve sonra da son senelerdeki çalışmalarını gözden geçireceğiz.

★

1789 Fransız İhtilâli'nin neden burjuva ihtilâli olduğunu gösteren örnekler arasında Fransız tarihçileri 10 Haziran 1791 de Kurucu Meclis tarafından onaylanan «le Chapelier» kanununu gösterirler.

Hürriyet ve adalet çığlıklarıyla Fransanın *ekonomisini tamamen eline almak* ve onu kendi menfaatlerine daha yararlı bir hâle getirmek amacıyla siyasî iktidara hâkim olmak için, halkı âlet edip onun omuzlarına basarak Monarşi'yi deviren Burjuva sınıfının Kurucu Mecliste aldığı ilk kararlardan biri «le Chapelier» kanunudur. *Bu kanuna göre Devlet'in karşısında* halkın menfaatlerini koruyacak, söz söyliyecek herhangi bir meslekî teşkilâtın kurulması yasak edilmişti.

1791 den tâ... 1862 tarihine kadar, 1831 ve 1848 ihtilâllerindeki teşebbüsleri hariç, aynı meslek ve sanat kolundan kurulmuş muhtelif «Karşılıklı Yardımlaşma» teşekkülleri gizli faaliyetleri ile teşkilâtlarını daha da geliştirerek «Mukavemet Sandıkları» kurdular. *Bu sandıkların* gayesi üyelerden alınan ayda bir günlük çalışma parası (1) ile ücretlerinin inmesini önlemek için yapılan ve bazan uzun süren grevleri finanse edebilmek, işçinin hastalanması halinde işçiye günlük ücretine yakın para vermek, tekaütlük halinde normal kazancının *üçte birini ödemek v.s. gibi*

Fransız İhtilâli zamanında taşrada konuşulan muhtelif yerli lehçe (patois) dili karşısında İnkilâpçılar millî birliği temin edebilmek için Fransız dilini mecburî tuttular. O zamana kadar paralı olan eğitimde ilk öğretimi parasız ve mecburî olarak kabul ettiler.

Danton 1793 te «Ekmek'ten sonra halkın ilk ihtiyacı eğitimdir. Aile reisini, çocuğunu okula göndermeğe zorlamak lâzım» diyordu.

Fakat Robespierre'in düşüşü ile zengin sınıf, 1795 te ilk öğretim mecburiyetini kaldırdı ve daha sonra da eğitimi paralı yaptı.

Öğretmen korkusu!

1833 senesinde Fransa'da 2500 köyü okulsuz ve öğretmensiz buluyoruz. Cehaletin de ihtilâle yol açabileceğini düşünen burjuva Guizot hükümeti inkilâpçı doktrinlerden halk tabakasını muhafaza edebilmek için asgarî bir bilgi, moral ve din eğitimini istedi. *Çok fakirler hariç, ilk öğretim parasız olmadığı gibi mecburî de tutulmadı.* Fakat öğretmen yetiştirmek için her vilâyette bir öğretmen okulu açılmasına karar verildi.

1848 de okullara kayıtlı öğrencilerin yüzde 64'ü okuma yazma öğrenmişti.

Zaman içinde herşeyin değiştiği gibi insan karakter ve düşüncelerinde de değişiklikler oluyor.

Bir zamanlar eğitimi savunan ve papazlara karşı cephe alan Fransız devlet adamlarında Thiers, halkın şuurlanmağa başladığını gördüğü anda 37.000 ilk öğretmene «Cemiyet düşmanı komünistler, sosyalistler» diye hücuma başladı.

«Bütün ilk öğretimi papazlar yapmalıdırlar. En iyi felsefeyi de onlar verirler. Okumak — yazmak ve sayı saymak kâfi. *Üst tarafı fazla.... Esasen eğitim, herkes* için iyi değildir. İlk öğretim insanı düşündürmeğe başlatır ve bu herkese nasip değildir.»

Okullar, «Falloux» kanunu ile 1850 de papazların kontroluna geçti.

Fakat Napoleon III., gittikçe gelişen halk hareketleri karşısında ve bir zamanlar fakir sınıfı savunduğunu hatırlıyarak bir jest olmak üzere 1862 de Londra'da *açılan milletlerarası sergiye bir işçi heyeti* gönderdi. Bu heyet İngilterede sendikaları etrafında iyice organize edilmiş emekçi sınıfın Avrupanın yüksek ücret ve aylıklarını aldıklarını gördü.

İngilizlerin misalleriyle fethedilmiş olarak dönen heyet, «Karşılıklı yardımlaşma» ve «Mukavemet sandıkları» nı derhal «Sendika odaları» na çevirmeğe başladı.

Bir bildiri yayınlayarak emekçileri etrafına topladı. Napoleon III., bilhassa Londra'ya kendi gönderdiği bu heyetin ve emekçilerin arzularını kabul ederek «Grev hakkı» nı onayladı.

Emekçinin hayat şartını en mükemmel şekle getirecek yegâne silâh olan grev hakkının kanunen tanınması sosyal reformların *en mühimlerinden biri oldu.*

Sendika odalarına müsaade edildi.

Her ne kadar ilk öğretim mecburi ve parasız olarak kabul ettirilemedi ise de 10.000 ilk okulun daha açılmasına başlandı.

İlk öğretim mecburiyetini Fransa'da görebilmek için Üçüncü Cumhuriyette iktidara gelen Jules Ferry'nin 1881 de başbakanlığa gelmesini beklemek lâzım. Jules *Ferry yalnız ilk okul mecburiyetini kabul* ettirtmekle kalmadı, öğretimi parasız ve yukarıda bahsettiğimiz Falloux kanununu da iptal ederek tarafsız bir hale getirdi.

Napoleon III.'ün düşmesiyle tekrar iktidarı ellerine alan burjuva sınıfının idare ettiği Üçüncü Cumhuriyetin ilk seneleri *liberal bir rejim oldu. İlk öğretmenlere da*ha fazla kıymet verilerek onların ilk defa federasyon kurmalarına müsaade edildi. Böyle bir toleransın öğretmenlere gösterilmesinin yegâne sebebi onlara biraz hoş görünüp öğretmenler sayesinde köylüleri cumhuriyetçi rejime kazanmaktı. Çünkü o güne kadar papazların kontrolu ve öğretimi altında köylü, derebeyi sistemine ve dolayısıyle *Monarşiye daha fazla alışıktı.*

İlk sendika denemesi

Fakat 1905 senesine doğru sayıları 125.000 i bulan ilk okul öğretmenlerinden federasyona kayıtlı 100.000 öğretmen hayat şartlarını biraz olsun yükselttirmek emeliyle Sendika kurmak teşebbüsüne geçince hükümet tarafından şiddetle cezalandırıldılar.

Bu harekete yalnız öğretmenler değil, *onların önderliğinde diğer devlet memurla*rı da katılmıştı.

Netice olarak öğretmen ve memurlar istedikleri sendikayı kuramadıkları gibi ellerinde bulundurdukları federasyonlar da hükümet emriyle kapattırıldı ve herhangi bir meslekî teşkilâtın kurulması Birinci Dünya Savaşının başlangıcına kadar yasak edildi.

Genel Sendikacılık içinde memurlar

Özel sektörde çalışan emekçi sınıfın *sendikalaşıp, hayat seviyelerini yükseltmek* için girdikleri mücadeleyi bütün kuvvetleriyle destekleyen öğretmen ve memurların kendi hayat seviyelerini de biraz olsun yükseltebilmek için girdikleri bu teşebbüs gayet normaldi.

Netekim çeşitli iş bölümlerinde çalışan *emekçi sınıf sendikalar kurmuş ve bunlar* birarada birleşerek 1895 te Genel İş Konfederasyonu'nu (C.G.T.) meydana getirmişlerdi.

Fransada ilk sendikacılık hareketleri «Sınıfların kavgası» olarak doğmadı. Bir sendika, esasında çalışma şartlarını mükemmeleştirmek ve mütemadiyen yükselen hayat şartları karşısında emeğinin karşılığını istemek ve onu müdafaa etmek için çalışanlardan kurulmuş devamlı bir teşkilâttır.

Fakat hükümet ve hükümetlerin devamlı anlayışsızlıkları karşısında Fransız sendikaları Ondokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan anarşist ve komünist cereyanlarına ister istemez tarafsız kalamadı.

Yüzyıllardanberi emeğinin karşılığını arayan işçi hakaret gördü, ezildi, hapse atıldı, kurşuna dizildi. Emekçilerin haklarını aramak için giriştikleri bu harekette daima karşılarında Devleti ve polisi gördü.

İşçi artık, Hükümetini çalıştığı müessesenin patronu, kalfası, yaşlı bir general, *hâkim ve hapishane gardiyanı gibi* çizgiler altında görmeğe başlamıştı.

Anarşistlere (Proudhon'culara) göre Devlet, halkı hürriyete götürecek bir âlet değildir. Zira Devlet, Devlet olarak bir baskı ve zulüm âletidir O hâlde, cemiyet kanunlarını yıkmalı, ücret dâvasını kaldırmalı, *işçiler çalıştıkları atölye ve fabrika*lara sahip çıkmalıdırlar. Buna erişebilmek için yollar, sendikaların söylediği firmalardan mal almamak, sabotaj yaparak istihsali azaltıp kötü mal piyasaya sürmek ve muhtelif tarzda grevlerle iktisadî hayatı durdurmak.

Marx'istler ise emekçilerin kurdukları sendikaları bir partiye bağlayıp, siyasî ve iktisadî bir doktrin içersinde iktidarı ele geçirmek gayesini güdüyorlardı.

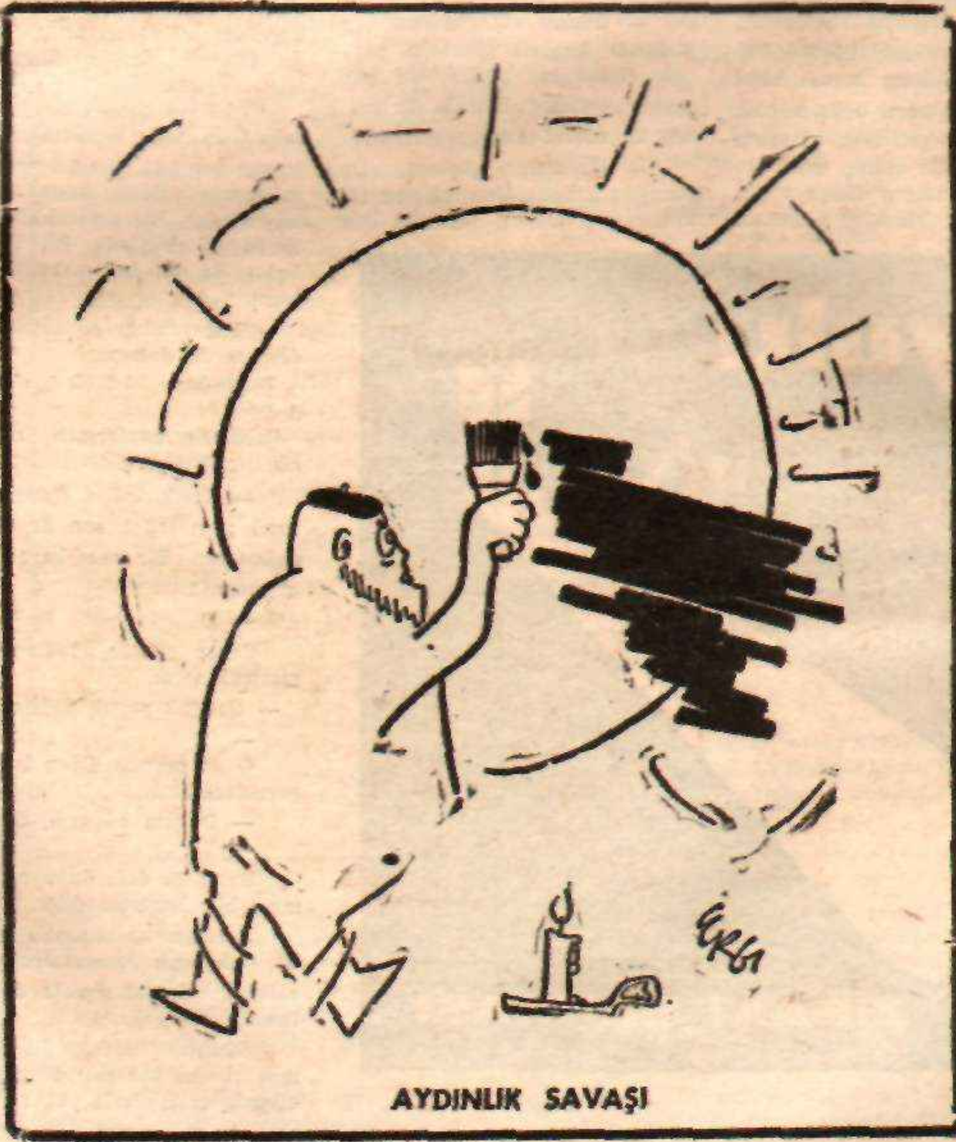
Bu iki doktrin içersinde sendikaları etrafına toplıyan Genel İş Konfederasyonu (C.G.T.) 1906 da bu iki ayrı cereyana uygun, Amiens şartı prensiplerini uyguladı.

1914 senesine kadar devam eden ihtilâlci sendikacılık zihniyeti Birinci Dünya Savaşı ile sona erdi.

İhtilâlci sendikacılık, prensip itibariyle harbe karşıydı. Anarşistlere göre harbin sebebi ekonomiktir. O hâlde kapitalistlerin emperyalist ve ekonomik hırslarına âlet olunmamalıdır.

Aynı sene içinde teşkilâtlanarak sendikalar kuran öğretmenler de *C.G.T.* ye katılmıştı. Onlarda bu şekilde düşünüyordu. Fakat C.G.T nin içinde görülen fikir aykırılığı ve Fransız hükümetinin C.G.T. genel sekreteri Léon Jouhaux yu Ulus Komiseri yaparak bünyesine alması, radyo, basın vasıtasıyla propagandaya başlaması ve nihayet *Fransız sendikacılarıyla* Alman sendikacılarının harbi önlemek için bir türlü anlaşamaması işçilerde muharip hisleri *kuvvetlendirdi.*

C.G.T içinde azlık teşkil eden öğret



AYDINLIK SAVAŞI

menler ve maden işçileri harbin başlamasına rağmen diğer işçilerin ve düşman devletlerin zihniyeti ötesinde, kendileri gibi düşünen düşman devletlerin öğretmen ve işçilerinin iştirakiyle harbi durdurtmak üzere 1915 de Zimmerwald milletlerarası konferansına giriştiler.

«Harbi önleyecek en büyük sulhsever açlık, bize yakında elini uzatacak. Yiyecek ekmek ve kışın yakacak kömür bulamadığımız zaman bütün göğüslerden sulh diye haykırılar çıkacak...» 1917 de öğretmenlerin hazırladığı bu bildirinin diğer emekçi sınıfın üzerinde büyük tesiri oldu.

Birinci Dünya savaşının sona ermesiyle yalnız Fransa değil bütün memleketler ihtilâlci ve inkilapçı harekətlere sahne oldu. Rusyada komünistler iş başına gelmişti. Bolşeviklerin ellerine geçirdikleri bu idare bilhassa Avrupada büyük halk hareketlerine sebep olmuş, gittikçe gelişen ve kuvvetleşen sendikalarda komünist elemanlar daha ağır basmıya başlamıştı.

C.G.T.'nin içinde komünist elemanların gittikçe çoğalmaya başladığını gören ve Birinci Dünya Savaşında, Fransız hükümeti bünyesinde yer alan eski konfederasyoncular birleşerek komünistleri ve Fransız Millî Eğitim Federasyonunu ihraç ettiler.

Bolşevik rejiminin Rusyaya yerleşmesi ve Avrupayı saran ihtilâlci hareketlerin tesiri altında içlerinde komünistlerin de bulunduğu Fransız İlkokul Öğretmenleri Sendikası C.G.T. den ayrılarak (C.G.T.U) ya Genel İş Konfederesyonu Siyasî Birliğine girdiler.

C.G.T.U. Fransanın geçirmekte olduğu bu güçlerden istifade ederek bir taraftan üyelerini gittikçe arttırırken, diğer taraftan siyasî maksatlı grevlerle, gösterilerle iktidarı ele geçirmek gayesini güttü.

C.G.T.U.'nun 1929'a kadar süren bu ihtilâlci hareketleri karşısında tutunabilen kapitalist rejimin yanında C.G.T. daha temkinli, daha realist bir tutum göstererek emekçi menfaatlerinin ancak iktidarla münakaşa edilerek elde edileceği yolunu tuttu.

C.G.T.U. emekçi menfaatlerinden ziyade tutumunun politika olduğunu gören ve gittikçe aşırı komünistlerin eline geçen teşkilât karşısında, Fransız Millî Eğitim Federasyonu, tekrar C.G.T. ye döndü.

1928 de kurulan Memurlar Sendikası Federasyonu da C.G.T. ye iltihak edince C.G.T. tekrar eski kuvvetini kazandı.

C.G.T. idarecileri her ne kadar yukarda bahsettiğimiz Amiens Şartı ile daima «Devlete karşı» ihtilâlci sendikacılık prensibini temel tuttularsa da gittikçe felâket halini alan «Kapitalizm'in Büyük Krizi» karşısında Devletle anlaşarak plânlı ve güdümlü bir ekonomi sistemi aramak mecburiyetini hissettiler.

Fransız emekçi hareketleri mitolojisinde 1936 senesi Fransız sendikacılarının en zengin ve en hareketli hadiseleriyle doludur.

Gittikçe şiddetlenen «Büyük Kriz» ve «Faşizm» cereyanları karşısında bütün sendikalar C.G.T., C.G.T.U., komünist ve sosyalist partileri de dahil 1934 den 1938'e kadar birleşerek «Le Front Populaire — Halk Cephesi» ni kurdular.

Büyük kriz ve işsizlikten dolayı çalıştıkları fabrikaları, mağazaları ve dükkânları basan her çeşit işçi ve memurlar hayatlarında ilk defa patronları ve şefleri önünde başları dik, sevinç içinde şarkılar söyliyerek iş yerlerini işgal ettiler. Durum öyle bir noktaya gelmişti ki işçileriyle çoktan anlaşmaya hazır olduğunu söyleyen patronların teklifi emekçileri artık ilgilendirmiyordu bile.

Çok defa patronlarıyla anlaşmalarına rağmen emekçi sınıf işyerlerini işgal suretiyle tekrar greve başlıyordu. Asla emekçi sınıf biribirleriyle bu derece sıkı anlaşarak bağlanmamış, kendilerinin de yeryüzünde mevcut olduklarını ve onların sayesinde ancak patronların kazanabildiklerini ispat edememişti.

Faşizm cereyanlarının gittikçe artması, İkinci Dünya Savaşının başlaması ihtimali bu hareketlere son verdi.

Öğretmen sendikasının önemi

Sendika denilince insanın aklına ilk evvelâ fabrikalarda çalışan mavi tulumlu işçiler gelir. Fakat kaderin cilvesine bakın ki Fransada emekçi hareketlerin içinde en kuvvetli teşkilât «mavi tulumlu» lardan değil de, daha çok Devlet memuru sayılan İlkokul öğretmenleri tarafından gelir.

1959'da yaptıkları kongrede Fransız Millî Eğitim Federasyonunun üye sayısı 260.000 dir. Bu miktarın yüzde 80'ini İlkokul Öğretmenleri Millî Sendikası üyeleri teşkil etmektedir.

Millî Eğitim Federasyonu (F.E.N.), bugün Fransada muhtelif işçi sendikalarını etrafına toplıyan üç büyük Konfederasyondan hemen sonra tek başına bir kuvvet olarak gelir. 1953 senesine kadar (C.G.T.) ye, Genel İş Konfederasyonuna bağlı olan (F.E.N.) Fransız Millî Eğitim Federasyonu, Konfederasyonun bünyesinde zaman zaman görülen aşırı solcu ihtilâfları dolayısile muhtariyetini kurtarmak gayesile ayrıldı.

Fransada öğretmenler, okullarını Halk ve Cumhuriyet gibi telakkî edip severler. Lâik ve Demokratik prensipler üzerinden eğitim dâvasına öncü olarak onu savunurlar ve gittikçe ileri götürmeğe çalışırlar.

Sendika ve Federasyon çalışmalarında, kültür eserlerinin gelişip yayılmasına, spor hareketlerine, halk ve gençlik hareketlerine katılırlar.

Kendilerinin tertip ettikleri muhtelif gazete ve dergilerle yayın imkânına sahiptirler.

Çoğunluğu teşkil ettikleri ve kurucuları oldukları için, Federasyon ekseriya İlk Okul Öğretmenleri Sendikası Genel Sekreteri tarafından idare edilir.

Çoğunluğu sosyalistler teşkil ederler. Son kongrelerinde komünist elemanların yüzde 22,5 ve anarşistlerinse yüzde 6 gibi azınlık teşkil ettiği görülmüştür.

Bünyesinde çeşitli görüşlere sahip solcu elemanların mevcudiyeti dolayısile, büyük çaptaki meseleler karşısında ekseriya sosyalist ve bazan da komünist partisiyle görüş birliği olur.

İlk Okul Öğretmenleri Sendikasının hayatı iki mühim özelliği ile göze çarpmaktadır. Birincisi öğretmen miktarı arttıkça, sendika üye adedinin de çoğalması, ikincisiyse yukarda bahsettiğimiz değişik görüşlerin aynı orantıda kalmasıdır.

Halbuki diğer sınıf işçilerde durum aynı değildir. Çoklarının sendikaya üyelikleri sırf şahsî menfaatlere dayanmakta ve hayat şartları biraz düzeldikçe sendikalarına olan bağlılıkları gevşemekte ve nihayet bir gün üye kartını dahi yenilemeği unutmaktadırlar.

Öğretmenler ise sosyal meseleleri, bencil ve kişisel dâvalar yönünden sorunlamayıp, onları 45 milyonluk millî bir dâva olarak yorumlamakta ve hattâ bunları diğer memleketlerle kıyas ederek Dünya çapında mütalaâ etmektedirler.

İktisadî ve Sosyal anketler hazırlayarak yalnız eğitim dâvasının değil işçi ve köylü hareketlerinin de ilerlemesinde önemli rol oynarlar.

Fransada 40.000 civarında köy vardır ve okulsuz köy yoktur. Okuma—yazma nisbeti yüzde yüzdür. Ekserî köylerde muhtar vekillikleri ve muhtarlık vâzifesi o köyün başöğretmeni veya öğretmeni tarafından görülür.

Millî Eğitim Federasyonunun politikası çoğunluk politikasıdır.

Son 10 senedir ve bilhassa Cezayir meselesinde, Cezayire istiklâl verilmesini istemiş, büyük çapta grevler hazırlayıp halkı muhtelif nümayiş ve gösterilerde temsil etmiştir.

Federasyon, Genel İş Konfederasyonu (C.G.T.) ile anti—komünist (C.F.T.C.) Hristiyan İşçilerin Fransız Konfederasyonu ve (C.G.T.F.O.) İşçi Kuvvetleri Genel İş Konfederasyonu arasında en büyük aracılık rolü oynamakta ve bütün sendikaların birleşip tek bir sendika etrafında toplanması yolunu aramaktadır.

Başkan Kennedy'nin 1960 Kasım seçimlerinde, Taft—Hartley'in gittikçe artan hayat pahalılığı karşısında ücretleri sâbit tutma politikasını savunan Nixon'u yenip seçimlerde kazanmasına sebep nasıl Amerikan Sendikaları olmuşsa, Fransada da 13 Mayıs 1958 askerî hükümet darbesiyle iktidara gelen De Gaulle'ün ilk günlerinde Cezayirin istiklâli aleyhinde alınan kararlardaki değişmelerede o derecede Fransız sedikalarının, bilhassa (F.E.N.) Millî Eğitim Federasyonunun (U.N.E.F.) Fransa Talebeleri Millî Birliği ile sıkı sıkıya çalışmaları sebep olmuştur.

Öğretmen ve üniversite öğrencilerinin hazırladıkları grev, gösteri ve nümayişlere diğer işçi sendika ve federasyonlarını da davet ederek De Gaulle'ün Cezayir politikasının tedricen değişmesine tesir etmiş ve bugün görüldüğü gibi Cezayir nihayet hürriyetine kavuşmuştur.

★

Fransada öğretmenler ve memurlar sendikaları etrafında toplanıp gittikçe artan hayat pahalılığı önünde her ne kadar kendi sosyal durumlarını, eğitim dâvalarını müdafaa ediyorlarsa da, büyük çapta halk problemlerini [illegible] tün sendikaları [illegible] lik» kurulabilecek [illegible] yaç duymaktadır [illegible] lar da [illegible] rini daha iyi [illegible] inanmaktadırlar.

Çekerek öğretmenler Derneği, Cura'ya cevâp veriyor:

Mustafa Cura adında biri imişsiniz. Ankara Öğretmenler Derneği Başkanı sıfatınızla bir bildiri yayınlamışsınız. Türkiyedeki tüm öğretmen dernekleri ne postaladığınız bu bildirinin bir örneğini de derneğimize göndermek lütfunda bulunmuşsunuz! Teşekkürler ederiz.

Posası çıktıktan sonra, bu uzun bildirinizden geriye şunlar kalıyor:

1 — Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu Aydın Kongresi ve sonuçları «kanun ve tüzük ahkâmı muvacehesinde gayri meşrudur.» «Çünkü kongrede temsil hakkını bihakkın haiz olanların sayısı tamamın % 20 sidir.» «34000 üyenin Aydında 6800 ü temsil edilmiştir».

2 — «Millî Federasyonun bugünkü yöneticileri öteden beri Köy Enstitüsü çıkışlı arkadaşlarımızın(!) omuzlarına basarak kendilerine yükselme yolu arayan belli kimselerdir.»

3 — «Bugün Türk öğretmenleri yeni baştan ve daha uygun bir teşkilâtlanmaya gitmenin zaruretine inanmış durumdadır. Bir çok iller il ölçüsünde birlik kurma teşebbüsü içindedirler.»

4 — Yeni Federasyon yöneticileri ile bunları seçenlerin (Bizim Radyo) tarafından «tebrik» edilmiş olmaları «mânidardır.»

5 — YÖN dergisinde yayınlanan ve Başbakan İnönü'ye sunulan Federasyon muhtırası:

a) «Siyasî mütecaviz ve hakaretamizdir». Bakanlık sandalyası uman Şükrü Koç'un amaçları dikkate alınarak düzenlenmiştir.

b) Öğretmen okullarının 8 yıla çıkarılması düşünülürken 5 yıllık Köy Enstitülerinin yeniden kurulmasını, yâni geriye dönüşü istemektedir.

c) Üretici insan tipini savunmakla «maneviyatçılığı, milliyetçiliği» inkâr etmektedir.

B. Cura!

Bildirinizi okuyan ve Federasyon muhtırası ile karşılaştıran derneğimiz bu gülünç iddialarınızı sırasıyla şöyle yanıtlar:

1 — Bizim bildiğimiz Mustafa Cura, Aydın kongresine gelene kadar yıllarca Federasyon yöneticiliği yapmış ve 70.000 öğretmenin bir temsilcisi olmak iddiasını taşımıştır. Çünkü kendisini yöneticiliğe seçen bundan önceki kongrelerin «gayri meşru» oldukları yolunda Mustafa Cura'nın, herhangi bir iddiası mevcut değildir. Kaldı ki Aydın kongresi delege bakımından, Federasyon tarihinde gelip geçen kongrelerin hepsinden kalabalıktır. Demek oluyor ki Cura bildirisi, yöneticilikten düşüşün ödünlemesidir; başka bir deyişle kuyruk acısı çığlığıdır.

2 — Tıpkı kökeni başka okullar olan meslektaşları gibi, Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenler de bilinçli kimselerdir. Onların, başkalarına basamak olmaktan habersiz, sürü niteliğinde bir topluluğun üyeleri olmadığını aslında siz de pek iyi bilirsiniz, B. Cura. Ne var ki bildiklerinizin uyarınca davranmak, her benzeriniz gibi sizi demagoji yapmaktan, giderek, kişisel çıkarlara konmaktan alıkoyacaktır. İşte bunun için, yerden göğe değin haklısınız.

3 — Kendinizi boşa yormayın B. Cura. İlçe dernekleri tıpkı kardeş il dernekleri gibi ve onlar kadar Federasyonda söz hakkına sahip olmakta devam edeceklerdir. Şunu demek isteriz ki, dernekçileri avlama kolaylığı sağlıyacağını sandığınız bir örgütlenmeyi göremiyeceksiniz.

4 — (Bizim Radyo) nun, hakkındaki övgülerini sebep göstererek; düşük yöneticilerin de bir zamanlar İnönü'ye komünist demeye yeltendikleri hatırlardadır. Tarih boyunca geriye tepmiş bir s i l â h l a oynarken ve 27 Mayısın alabora ettiği yöntemlere özenirken: politikacılardan, örneğin Bozcalı'dan çok daha fazla küçüldüğünüzü, nefret topladığınızı, yasalar önünde suçlu duruma düştüğünüzü size duyurmak isteriz B. Cura.

5 — Muhtıra hakkındaki görüşlerinize (!) gelince:

a) Çocuklar bile bilirler ki, demokratik yönetimlerde özellikle bakan olabilmek için «hakaret etmek, tecavüz etmek» değil; dinamik olmak, erdemli olmak gerekir. Bu yalın gerçeği Şükrü Koç mu bilmiyor, yoksa siz mi göremiyorsunuz. Kaldı ki herkes gibi siz şunu da biliyorsunuz ki, bugün Türkiyede bakan olmak istiyen kişinin: «ihtiyat» ı elden bırakmaması gerekmektedir. Şükrü Koçun, hem bakan olmak istemesi ve hem de üstelik «mütecaviz, hakaretamiz» davranması mümkün müdür? Burada da çelişmeye düştüğünüzü hatırlatmakla yetinelim, şimdilik.

b) O denli güdük anlayışlardasınız ki B. Cura, Köy Enstitüleri felsefesinin, bir öğrenim süresi sorunlu olduğunu sanmaktasınız. «Yılda 12 kere doğuran bir tavşan, gebeliği 2 yıl süren bir filin durumunu kavramaktan nasıl âcizse», görülüyor ki siz de (bir öğretmen olduğunuz halde) köy Enstitüleri nin o güçlü felsefesini kavramaktan o denli âcizsiniz. Köy Enstitüleri aşamasının hemen ötesinde duran toplumsal mutlulukları görmekte direnen sizin gibilere acımaktan başka ne yapılır?

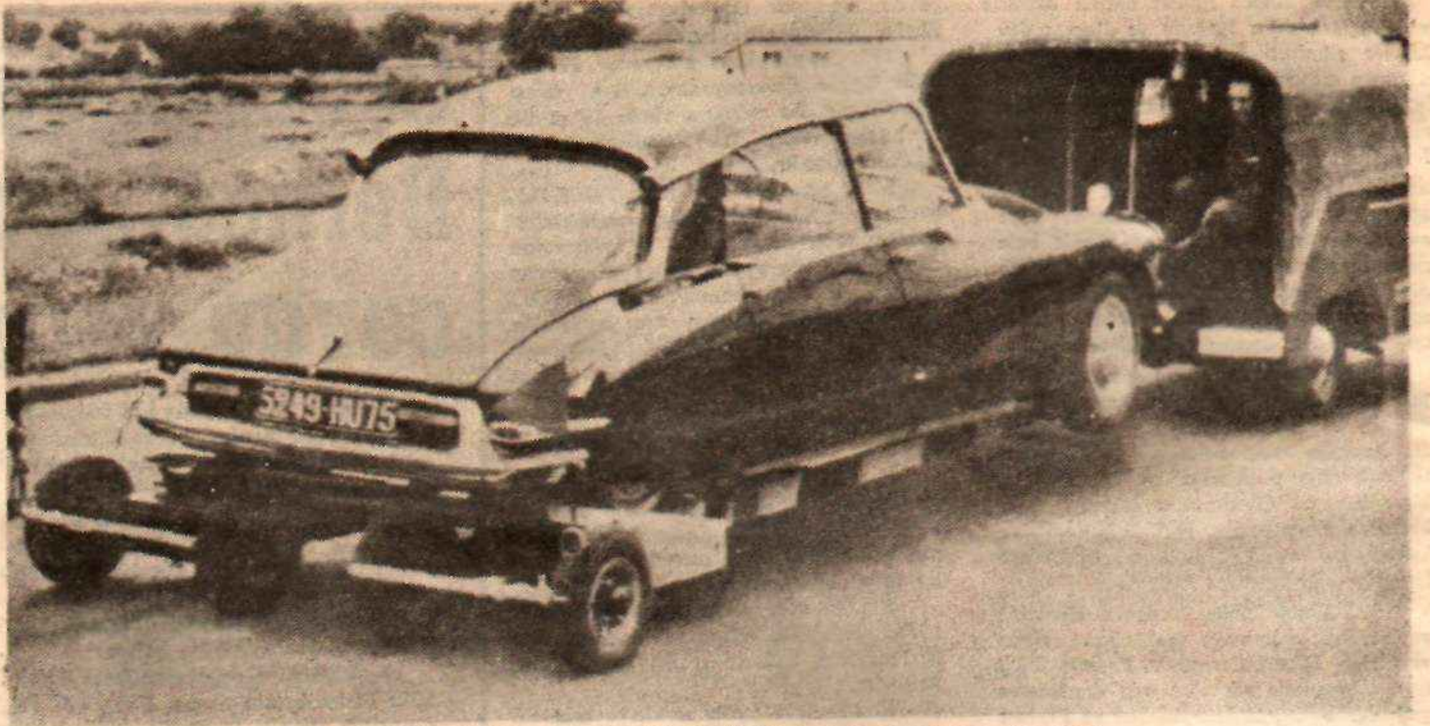
c) Evet B. Cura. «Bizim bugün en çok ihtiyaç duyduğumuz insan tipi istihsali artırıcı olanıdır». «Kaldı ki ileri eğitim kurumları dünyanın her yerinde çoktandır üretici insan tipini amaçlamış bulunmaktadırlar. Çünkü üretici insana yönelmek, psikolojik ve pedagojik alandaki bilimsel verilerin bir gereği olduğu kadar, ulusal bir zorunluluktur da. Hal böyle iken siz B. Cura, bugünkü Türk öğretmenini bu gerçeklerden habersiz sanıyorsunuz, milliyetçilik nutukları çekiyorsunuz. Kendinizi boşuna yormayın. Her Türk öğretemeni, ileri toplumlardaki başka meslektaşları gibi, gerçek milliyetçiliğin, üretici yurttaşlar yetiştiren okullardan geçtiğini çok iyi bilmektedirler. Ayrıca Türk öğretmeni, şovenist millîyetçiliğin ve kuru maneviyatçılığın ulusumuzu ne hallere sürükliyeceğini de bilmektedir.

Son olarak deriz ki B. Cura, Ankara öğretmenler Derneğinden mahkeme kararı ile çıkarıldığınız haberi doğru değilse bile, tıpkı Bozcaadalıyı hatırlatan bu bildirinizin bedeli, size kesinlikle ödetilecektir. Bildiri diye yayınladığınız demagoji bültenini bir taşra öğretmenleri protesto ederken, başkent öğretmenlerinin susmaları beklenemez çünkü.

ÇEKEREK ÖĞRETMENLER DERNEĞİ

CEZAYİR

Bazı askerî liderlerin başkaldırması Siyasî Büro'yu görevini yapamaz hale getirdi. Önemli gelişmeler bekleniyor.



Suikast teşebbüsü sırasında De Gaulle'ün içinde bulunduğu otomobil
Delik deşik edildi...

İktidar ve saltanat

Yeni Cezayir'in kaderine hâkim olması gereken altı üyeli Siyasi Büro, otoritesini icra edemez hale gelmiş, bir bakıma 2 Ağustos anlaşmasiyle sona erdiği sanılan buhran yeniden patlak vermiş bulunuyor.

Ben Bellâ — Ben Hedda iktidar mücadelesi sırasında tarafsız kalan Cezayir bölgesinden sorumlu dördüncü askeri bölge (vilâyet) ile Ben Hedda'yı desteklemiş olan Kabiliye bölgesinden sorumlu üçüncü askeri bölge Siyasi Büro'ya karşı cephe aldılar. Geriye kalan dört askerî bölge Ben Bella'ya sadık. Askeri şeflerin uzlaşmaz tutumu 22 Ağustos çarşamba günü Cezayir radyosunun işgaliyle isyan mahiyetini aldı. Gazetelere sansür koyan, toplantıları dağıtan bu askerler açıkça yeniden teşkilâtlanmaya karşı olduklarını söylüyor ve ihtilâl devrindeki saltanatlarını sürdürmek istiyorlar.

Kuvvet denemesi

Siyasi Büro, «vazifelerinden çoğunu yapamaz» hale getiren bu duruma bir çıkış yolu aramak maksadiyle halkın hakemliğine baş vurdu. Aynı gün âsi askerler ve Siyasi Büro karşılıklı nümayişler düzenledi. Askerlerin düzenlediği nümayişe katılan iki ilâ üç yüz genç, «iş ve toprak reformu» istedi, milli kurtuluş ordusunun «devrim hedeflerinin koruyucusu» olduğunu ilân etti. Böylece askerlerin istekleri anlaşılıyordu.

Gerçekten, üç ve dört numaralı askeri bölge sorumluları kışlalarına dönmek istemiyor, ordunun savaş düzeninden muntazam, disiplinli tek komutanlığa bağlı bir kuruluşa geçmesinin tedricen ve kendi kontrolleri altında olmasında ve idarî makamlara atanacak Cezayirliler konusunda söz sahibi olmakta ısrar ediyorlar. Bunu devlet müesseselerinin halkın iştiyaklarına cevap vermesi maksadiyle istediklerini söyliyen âsi liderler böylece kendilerinde siyasi iktidar üzerinde söz sahibi olmak hakkını görmekte devam ediyor. Âsilerin ileri sürdüğü gerekçe de fırsatçılara ve sömürge rejiminin eski efendilerine meydanı boş bırakmamak.



Muhammed Hıdır
«Kuvvet siyasi büroda»

Siyasi Büro'nun mitingi ise halkın askerlerin kışlalarına dönmesinden yana olduğunu gösterdi. Forum meydanını dolduran onbeş bine yakın Cezayirli «askeri şeflerin saltanatına paydos, siviller iktidara» sloganı ile birleşti. Siyasi Büro üyesi Muhammet Hıdır, baş kaldıran askerî şefleri açıkça takbih etti, ordunun halktan çıktığını, fakat bunun bazı subayların halka karşı şiddet kullanmalarını haklı gösteremiyeceğini söyledi.

Budiaf'ın istifası

Ben Bella — Ben Hedda mücadelesinde geçici hükümet başkanını destekleyen Siyas Büro üyesi Budiaf 2 Ağusot tarihli anlaşma hükümlerinin yerine getirilmediğini öne sürerek istifasını sundu. Böylece Siyasi Büro Ben Bella ve dört arkadaşından ibaret kalıyor. Bunlar Muhammet Hıdır, Muhammet Said, Ben Alâ ve Rabih Bitat. Siyasi Büroda Ben Bella taraftarı olmıyan Ait Ahmet ve Budiaf, Cezayir devletinin kuruluş safhasında kenarda kalmayı tercih ediyorlar. Böylece 2 Ağustosta uzlaşmaya bağlanan buhranın en kuvvetli yönünün sivil — asker mücadelesi olduğu anlaşılıyor. Ben Bella'nın bu duruma nasıl bir çözüm yolu bulacağı meselesi çıkıyor ortaya. Siyasi Büro istifa yolunu seçmedi: fakat sorumluluklarını yerine getirmediğini söyliyerek otoriteyi fiilen elinde tutan dördüncü bölge yöneticilerini dünya kamuoyu önünde olayların akışından sorumlu ilân etti.

Seçimlerin ertelenmesi

Bu karışık durumun tabiî bir sonucu olarak 2 Eylülde yapılacağı ilân edilmiş olan Kurucu Meclis seçimleri belirsiz bir tarihe bırakıldı. Bunun siyasi ve iktisadî alanlarda etkileri son derece önemli.

Ben Bella Forum'daki nümayişte seçim programının ilk hedeflerini açıklamış ve bütün dünyanın gözlerinin Cezayir üzerinde olduğunu belirterek şu noktaları sıralamıştı:

1 — İşsizlikle mücadele. Memleketlerine dönen Fransız iş adamları belirli bir süre sonunda Cezayire geri dönmediği takdirde, devlet bu işletmeleri ve fabrikaları bizzat çalıştıracak.

2 — Toprak reformu

3 — Kuvvetli bir parti kurulması

4 — Ordunun yeniden teşkilâtlanması. Ordu münhasıran yurt savunması ile görevli ve devlete bağlı olacak.

5 — Milletlerarası alanda bağımsızlık hareketlerinin desteklenmesi.

6 — Cezayir devletinin inşası.

Seçimlerin belirsiz bir tarihe bırakılması bu hedeflerin gerçekleşmesini de geciktiriyor. Ayrıca başta Fransız ve Amerika olmak üzere Batılı devletler iktisadi ve mali yardımda bulunabilmek için seçimle iş başına gelmiş bir hükümetin kurulmasını bekliyor.

Ortada başlıca iki şık var: Dördüncü bölge askeri yöneticilerinin Siyasi Büro'yu dağıtarak idareyi ellerine almaları veya Ben Bella'nın kendine sadık diğer bölge komutanlarını toplıyarak bu kuvvet denemesinden galip çıkması. Birinci şıkkın çıkar yol olmadığı açık. İkinci şıkta da bertaraf edilecek nokta kardeş kanı akıtılması. Ben Bella'nın biran önce ekonomik sosyal ve eğitimle ilgili meseleleri ele alabilmesi için yeniden şiddetlenen iktidar buhranını atlatması şart.



General De Gaulle
Atlattı ama...

FRANSA

De Gaulle'e yapılan suikast teşebbüsü rejimin geleceği sorusunu yeniden ortaya attı.

Bıkılmıyan hedef

Fransa'nın kuvvetli cumhurbaşkanı General de Gaulle geçen hafta salı günü gayet iyi hazırlanmış bir suikastten talih eseri kurtuldu. Son bir yılda generale karşı girişilen öldürme teşebbüslerinin dördüncüsü bu. Bazı sabit fikirli inansanların De Gaulle'ün vücudunu ortadan kaldırmak hususunda vazgeçilmez bir istek duydukları muhakkak. Bu sabit fikirlerin OAS (Gizli Ordu Teşkilâtı) çatısı altında birleştiklerine şüphe yok. Bu faşist ve kanun dışı teşekkül Cezayir dâvasını kaybetmenin karşılığında De Gaulle'ün vücudunu istiyor. Aslında nihai emelleri bu da değil. Fransa'da nev'i şahsına münhasır bir yönetim kuran De Gaulle öldürüldükten sonra meydana gelecek karışıklık ve boşluktan istifade ederek, Faşistler iktidara gelmeyi tasarlıyor.

Bu endişe büsbütün yersiz değil. Zira suikast teşebbüsü ile ilgili şu noktalar dikkati çekiyor:

1 — Cumhurbaşkanının Villacoublay'e giderken takip ettiği yol her defasında değişik olup bir kaç saat önce tesbit edilmektedir.

2 — Suikast teşebbüsüuden sonra önemli şahsiyetlere ve gazete sorumlu müdürlerine gönderdiği mektuplarda, Gizli Ordu Teşkilâtı Millî Meclis antetli zarf ve kâğıt kullanmıştır.

3 — Bu mektupların bir kısmı Meclis postahanesinden atılmıştır.

Bu hususlar Gizli Ordu Teşkilâtının nerelere kadar sızdığını açıkça göstermektedir. Tehlikenin vahameti de tesbit edilmektedir.

Faşizm

De Gaulle'ün bilinen başlıca düşmanları müebbed hapse mahkûm edilen eski General Salan, durumu henüz belli olmıyan eski general Jouhaud, eski devlet bakanlarından Soustelle ve OAS'in bir kolu olan Millî Mukavemet Konseyi (CNR) nin başkanı eski başbakanlardan Bidault. Son ikisi Fransa dışında olan bu liderlerden başka ikinci derecede önemli şefler ve bir kiralık katiller grubu mevcut. Bu faşistlerle, Cezayir'deki menfaatleri kaybolan eski sömürgeciler kader birliği yapıyor. İşte Fransa'daki faşist kadronun kabataslak takdimi.

Bu kadronun karşısında aşırı soldan merkez—sağa kadar kuvvetli siyasi partiler, işçi ve meslek teşekkülleri ve faşizmi hiç bir şekilde tasvip etmiyen bir halkoyu mevcut.

Geçen Şubat ayında Pariste yüzbinlerin toplandığı muazzam mitingi hatırlamak faşizmin şansının ne kadar zayıf olduğunu gösterir. Fakat yetkili makamlar ileri bir hassasiyet göstererek, Gizli Ordu Teşkilâtının kökünü kazımalı, General de Gaulle de kendinden sonra muhtemel bir keşmekeşi önlemek ve normal parlemanter rejime dönüşü hazırlamak üzere gerekli tedbirleri almakta acele etmelidir.

BERLİN

Sovyetler, Doğu Almanyanın fiilen tanınmasına çalışıyor. Gözler Moskova'da.

Barbarca bir hareket

18 yaşında genç bir Almanın «Charlie» geçiş noktasında doğu Berlin polisi tarafından vurulması ve bir saat debelenmesine rağmen yardım görmiyerek ölmesi büyük heyecan ve infial yarattı.

Batı Berlinliler soğukkanlılıklarını

kaybederek, gence yardım etmiyen Amerikan askerleri aleyhinde gösteriler yaptı ve Savaş Anıtına nöbetçi getiren Sovyet otobüsünü taşa tuttu.

Bu olaylar Sovyetlerin Berlin'deki askeri komutanlığını lâğvetmesine ve Doğu Almanya ile ayrı barış anlaşması imzalayacağı yolundaki tehditlerini yenilemesine yol açtı.

Doğu Almanya

Lâğvedilen Sovyet komutanlığı yerine, Doğu Almanya Helmut Poppe adında bir generalin başkanlığında yeni bir garnizon kurdu. Bu durumda Batılılar karşılarında muhatap olarak Sovyet komutanı yerine tanımadıkları bir fiilî devletin temsilcisini bulacaklar. Üç batılı devlet — Amerika, Fransa, İngiltere— bu durumun dörtlü anlaşmalara uymadığını, Berlindeki durumdan Sovyetleri sorumlu tutmakta devam ettiklerini bir nota ile bildirdiler. Sovyetlerin meseleyi Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna götürme eğilimleri de gözönüne alınırsa, Berlin meselesini dört devletin yetki alanı dışına çıkarmak ve milletlerarası kamu oyuna maletmek istedikleri anlaşılıyor. Fakat Sovyetler Birliği'nin Birleşmiş milletlerde destekleneceği çok şüpheli.

Şimdilik, Doğu Almanya rejiminin fiilen tanınması yolunda bir adım atıldı. Batılılar arasında ve özellikle Batı Almanyada bu tezin pek çok taraftarı mevcut. Bunu Doğu Almanya ile ayrı bir barış anlaşması imzasının izlemesi mümkün. Fakat bu anlaşmaya pek fazla sayıda tarafsız devletin katılmıyacağı söylenebilir. Dolayısiyle Kruşçef bu yola gitmekte acele etmiyecek.

Moskova'da bir Birmanyalı

Birleşmiş Milletler Genel sekreteri Birmanyalı diplomat U Thant, bazı meseleleri ve bu arada Berlin meselesini görüşmek üzere Moskova'da.

U Thant Berlin konusunda yüklü bir dosyayı da beraberinde götürdü. Kruşçef'le yapacağı görüşmelerde Birmanyalı ılımlı diplomat, meselenin Birleşmiş Milletlere getirilip getirilmiyeceği konusunda zemin yoklıyacak ve muhtemelen bu meselenin dört devletin yetkisinde olduğunu doğrulayacak. Bu arada, tarafsızların otodeterminasyon taraftarı olduğunu da hatırlatabilecek.

İSPANYA

Asturya madenlerindeki grev hareketi genişliyor. Fransa «düşman» muamelesi görmekten şikâyetçi

Franko ve sosyal adalet

New York Times gazetesine yerdiği demeçte, askeri ittifaklar üzerinde duran Franko, memleketinin Batı Blokuna bağlı olduğu halde, bazı siyasi kurullar ve yayım organları tarafından düşman bir devlet muamelesi görmesinden yakınmıştır. Bu demecinde çözmeğe çalıştığı en önemli meselesinin gelecek kuşaklara ekonomik refah, istikrar ve sosyal adalet ve hürriyet getirmek olduğunu ileri süren faşist diktatör, Asturya bölgesinde gittikçe genişleyen grev hareketine hiç değinmemiştir. Bir kaç ay önceki grevi sudan bir zamla atlatan general Franko, halefini de tayin etmiş olmasına rağmen huzursuzluk içindedir.

Grev bölgesi Asturya'nın en önemli şehri Oviedo'da silâhlı polis birlikleri takviye edilmiş, her an müdahaleye hazır bekliyor.

İşçiler ne istiyor?

Son derece kötü şartlar altında çalışan maden işçileri, haftalık çalışma süresinin kırk saate inmesini istiyor. Franko rejiminin müzakere sisteminin işlemiyeceğini bilen işçilerin sendikalarına dahi haber vermeden giriştikleri bu grev hareketinde kimlerden destek gördükleri bilinmiyor. Grevin amaçları arasında «yavaş çalışma» tarzını uygulayan arkadaşlarının işten çıkarılmasını protesto etmek de var.

Asturya'da 43.500 işçinin yarısı grev yapıyor. Greve idari personelin katılmaması, sınıf mücadelesi niteliğini belirtiyor.



General Franco, faşist sendikaların mitinginde
Asıl işçi sesini duyuramıyor

Bizi nasıl görüyorlar?

BOĞAZDAKİ İKTİSADİ BUHRAN

TÜRK DEVLET GEMİSİ, SERT KRİZLERLE SARSILIYOR

Hamburg'ta çıkan haftalık gazete «Die Andere Zeitung»un 16 Ağustos 1962 tarihli sayısında yayınlanan Gert Siebert imzalı yazıyı sütunlarımıza alıyoruz:

Başbakan İnönü'nün kısa bir süre önce güçlükle kurabildiği yeni hükûmetle Türki'yenin yıllardır saplanıp kaldığı zorluklar hiç bir şekilde aşılabilmiş değildir. Ordu iki yıl önce Menderes rejimini devirdiği zaman yalnız rüşvet ve irtişayı önlemek ve bir kaç demokratik hürriyet getirmek değil, aynı zamanda köklü bir sosyal reforma gitmek, taşradaki ortaçağ şartlarını ortadan kaldırmak ve iktisadî hayatı da canlandırmak istemişti. Bugün Türkiye derin bir kriz içindedir ve sadece NATO üyelerinin, özellikle Amerika ve Federal Almanya'nın yardımları ülkeyi yıkıntıdan kurtarabilmektedir.

Memnuniyetsizlik artıyor

Köklü reformlar isteği her gün daha güçleniyor. Ocak ayında yüz elli aydın, işçi önderi, subay ve akademisyen bir bildiri yayınladılar:

«20. yüzyılın ikinci yarısında hayatlarını elleri ve kafalarıyla kazanan büyük bir kitleye karşı pasif kalan bir sistemin geçerliğine devamı imkânsızdır. Demokrasi şekilden ibaret kalmamalı, halkın katıldığı bir şey olmalıdır.»

Şu anda Türkiyede iktisadî kazanç ince bir tabakanın elindedir. Türkiye nüfusu bakımından bütün NATO ülkelerinin arasında en büyük orduyu kurmuş olmasına rağmen işsizlerin sayısı durmadan artmaktadır. İşçiler kaynaşmaktadır. Sendikalar bu günlerde bir kere daha grev hakkının kabulünü, asgarî ücretlerin tesbitini ve bir sosyal sigorta kurulmasını istediler. İstanbulda genel hizmetler işçileri, ücret konusundaki istekleri derhal yerine getirilmediği takdirde «sert tedbirler alacaklarını» söyliyerek tehditte bulundular. Karadeniz kıyısındaki Ereğli'de büyük bir miting tertiplendi ve bu toplantıda işçiler isteklerini açıkladılar.

Bu arada, devamlı silâhlanma ve iktisadî buhran (ki birbirinden ayrı şeyler değildir bunlar) gibi iki değirmen taşı arasında bulunan hükûmet birkaç teselli balonu fırlattı: toprak reformu ve ilk beş yıllık plân tasarıları.

Kötü bilânço

Türk iktisadına yön verici bir müdahelenin ne kadar gecikmiş olduğunu birkaç rakam açıkça gözler önüne koyabilir: Ticarî bilânço devamlı olarak pasiftedir 1962 yılı için 2,2 milyar DM değerinde ithalât ve 1,3 milyar DM değerinde ihracat hesaplanmıştır. Bu yuvarlak hesap 900 milyon DM açık demektir. Ödeme bilânçosu da kötüdür. Bu yıl için 900 milyon DM kadar dış yardım hesaplandığı halde Ankara'nın malî yükümlülükleri aynı yıl içinde 506 milyon DM'ı bulmakta, böylece borç yükü yine 400 milyon DM kadar artmaktadır. Dış borç sadece 1961 de 468 milyon DM artarak 5,632 milyarı bulmuştur. Sadece kredilerin ve diğer borçlanmaların alacaklı devletlere ödenmesi bile başlı başına bir meseledir. Tahminlere göre faizlerle birlikte yıllık ödemeler 1963 den sonra 696 milyon DM kadar olacaktır. Bu yükümlülüklerin en büyük kısmı askerî mahiyettekilerdir.

Beş yıllık plânın Haziranda açıklanan tasarısı yakından incelendiği zaman mesele o kadar emin görünmemektedir. Plân 1963 de yürürlüğe girecektir. Brüt sosyal üretimde ulaşılması kararlaştırılan yılda yüzde yedilik artış (ki zaten yüksek tutulmamıştır) yüzde üçlük bir nüfus artışı yüzünden yüzde dörde düşmektedir. Yatırım payının yükselmesi dolayısiyle özel, yoğaltımın tasarrufunda bulunacak gelir artışı yılda yüzde 2,4 e düşüyor. Gelirin iki misli artışı için bu şekildeki az yüzdeler ile kırk yıl beklemek gerekecektir. İşsizlerin sayısı ön plâna alınmıştır; her şeye rağmen Türkiye'nin plânın sonu olan 1967 de bugünkünden 350.000 daha fazla işsize sahip olacağı hesaplanmıştır.

İhracat 1967 ye kadar şimdiki 1,3 den 1,6 milyar marka ve ithalât 2,12 den 2,56 milyar DM'a yükseltilecektir. Plân 1963 den 1967 ye kadar beş yıl içinde 7,268 milyar DM'lık bir ödeme bilânçosu açığını öngörmektedir. Para veren ülkelerin bir yardım konsorsiyumu bu açığı kapamaya yardım edecektir.

Daha yüksek vergiler

Üretim ve borçların yanı sıra vergiler de artacaktır. Sosyal üretimin şimdiki yüzde 146, lık vergi yükü 1967 ye kadar 17,3 e çıkarılacaktır. İlk başta tütün, alkollü içkiler ve servet vergileriyle nakliyat ve oto vergilerinin arttırılması düşünülmektedir. Daha çok işsiz, daha fazla borç ve daha yüksek vergiler — ilk beş yıllık plânın garantiyle beklenen sonucu budur. Kesin olmıyan bir şey varsa o da ortalama bir Türk vatandaşının beş yıl sonra yüzde on iki yüksek gelir sağlayıp sağlıyamıyacağıdır. Beş yıllık plân tek tek plân adı vermemektedir, «çerçeve plân» olarak tasarlanmıştır. Plânın gerçekleştirilmesi için özel ödevler yükliyen yıllık plânlar hazırlanacaktır. Özel sektöre devlet sektörünün önünde yer verildiği çok açık bir şekilde belirtilmiştir.

Bu beş yıllık plân gibi, kabineye Haziranda sunulan toprak reformu kanun tasarısı da kansızdır. Bölge bölge yürütülecek toprak reformu için tam yirmi yıl gerektiği ileri sürülmüştür. Kanun toprak mülkiyeti için en yüksek sınırları tesbit edecek ve bu da toprağın kalitesine göre değişecektir. Bu sınırların üstündeki topraklar parası verilerek alınıp dağıtılacak. dağıtılan toprağın yeni sahipleri de bunu belirli bir süre içinde taksitle ödiyecektir.

Türkiye'nin, bütün hayatın militarizasyonu yönündeki politikası dolayısıyla saplandığı iktisadî, sosyal ve siyasal buhran çok derindir. Sadece hâkimiyeti elinde bulunduran feodal– gerici yüksek tabakanın iktisadî plânlama ve toprak reformu ile uzlaştırılması gerektiği gerçeği bile bunu ortaya koyuyor. Plânlara ve toprak reformuna rağmen, bugünkü NATO'ya bağlılık politikasına devam edildiğinde hissedilebilir bir ilerlemenin mümkün olamıyacağı da açıktır.

KİTAPLAR

Doğu - Batı

Melih Cevdet Anday'ın Ataç Kitabevi tarafından yayınlanan kitabı üzerine düşünceler

Asım Bezirci

Melih Cevdet Anday'ın yazılarını eskiden gazete ve dergilerde de okumuştum. Nedense, zamanla hepsini unutmuşum. Geçende «Doğu — Batı» da (1) yeniden okudum onları. Bir hafta ya oldu, ya olmadı, eleştirmek üzere kalemi elime aldım. Tuhaf değil mi, yazılardan pek az şey kalmış aklımda. Çoğunu unutmuşum yine. Neden acaba? Belleğim çok zayıf da ondan mı? Önce «belki ondan» dedim. Belleğime (hafızama) aşırı bir güvenim yoktu çünkü. Sonra, kuşkuya düştüm. Araştırınca, ondan olmadığını sezdim. Ondan olsaydı, başkalarının yazılarını da çabucak unutmam gerekirdi. Unutmadığıma göre, işin içinde ayrı bir sebep olmalıydı. Dün Montaigne'i karıştırırken, bu sebebi bulur gibi oldum: Baktım, Montaigne bir sorunu tartışmaktan bir doğruyu ortaya çıkarmaktan çok kendi yaşadıklarını, duyduklarını, düşündüklerini dile getiriyor. Kendini anlatırken, «anı» nızı anlatıyor. Anday ise «doğru» yu arıyor. Bir kişisel gözlemi, yaşantıyı yansıtmaktan çok olayların, sorunların tartışmasına gidiyor. Başka bir deyişle, Montaigne'de görgü, Anday'da kurgu (speculation) ağır basıyor. Montaigne'in hayata bağlı gerçekçiliği Anday'da yerini düşünceye bağlı mantıkçılığa bırakıyor. Mantaigne ne kadar somut ve öznel ise, Anday da o kadar soyut ve nesnel görünüyor.

«Doğu—Batı», 1947 den beri Anday'ın çoğu gazetelerde yayımlanmış yazılarını içine alıyor. «Yazılarını» diyorum. Çünkü, eleştiri, ya da deneme sayamıyorum onları. Nitekim Anday da benim gibi düşünmüş olmalı ki, kapağa «toplum ve sanat üstüne yazılar» diye bir *açıklama* koymuş. Gerçi eleştiri, ya da denemeye kaçan yazılar da yok değil kitapta, ama pek azınlıkta kalıyor bunlar; çoğunluk bir çeşit «fıkra» özelliği taşıyor.

Anday, bu fıkralarda — Nurullah Ataç'la Mehmet Fuat gibi — «günlerin getirdiği» olaylar, sorunlar, yazılar üstünde duruyor. Bir daha irdeliyor onları, eleştiriyor, tartışıyor. Hiçbir önyargıyı, ya da düşünceyi «olduğu gibi» kabul etmiyor. Yeniden gözden geçiriyor, kuşkuyla kurcalıyor. Ne var ki, bu kurcalama us (akıl) alanında oluyor çoğunca. «Kim» dergisinde (2) yazılanın (sanırım, Rauf Mutluay yazmış) tersine, kaynaklara değin uzanmıyor, araştırmalara yönelmiyor. İncelemelere belgelere dayanmıyor. (3). Verilerin salt «mantık» yoluyla yoklanmasına eleştirilmesine dayanıyor. Üstelik, bu bile bütüncül bir kavrayış ve çözümleyişle yapılmıyor, parçalı bir görüşle yapılıyor. Bundan olacak, öne sürülen düşünceler hem yüzeyde kalıyor, hem de soyutluktan kurtulamıyor. Elbette Anday iyi bir mantıkçı; eleştirici bir zekâsı, uyanık bir dikkati var. Aykırılıkları, çelişmeleri hiç gözden kaçırmıyor. Ama, sorunları yukarıda belirttiğim yöntemle ele alması, bilgiden ve hayattan çok, usu yaslanması, öncalışmalara boş verip, enikonu «yazarken düşünmesi» yazdıklarının derinleşmesini, doyurucu bir genişliğe varmasını engelliyor. Hattâ kimi kez, yanılmalara yol açıyor. (Örnekin sözcüğü üstüne yaptığı yanlış açıklama bunun bir belirtisidir.)

Yazıların uzunluğu — birkaçını saymazsak — en çok iki üç sayfayı geçmiyor. (Bir sayfalık olanları bile var.) Bilindiği üzere, denemeci Alain'in «Propos» ları da böyle kısadır. Ama sığ değildir, oldukça yoğundur, derli topludur. Anday'ınkiler ise çokluk yoğunluktan uzaklaşıyor. Kısalığına, darlığına karşın can alıcı noktaları bulup oralarda derinleşmiyor. Çokluk yüzeyde dolaşıyor.

(Bunu görmek için, Anday'ın sanatçının sorumluluğunu işleyen «Sanatta Gafil Avlanmak» başlıklı yazısı ile J. P. Sartre'ın aynı konudaki yazılarını karşılaştırmak yeter.) Arasıra gerekmedikçe yayılıyor, dağılıyor. Öteyandan, bazı kavramlar açıklanmıyor, bazı yargıların gerekçesi belirtilmiyor, bazı sorular cevapsız bırakılıyor.

Örneğin, «Doğulular geri kalmışlar, Batılılar ileri gitmişler. Ne yapmalı?» (s. 17), «bizim divan şiirimizin Fars şiiri yanındaki değeri nedir?» (s. 15), «Bizim yazınımızın da bir kişiliği olması için ne yapmalı?» (s. 16), gibi sorular soruluyor, fakat cevapları verilmiyor.

Yazılarıyle Anday zaman zaman, gericiliğe ve sömürücülüğe karşı çıkıyor. Halkçılığı, devrimciliği tutuyor, batılılaşmayı savunuyor. Gelgelelim, bu savunuş henüz



Melih Cevdet An day

bir düşünsel dizge (système idéologique) halinde görülmüyor. Belirli bir öğreti (doctrine), felsefe ve yöntemle beslenmiyor. Yeni buluşlar, özgün düşünceler, bilinmiyen çözümler getirmiyor. (Bu bakımdan Anday'ı «yaratıcı» bir düşünürden çok eleştirici, çözümleyici bir yazar saymak yerinde olur.) Temel sorunlardan çok, yan sorunlarla uğraşıyor. Gerekleri, sınırları, kökleri, olanakları pek belirtilmiyen yüzeyde bir toplumculuktan öteye geçemiyor. Sosyalist bir kavrayış ve yorumlayışa ulaşmıyor. Gerçi 27 Mayıs olayından sonra, gazetelerde (özellikle Cumhuriyet'te) çıkan yazılariyle bu durumu epey aşmıştır. Oldukça derin, dizgeli, doyurucu yazılar yayımlamıştır. Ama, kitabındaki (Doğu—Batı'daki) yazılarının çoğu için aynı şey söylenemez. O kadar ki, bu yazılarına bakarsanız, Anday'ı «lâik, halkçı, devrimci» herhangi bir CHP. li yazardan güç ayırırsınız. Hattâ, arasıra ondan daha hafif, daha köşesiz bulursunuz.

Okuyanlarınız bilirler: Sabahattin Eyüboğlu, iyiliğine, doğruluğuna inandığı şeylere okurları da inandırmağa uğraşır. Anday ise pek hoşlanmıyor böyle bir uğraşmadan. Eğitici ve düşündürücü olmayı, öğretici ve inandırıcı olmaya yeğ tutuyor. Bunun için, usun süzgecinden geçirmeden, hiç bir düşünceyi benimsemiyor. Sokrates gibi, hep sorarak ve tartışarak doğruya varmayı deniyor. Kör inançları, beylik düşünceleri, köşelemiş yargıları sarsmağa çalışıyor. Okurları saplantılardan ayırıp kuşkuyla, sağduyuyla gerçeği aramağa götürüyor. Duyguya değil usa dayanmağa, dikkati uyanık tutmaya, bağnazlığı (taassubu) yenmeğe kafayı işletmeye çağırıyor. «Aldandığımızı, yanıldığımızı anlayınca, artık düşüncemizde direnmemeği, yeni baştan doğruyu aramayı» salık veriyor. (s. 12) Okurları, kendi deyişiyle, «kalıplardan kurtarmağa, kişilere de olaylara da önyargısız bakmağa» özendiriyor. (s. 10). Böylece, onların bir çeşit zihin eğitiminden geçirmiş, mantık jimnastiğiyle güçlendirmiş oluyor. Anday'ın asıl önemi de vardığı doğrulardan, düşüncelerden çok, bu güçlendirmededir. Onu, bu yönüyle değerlendirmek daha yerinde olsa gerek.

Eyüboğlu, «kafası yüreğinde» bir denemecidir. Anday ise, «yüreği kafasında» bir yazardır. Bu yüzden, Eyüboğlu'nun sanatçı yanı Anday'dan daha baskın görünüyor. Anday'da usçuluk ağır basıyor. O da, Ataç gibi, usçuluğu tutuyor : «Yalnız duygulu davranmayı sevmediğimden değil, bu yüzden suçlamaya kalkmam, dil devriminden yana değilim diyeni. Yeter ki usu ile söylesin bu sözü, duygu ile değil.» diye yazıyor (s. 21). Giderek, sanatta bile usçuluğu savunuyor: «Çağımızın sanatlarını duygu yönetmiyor artık. Yaratma yönünden böyle olunca, sanat ürünlerine bakarken de duygulanmamak gerekir. (. . .) Duygulanarak bakmanın yerini anlıyarak bakma alabilir. (...) sanatta usçu görüş, evren karşısında bilim adamı gibi davranmak oluyor. Bu yüzden yeni sanat okurlarını duygudan da, duyudan da çok, us yönetiyor.» (s. 4). «Tümü ele alınırsa batılı şiir usseverce bir şiirdir) (s. 47).

Doğrusu ya, sanatta usla duygunun birbirinden kesinlikle ayrılabileceğini sanmıyorum ben. Üstelik, biri olmadan yalnızca öbürünün olabileceğine de inanamıyorum. Hani, bizdeki cıvık, ya da yapmacık duygusuluğa (daha doğrusu, duygu sömürücülüğüne) karşı Anday'ın haklı tepkisini anlamıyor değilim, ama duyguyu toptan bir yana itip, salt usa yaslanmayı da pek kavrıyamıyorum. Bana şiirini tümüyle usçu sayamadığım gibi, içinde duygunun payı bulunmayan bir yaratış, bir sanat eseri de tasarlıyamıyorum. Bundan ötürü, duyguyla us arasında değişik bir «denge» kurulmasını daha doğal (tabiî) buluyorum.

Usçuluk Anday'ın yalnızca sanat ve düşüncesinde değil, uslûbunda da etkisini gösteriyor. Okurların gözünü boyıyacak süslü, duygulu, oyunlu bir anlatımdan ayırıyor onu. Yaldızlardan, canbazlık lardan kurtarıyor. Yalın, ussal (akılcı), açık, duru bir anlatıma götürüyor. Ayrıca, yazıların geniş ve belgeli önçalışmalarla, uzun ve yöntemli incelemelerle derinleşmemesi, yoğunlaşmaması bu anlatımın daha da rahat izlenmesine ve kolay anlaşılmasına yardım ediyor. Ama, öteyandan, kitabın keten helvası gibi tatlı tatlı yenen, fakat yiyeni çoğun doyurmayan bir kimliğe bürünmesine de yol hazırlıyor.

Anday'ın gelecek kitabında, bu kimliği silmeğe yöneleceğini umuyorum.

---

(1) Melih Cevdet Anday — Doğu—Batı, Ataç Kitabevi, İstanbul, 1961, s. 94.

(2) Kim dergisi. 25.9.1961.

(3) Arada sırada belge gösterildiği de oluyor. Fakat Anday, belleğine dayanarak yapıyor bunu. Örneğin «anımda aldanmıyorsam, Ataç, bir yazısına aşağı yukarı şöyle yanıtlamıştı..» diyerek Ataç'ın bir sözünü aktarıyor. Yahut, «yanılmıyorsam, Andre Gide...» diyerek Gide'in bir sözünü anıyor. Gelgelelim, bu söz Gide'in, Ataç'ın söylediğine uyuyor mu, uymuyor mu, orasını araştırmıyor. Nitekim, aradım ben, Ataç'ın Anday'ınkine benzer bir sözünü bulamadım.

İkinci Liste

1962—1963 sinema mevsiminde gösterilmek üzere getirilen filimlerle ilgili ikinci liste, ilkini bile aratacak niteliktedir. Gerçi, genel olarak başarısız da olsa bir Jules Dassin'in !La loi — Âsi kadın»ını, bir Nicholas Ray'in «The Savage Innocents — Vahşi masumlar»ını, «Bitter Victory — Acı zafer»ini görmek gerekir. Ama yirmi iki filimlik bir listede gerçekten sanat değeri taşıyan ancak bir filim («Mon Oncle — Amcam») yer alırsa, filim getiricilerimizin bu marifetlerine «pes» demekten başka yapacak iş kalmıyor. Eskiden yalnızca Amerikayla alış veriş eden filim getiricileri, listelerinin büyük kısmını kötü filimlerle doldurdukları vakit, bunu biraz da «toptan alım», «görmeden alım» usullerinin bir sonucu sanırdık. Yalnız belirli bir ülkenin belirli şirketleriyle alış veriş ederken, ister istemez onların şartlarına boyun eğmek zorunda kalındığı için bunu bir dereceye kadar hoş görmek gerekir diye düşünürdük. Fakat bu yirmi iki filimlik listede, bir kaç ortak yapımı saymazsak, bir tek Amerikan filmi bile yok. Liste, İtalyan, Fransız, İngiliz, Alman filimlerinden meydana geliyor. Doğrusu bu kadar değişik ülkelerin gidip de en döküntü filimlerini bulup çıkarmak başlı başına bir uzmanlık işi. Her halde «Amcam» da bu listeye yanlışlıkla girmiştir.

«Amcam», Türk seyircisine yeni bir komedi oyuncusunu tanıtacak. Adı Jacques Tati. Tati, Chaplin'den önce sinemanın en büyük komedi oyuncusu olarak bilinen ve onun bir çeşit öncüsü olan Max Linder'den beri, Fransız sinemasının en usta komedi oyuncusu olarak biliniyor. Önce sporla uğraşmış, sonra müzikhollerde oyunculuğa başlamış. Sporculukla pantomimayı birleştirerek «spor pantomimaları» yapmağa başlamış, bunları kısa kısa filimlerle perdeye de aktarmış. Ama bunlar 1935'lerde unutulup giden önemsiz çalışmalar. Tati 1948 de, bir posta müvezziinin bir köydeki serüvenlerini anlatan «Jour de Fête — Bayram günü» ile birdenbire ün kazanıverdi. Beş yıl bekledikten sonra «Monsieur Hulot» adında tipik bir Fransız yaratarak «Les vacances de M. Hulot — M. Hulot'nun tatili»yle bu başarısını pekiştirdi. 1958 de çevirdiği son filmi «Mon Oncle — Amcam», bu M. Hulot'nun yeni bir serüveni. 1958 Cannes Festivalinde Jüri özel armağanını, aynı yıl en iyi yabancı filim Oscar'ını, New York'lu eleştirmeciler armağanını kazanan «Amcam», ilk iki filminden başarısız bulunuyor ama, yine de Tati'yi tanıtması bakımından merakla beklenmeğe değer. Filimlerini uzun süre içinde özenle hazırlayan, senaryolarını yazan, baş rolü üzerine alan ve rejisörlüğü yüklenen Tati, «Amcam»da (aslında «Dayım»), Fransız burjuvazisinin, «modern» yaşayışın eleştirisini yapıyor.

Nicholas Ray'ın listede yer alan iki filminden «Bitter Victory — Acı zafer», René Hardy'nin «L'amère victoire» adlı romanından perdeye aktarılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında kuzey Afrika'daki iki İngiliz subayının portresiyle, savaşın bireyler üzerindeki psikolojik etkilerini ortaya koymak isteyen «Acı zafer»; «Jonny Cuitar — Dişi kartal», «Rebel Without a Cause — Âsi gençlik», Bigger Than Life — *Tehlikeli arzular» rejisörünün oldukça zayıf sayılabilecek* eserleri arasında yer alıyor. Ray'ın listedeki öbür filmi «The Savage Innocents — Vahşi masumlar» ise «Acı zafer»den bile hayli gerilerde yer almaktadır. Bir eskimo çiftinin yaşayışını oldukça melodramatik bir hava içinde veren filmin, bir Alman'ın yazdığı romandan aktarıldığı, bir İtalyan ile bir Amerikalının yapımcılığında meydana getirildiği, eskimo çiftini bir Amerikalı (Anthony Quinn) ile bir Japon'un (Yoko Tani) canlandırdığı, bir İngiliz, Fransız, İtalyan ortak yapımı olarak çevrildiği göz önüne alınırsa, bu kadar değişik temeller üzerine sağlam bir eser oturtulamıyacağı kendiliğinden ortaya çıkar.

Nitekim böyle çeşitli kaynaklara dayanan bir başka Amerikan rejisörü, Jules Dassin de, «La loi — Âsi kadın»da, daha küçük ölçüde olmakla birlikte, böyle bir başarısızlığa uğramaktadır. Dassin, Roger Vailland'ın 1957 Concour armağanını kazanan «La loi» romanını talya'da, Gina Lollobrigida, Yves Montand, Marcello Mastroianni, Pierre Prasseur, Melina Mercouri gibi oyuncularla çevirirken, ne romanın havasına, ne İtalyan köy yaşayışının özelliklerine uymadığı gibi, rollerin dağıtımında da anlaşılmaz terslikler yapmıştır.

Listenin geri kalan filimleri, «tarihi filimler», «serüven filimleri», «komediler», «melodramlar» arasında bölünüyor. Bunlar arasında en «ağır çeken», komedi bölümü. Tabii her şeyden önce «Amcam» filmiyle. Bunu, *epeyce ötelerden, İngiliz* rejisörü John Guillermin'in Fransız piyes yazarı Jean Anouilh'tan aktardığı «The Waltz of the Toreadors — Generalin aşkı» izliyor. Anouilh, savaşta kahraman, özel hayatta pısırık bir insan olan yaşlı bir general portresi çizmek istemiş. Guillermin bunu oldukça «sadakatle» perdeye yansıtıyor. Fakat, «Generalin aşkı»nda son yılların ünlü İngiliz komedi oyuncusu yer almasa, bu filim de listedeki öbür komediler seviyesinin üstüne pek çıkamazdı. Türk seyircisi, «Generalin aşkı» sayesinde bu İngiliz komedi oyuncusunu, Peter Sellers'i tanıyacak.

Komedi bölümünde ayrıca Cyril Frankel'in, bütün sevgilileri tesadüfen aynı saatte aynı yerdeki randevuya gelen bir «acemi Donjuan»ın serüvenini anlatan «Don't Bother to Knock — Herkesin sevgilisi» var. Bir İngiliz televizyon rejisörü olan William T. Kotchoff'un ilk filmi «Tiara Tahiti — Adalar güzeli» var. «Adalar güzeli», son savaşta Almanya'da başlayıp savaş ertesi Thiti'de sona eren *incir çekirdeği doldurmayacak* bir hikâyeyi anlatıyor. İtalyan rejisörü Dino Risi'nin çapkın bir tiyatro oyuncusunun serüvenlerini sıraladığı «Il mattatore — Yüz çehreli sanatkâr»ı var. Yine İtalyan rejisörü Steno'nun, mukavemet hareketine istemeksizin karışıp sonunda yanlışlıkla kahraman olan bir karaborsacının serüvenini anlattığı soğuk şakası« A noi pice freddo — Kediler üç defa miyavlar» ı var. Hattâ, kabak tadı veren «Acemi doktor» serisinden «Doctor in Love — Acemi Doktor Âşık» var.

Dram bölümünün filimleri, kadın, genç kız dergilerinin «hissi, aşki» resimli romanlarından pek öteye geçememektedir. *Belki «Racconti d'estate — Portofino âşıkları»nda* İtalyan rivyerasında zengin avına çıkan jigololarıı, milyoner avına çıkan yıldızcıkları, genç âşıklara para yediren yaşlı kadınları ele alan ve bu çevrenin bir çeşit eleştirisini yapmağa çalışan Gianni Franciolini'nin, ya da «Un amore a Roma — Roma'da bir aşk»ta bir kaç sevgili arasında bocalayan, bundan dolu sonunda asıl sevdiğini de elden kaçıran bir gazetecinin hikâyesini veren ve bir çeşit «duygusal dram» meydana getirmeğe çalışan Dino Risi'nin filimleri başarıya ulaşabilirdi. Ama birincisi, kendi gücünü aşacak şekilde bir filimde beş ayrı hikâyeyi anlatmağa kalkıştığı, ikincisi büyük bir duyarlık isteyen bir çalışmada yüzeyden aşağıya inemediği için filimleri de «seyredilebilir» olmakla kalmaktadır. Batı Almanya'nın bir kaç «ümidi»nden biri sayılan Helmut Kautner ise «resimli roman» anlayışından kurtulamadığı «Monpti — Sensiz yaşayamam»la bütün ümitleri kırmaktadır. Beyaz perdeye aşağı yukarı bir düzineye yakın aktarıldığı bilinen «Il padrone delle ferriere — Demirhane müdürü»nden hiç söz açmamak daha yerinde olur.

Serüven ve tarihsel filimler için de durum aynı. Leslie Norman'ın geçen savaşta uzakdoğuda bir İngiliz birliğinin serüvenini anlatan «The Long and the Short and the Tall — Unutulmaz kahramanlar»ı, savaşın psikolojik etkilerini incelemesi bakımından Ray'ın «Acı zaferi»ne ne kadar benziyorsa, başarısızlığı yönünden de onu andırmaktadır. Aynı şekilde, Ray'ın kendine özgü bazı sahne düzenleri, şiddet tutkusu nasıl «Acı zafer»i yine de seyredilmesi gereken filimler arasına sokuyorsa *Norman Leslie de hemen bütün İngiliz* rejisörlerine vergi teknik ustalıkla «Unutulmaz kahramanlar»ı seyredilebilir şekle sokmaktadır. Fakat Duilio Coletti'nin beylik aşk ve casusluk filmi «Londra cihaama Polo Mord — Casuslar çarpışıyor», Marc Allegre'nin çete başını yakalamak için çeteden bir kızla zoraki evlenip sonra ona âşık olan polis müfettişinin serüvenini anlattığı beylik polis filmi «Sois belle et tais—toi — Sahte sevgili» bu kadarcık bile ilgi çekmemektedir.

«Marco Polo — Marco Polo»nun niteliğini, filmin ikinci adıyla ortaya koymak en kestirmesi olacak: «L'avventura di un Italiano in Cina — *Bir İtalyanın Çin'deki serüveni*». Ya Tevrat'tan aktarma «Sodoma e Gomorra — Hazreti Lot'un gazabı»na ne demeli? Hele bu filimde yapımcı olarak bir zamanların ümit bağlanan Amerikan rejisörü Robert Aldrich'in yer almasına? Her sanatın olduğu gibi sinemanın da «ihtişamı ve «sefaleti» var. Bizim filim getiriciler yıllardan beri sinemanın «sefaleti»yle keselerini doldurup duruyorlar.

Nijat Özön

Sosyalizm ve Kapitalizm

Şevket Süreyya AYDEMİR

Türkiyenin gelişme dâvalarını sosyal açılardan aydınlatmak ve bu gelişmeye yarınki sosyal çatışmaları önleyici bir yön vermek çabası gittikçe genişlemektedir. Bu çaba, bazan Sosyalizm, bazan Türk sosyalizmi, bazan memleketçi sosyalizm veya sosyal milliyetçilik gibi çeşitli ifadelerle belirtilmektedir. Bu arada, Güneydoğu Asyadan Ortadoğu, Afrika, Güney Amerikaya kadar uzanan bölgelerdeki sosyal gelişmeleri de icine almak üzere «az gelişmiş memleketler sosyalizmi» anlamı da ortaya atılmakta ve yayılmaktadır. Fakat ifade farkları ne olursa olsun, bir sosyalizm mihveri etrafında toplanma ve gelişme meyli kuvvetlidir. Bu çabaları düzenlemek ve yaymak için bir «Sosyalist Kültür derneği» nin kurulması teşebbüsü son zamanlarda ortaya atılmıştır. Bu teşebbüs basında ve sosyal meselelere karsı ilgili çevrelerde çeşitli tartışmalara yol acmıştır.

İşte bu tartışmalar cümlesinden olarak VATAN gazetesinin 22 Ağustos tarihli nüshasında Behice Goran'ın bir yazısı ayrıca önem taşımakta ve ilgi uyandırmaktadır.

Sosyalist Dernek tartışmalarına katılan Behice Boran'ın bu yazısında ileri sürdüğü fikir ve görüşlerle tamamen birlik değiliz. Fakat buna bakmayarak evvelâ şunu belirtmek lâzımdır ki, Behice Boran'ın yazısı, üslûbundaki sâdelik, *görüşlerindeki açıklık, dokunduğu meselelerdeki* olgun inancaları ile kuvvetle dikkati cekmektedir.

Behice Boran'a göre sosyalizm, herşeyden önce *bir işçi sınıfı ideolojisidir.* Fakat bizde sosyalizmden yana aydınlar bunu böyle görmüyorlar, İşçi Partisi saflarına koşmak ve o saflarda yer almaktan çekiniyorlar. Bu aydınlar yayınlarında işçi hareketlerini koruyorlar, işçilere ve dâvalarına sempati duyuyorlar. Ama sosyalist hareketini «işçilere dayandırmak» işini gereği gibi kıymetlendirmiyorlar. Bu aydınlar işci hareketlerini sosyalist hareketin sadece bir unsuru sayıyorlar. Bu aydınların görüşünde, öncü, uzman aydınlar yani «KADRO» daha ağır basar.

Gene Behice Boran'a göre bizdeki sosyalist eğilimli aydınlar, işçinin siyasi mücadelesini lâyıkıyle benimsememektedir. Hattâ meselâ sendikaların siyaset dışı kalmasını savunmak ve işçilerin siyasi mecadelesini emek taraflısı siyasi partilere bırakmak suretiyle bu mücadeleyi zayıflatmaktadırlar. Bu yüzden de tâvizci politikacılar, karşılarında işçi sınıfını tam gücü ile göremiyorlar. *Hattâ Sosyalist Derneği kurma çabasında bile ona* göre bir ayırma olabilir. Yani Borana göre «sosyalist fikirleri samimiyetle benimseyenler» in, *isterlerse bir partiye*, isterlerse bir derneğe girmeleri çabası doğru değildir. Cemiyetin bireyleri (üniteleri) sınıflardır. Bunların icinde de iki kutup sınıf vardır: İşçiler ve istihsal araçları ile sermayeyi elinde tutanlar. Aydınlar ise bir sınıf değildir. Emekten yana ve emeğin iştiraki ile devletçilik şeklinde tarif edebilebilecek sosyalizm ise, işçi sınıfının ideolojisini ve iktisadi—politik hareketini ifade eder. Bu sebeple sosyalizm bir işçi sınıfı hareketidir. Sosyalist fikirler işçiden önce aydınlarda tutunabilir. Ama sosyalizmin öncüsü işçi sınıfıdır.

Sayın Behice Boran'ın, yukarıda işaret ettiğimiz yazısında yer alan görüşlerini *bu şekilde özetlemek kabildir.* Şimdi ve kimseyi ilzam etmemek kaydı ile bu görüşler üzerinde biraz duralım: Evvelâ şu nokta, sanıyorum ki herkesçe kabul edilecektir ki, sosyalizm, kapitalizmin bir mahsulüdür ve kısaca Ondokuzuncu yüzyılın evlâdıdır. Çünkü Ondokuzuncu yüz yıl. *Onsekizinci yüzyılın sonunda icad edilmeye* başlanıp gittikçe ve geniş ölçüde sanayie uygulanan makinaların yarattığı sanayi kapitalizmi *yüzyılıdır. İşçi sınıfını doğuran ise işte bu sanayi* kapitalizmidir. Kısacası, işçi sınıfı, çağdaş mânasıyle, sanayi kapitalizminin çocuğudur. Her türlü sermayeyi ve üretim araçlarını elinde tutan sınıfa yani burjuva sınıfına karşı, her türlü haklardan ve yaşama araçlarından yoksun olan, ya toprağını, ya tezgâhını, düzenini kaybedip, zaman zaman kendini «yedek işsizler ordusu» içinde bulan bu sınıfın yasama ve gelişme şartlarını inceleyen aydınlar ve bilginler, Ondokuzuncu yüzyılda sosyalizmi, sanayi ülkelerinde bir fikir ve mücadele cereyanı haline getirdiler. Çağdaş kapitalizmin yapısını ve gelişmelerini müşahede ve tenkit ile, bunların kanuniyetlerini arayan ve tarih içinde toplumun itici kuvvetlerini kanuniyetlere bağlayan çok cepheli bir doktrinden başka bir şey olmayan Marksizm, gene Ondokuzuncu yüzyılda ve Avrupada meydana geldi.

Vakıa sosyal izahların tarih içinde köklerini ilk çağa kadar götürmek kabildir. Köleyi ve elişçisini *her asırda bulabiliriz. Ticaret sermayedar*lığı, sömürgeci yayılmalar ilkçağa kadar gidebilir. Yeni kıtaların keşfinden sonra sömürgecilik, Batı Avrupada merkantilist hareketler bir vakıadır. Bu arada hayalci sosyalizm adıyle adlandırılan sosyal çabaları da olmuştur. Fakat çağdaş mânasıyle sosyalizm, ancak Ondokuzuncu yüzyılın ve bu yüzyılda büyük sanayici ve emperyalist metropollerin bir eseridir. Esas dâvası da, proletarya, yani üretim araçlarından mahrum işçi sınıfı ile sermayeyi ve üretim araçlarını elinde tutan sınıf arasındaki çatışmayı ihtilâl, veya ıslâhat yolu ile çözmektir. Bu çözüm, Birinci Dünya Savaşında tamamen bitkin düşmüş olan Rusyadaki 1917 ihtilâlleri ile yeni unsurlar kazanmış, yeni istikametler almıştır.

Fakat Ondokuzuncu yüzyılın hâdisesi, yalnız büyük sanayi memleketlerindeki işçi—sermayedar çatışmasından ibaret değildir. Bu Ondokuzuncu yüzyıl kapitalizmi, bir taraftan kendi metropollerinde işçi—sermayedar arasındaki sınıf kavgasını keskinleştirmiştir. Ama, diğer taraftan da, emperyalist genişlemelerle eline geçirdiği veya kontrolü altına aldığı sömürge ve yarı sömürgelerde, yerli sanayii çökertmek milletleri esir veya tâbi hale getirmek; bütün bu ülkeleri kendi sanayi mamullerine pazar ve kendı sanayi için ham madde yetiştiricisi haline sokmak, neticesi de gene bu Ondokuzuncu yüzyılın işidir. Demek ki sanayi kapitalizmi, bir taraftan Batıda proletarya ve burjuazi arasındaki çatışmayı yaratmış ve onun çözümü için sosyalizm mücadelesi doğmuştur. Diğer taraftan da bu sanayici memleketlerle müstemleke ve yarı müstemlekeler arasında iktisadi ve siyasi tabiiyet yaratarak dünya üzerinde, ileri gitmiş ve GERİ KALMIŞ *ÜLKELER çatışmasını doğurmuştur* ki, milli istiklâl savaşları, milli kurtuluş hareketleri, az gelişmiş memleketlerin kalkınma dâvaları buradan geliyor. Türkiye de bu ülkelerden biridir. Az gelişmiş memleketler gibi o da bir taraftan egalik için titrer ve istiklâli vesâyet altına düşülmesin diye uğraşmak zorunda kalırken, diğer taraftan da Batı memleketlerinin geçen asırda düştüğü sınıf kavgaları ve sonunda ihtilâlleri çıkmazına düşmemek için, kendi yapısında milliyetçi bir sosyal devlete yer vermek zorunda bulunuyor. Bu çabanın adına ister s o s y a l d e v l e t ç i l i k ister s o s y a l i z m diyelim, fakat bilmeliyiz ki, Güneydoğu Asyadan Ortadoğu, Afrika ve Güney Amerikaya kadar bütün bir âlemi bu dâvalar sarmış bulunmaktadır.

Çünkü müstemleke ve yarı müstemlekeler, yahut bugünkü tâbiri ile az gelişmiş memleketlerle büyük sanayi memleketleri arasında çatışma zaten dünya ölçüsünde bir çatışmaydı. Meselâ 1914 de, dünyanın 1334 milyon kilometrekare olan topraklarından 118 milyon kilometrekare, yani dünya topraklarının % 87 si sömürge veya yarı sömürge idi. O zaman 1.780 milyon olarak hesaplanan dünya nüfusunun da 1.270 milyonu *azgelişmiş tâbi memleketlerde yaşıyordu.*

Bugün bu sömürge ve yarı sömürge ülke ve milletlerin siyasi bağımsızlık savaşları geniş ölçüde *başarılmıştır. Fakat yeni usul emperyalist* kontroller durumuna düşmemek, Ondokuzuncu yüzyıl tipinde sınıf çatışmalarının gelişeceği kapitalist nizamlara sürüklenmemek çabaları henüz ortadadır. Bu memleketler yeniden, bir taraftan büyük devletlerin vesâyetine, diğer taraftan kendi içlerinde sınıf parçalanmalarına, sınıf kavgalarına, azgın bir kapitalizmin hırslı istimarı altına yuvarlanabilirler. İşte az gelişmiş memleketler sosyalizmi diyebileceğimiz başka bir tip sosyalizm, bu gerçek ve tehlikeli gelişmeleri önlemek çabasıdır.

Azgelişmiş, memleketçi ve milliyetçi sosyalizmlerde sınıf önderliği dâvası *sağlam bir dâva değildir.* Çünkü bu memleketler henüz az gelişmiş bir kapitalizm ve bazı yerlerde kapitalişm öncesi safhasındadır. Gaye sınıf kavgası, *sınıf önderliği, sınıf diktatörlü*ğü dâvası olmaktan ziyade, aydın bir fikir hareketi etrafında milletin sosyal adalet ilkelerini ve *sosyal mücadeleyi benimsemiş bütün aktif* tabakalarını bu hareketin etrafında birleştirmektir. Eğer böyle olmaz da, bu memleketlerde, meselâ *Türkiyede, sosyal* gelişmenin önderi ve öncüsü işçi sınıfıdır, Sosyal gelişme bir işçi mihveri etrafında döner, onun aktif kadrosu odur dersek, aslında bir milli kurtuluş dâvası olan sosyalizmi parçalamak tehlikesi belirir.

Onun için bu hareketi bizim, hâlâ tamamlanmayan ve fikir temelleri tam olarak doktrinleştirilmeyen milli inkılâbımızın ilkelerine, yani inkılâpçı bir Atatürkçülüğe bağlamakta isabet vardır. Çünkü Atatürk ruhunun ışık tuttuğu milli kurtuluş hareketi:

* İstiklâlcidir.
* Emperyalizme karşıdır. Emperyalizm belirtilerini, emparyalist kontrolleri ve imtiyazları reddeder.
* Feodalizme, ortaçağ kalıntılarına, ağalığa, köy *ve şehir mütegallibeliğine* karşıdır.
* Devletçidir ve bu devletçilik, devlet işletme ve organlarının özel şahıslar menfaatına istismarına yol vermez.
* İmtiyazsız, sınıfsız bir millet olmak sloganı, Atatürkün bir buluşudur. Onun çocukları tarafından benimsenmiştir.
* Dinin siyasete karıştırılması, ruhani derebeylikler, klerikal zümreleşme çabaları Atatürkçülükte yoktur.
* Atatürk emekten yanadır. Türk sosyal hareketinde de emek bir asli unsurdur.

Bunları ve bunların devamı olan diğer dâvaları da bir arada sistemleştirirsek Türk sosyalizminin fikir prensipleri çıkar. Bunları, Anayasamızın SOSYAL DEVLET, SOSYAL ADALET, DEVLET PLÂNCILIĞI, zirai reformlar sendikaların toplu sözleşmelerle bir milli kudret haline getirilmesi, emek anlaşmazlıklarının, sonunda grevlerle *çözülmesi, eğitimin* sağlığın sosyalleştirilmesi gibi temellerinden hareket ederek tahakkuk ettirmeye çalışmalıyız.

Ama bu kabil olacak mı? Bu sualin cevabında oldukça engelleyici bulutlar beliriyor.

Çünkü, demokrasinin bir kalabalıklar baskısı haline getirilmesi çabası Türkiyede vardır. Hiçbir doktrin gütmeyen ve sadece birbirleriyle boğuşan, hepsi de opportunist olan siyasi orta partilerin, dini istismar, kalabalıkları kışkırtma çabaları vardır. İktisadi plânı, dış yardımları ve devlet imkanlarını çabuk ve suni bir sermayedar sınıf yaratmak yolundaki iç ve dış müdahale ve gayretler vardır. Bunlar sosyal ve çatışmasız gelişme çabasını, yani Atatürkçü bir sosyal gelişmeyi önleyebilir. O takdirde, şimdi bazı çevrelerin çabaladığı gibi, devlet işletmelerini ve diğer devletçilik unsurlarını da soysuzlaştırmak suretiyle garip bir kapitalizmin yer alması mümkün müdür? Ama daha çok yabancı yardımların ve müdahalelerin desteğine güvenmesi gereken böyle bir takıntı kapitalizmin istikbaline güvenilmez. *Onun getireceği iç ve dış meseleler ve çatışmalar* üzerinde ise şimdiden tahminlere bile girişmek zordur.

Fakat Böyle bir geleceğe sürüklenirsek, o zaman Sayın Behice Boranın görüşleri ve fikirleri, sanıyoruz ki çok daha geniş ölçüde bir doğruluk kazanacaktır.